1994
ئىيول (قوش سان)
(3 - ۋە 4 - سان)
ئايلىق
سىياسى گېزىت

شەرقى تۈركىستان

ŞARKİ TÜRKİSTAN (DOĞU TÜRKİSTAN)

مىللىتىمىز تۈرك، دىنىمىز ئىسلام، ۋەتىنىمىز شەرقى تۈركىستان

شەرقى تۈركىستان ئىگىسىز ئەمەس! ئەيسا ئەفەندىمگە پەخرى دوكتورلۇق ئۇنۋانى بېرىلدى

بۇيىل 6 - ئاينىڭ 3 - كۈنى 25 مىليون شەرقى تۈركىستان خەلقى ئۈچۈن ئۇنتۇلغۇسىز شەرەپلىك ۋە بەختلىك بىر كۈن بولدى. بۈگۈن، تۈركىيەنىڭ ئەڭ نوپۇزلۇق ئۇنىۋېرسىتېتلىرىنىڭ بىرى بولغان كونيا سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتى شەرقى تۈركىستانلىقلارنىڭ لىدېرى، بۈيۈك ھارماس مۇجاھىد ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىنگە پەخرى دوكتورلۇق ئۇنۋانىنى بەردى.

داۋامى 3 - بەتتە

خىتاينىڭ «ئەيسا گۇرۇھى» نى پارچىلاش قەستىنى بىت - چىت قىلايلى!

باش ماقالە

ھەربىر شەرقى تۈركىستانلىق شۇنى مەڭگۈ بىلىشى كېرەككى، نۆۋەتتە خەلقىمىز ئۆزلىرىنىڭ مىللى كىملىكىنى ۋە مەۋجۇتلۇقىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى ھايات - ماماتلىق كۆرەش ئېلىپ بارماقتا. خىتاي فاشىستلىرىنىڭ ئىنسان قېلىپىدىن چىققان دەھشەتلىك زۇلمى، خەلقىمىزنىڭ ئەڭ ئاخىرقى سەۋرى - تاقىتىنى تاشتۇرۇپ، شەرقى تۈركىستاننى ھەرزامان پارتلاش ئالدىدا تۇرغان بىر ئەتلىك بومبا ھالىغا كەلتۈردى.

ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدىكى مۇجاھىتلىرىمىز ۋە كۈرەشچىلىرىمىز ئىنسانلىق ئالەمىنىڭ ياردىمىدىن مەھرۇم قالغان بۇ مۇقەددەس تۇپراقنى مۇستەملىكىچىنىڭ چاڭگىلىدىن قۇتقۇزۇش ئۈچۈن ئىنتايىن جاپالىق ۋە قىيىن شارائىتلار ئىچىدە، قولىدىن كېلىدىغان ئىلىكى بارلىق تىرىشچانلىقلىرىنى كۆرسەتمەكتە.

داۋامى 2 - بەتتە

قازاقىستاندا خىتايغا قارشى نامايىش

ئۆز خەۋەرچىمىز: بۇيىل 6 - ئاينىڭ 17 - كۈنى، ئوتتۇرا ئاسىيادا پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان يۈسۈپبەك مۇخلىس رىياسەتچىلىكىدىكى «شەرقى تۈركىستان دېموكراتىك مىللى بىرلىك سەپى»، قەھرىمان غوجامبەردى رىياسەتچىلىكىدىكى «دۆلەتلەر ئارا ئۇيغۇرلار ئىتتىپاقى» ۋە قازاقىستان «نۋادا شەمەي» ئاتوم سىناقلىرىغا قارشى تۇرۇش كومىتېتىنىڭ لوپنۇر بۆلۈمى قاتارلىقلار بىرلىكتە ئالمۇتا شەھىرىدە بىرلەشمە نامايىش ئۆتكۈزۈپ، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ 6 - ئاينىڭ 13 - كۈنى شەرقى تۈركىستاندا يەنە بىر قېتىم ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بارغانلىقىغا قاتتىق نارازىلىق بىلدۈردى.

بۇ قېتىمقى نامايىشقا، ئوتتۇرا ئاسىيادا ياشاۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز، رۇس، قازاق، قىرغىز، ئۆزبېك قاتارلىق مىللەتلەرنىڭ بىر قىسىم ۋەكىللىرى بولۇپ 500 گە يېقىن كىشى قاتناشتى.

نامايىشچىلار قوشۇنى ئالمۇتادىكى خىتاي ئەلچىخانىسىنىڭ ئالدىغا توپلىنىپ، شوئار توۋلاپ، خىتاي ھۆكۈمىتىدىن شەرقى تۈركىستاندىكى ئاتوم سىناقلىرىنى توختىتىشنى كۈچلۈك تەلەپ قىلدى. ئەمما، خىتاي ئەلچىخانىسىدىكىلەر تاقا - چىقىشقا جۈرئەت قىلالمىدى.

نامايىش ئەتىگەن سائەت 11 دىن چۈشتىن كېيىن سائەت 4 كىچە داۋام قىلدى. نامايىشچىلار شەرقى تۈركىستاننىڭ ئاي - يۇلتۇزلۇق كۆك بايرىقىنى كۆتۈرۈپ چىقتى.

زىيا سەمەدى 80 ياشتا

ئۆز خەۋەرچىمىز: بۇيىل 5 - ئاينىڭ 17 - كۈنى، قازاقىستان دۆلەتلىك يازغۇچىلار بىرلەشمىسى ئالمۇتا شەھىرىدىكى مەشھۇر «ئاباي» تىياترخانىسىدا داغدۇغىلىق مۇراسىم ئۆتكۈزۈپ، شەرقى تۈركىستانلىقلارنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيادىكى لىدېرى، مەشھۇر دراماتورگ، يازغۇ-

داۋامى 4 - بەتتە

خىتاينىڭ «ئەيسا گورۇھى» نى پارچىلاش قەستىنى بىت - چىت قىلايلى!

(بېشى 1- بەتتە)

ئەمما، شۇنىڭغا ھوشيار بولۇشىمىز كېرەككى، بىزنىڭ خىتاي زۇلمىغا
قارشى كۆرەشلىرىمىز قانچە كۈچەيگەنسېرى، خىتاي فاشىستلىرىمۇ ئۆز-
لىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى مۇستەملىكىسىنى ئۇزۇن مۇددەت
ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن قوللىنىدىغان نەيرەڭلىرى ھەم ۋەھشىلىكلىرى-
نى شۇنچە كۈچەيتمەكتە. ۋەتەن ئىچىدىكى مۇجاھىدلىرىمىزغا قارىتا
قانلىق باستۇرۇش، قىرىش، تۇتۇش، سولاش، قىيناشنى جىددىيلەشتۈرسە، ۋە-
تەن سىرتىدىكى مۇجاھىدلىرىمىزغا قارىتا پارچىلاش، بۆلۈش، ئالداش ۋە
سېتىۋېلىشنى جىددىيلەشتۈرمەكتە!

ھەممىمىزگە مەلۇمكى، 40 نەچچە يىلدىن بۇيان ۋەتەن سىرتىدىكى
مۇجاھىدلىرىمىزنىڭ پائالىيەت مەركىزى بولۇپ كەلگەن ئەزىز تۈرك-
يەدىكى جەڭگىۋار كۆرەشچىلىرىمىز خىتايلار ئۈچۈن ئەڭ زور تەھدىت
ئىدى، بولۇپمۇ بۈيۈك لىدېرىمىز ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن خىتاي فا-
شىستلىرىنىڭ تەزىرىدە، «كۆزگە قادالغان مىخ»، ۋە ئەڭ چوڭ «ئاپەت»
ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى ۋەتەن سىرتىدا پا-
ئالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان مۇجاھىتلىرىمىزنى يېغىنچاقلاپ «ئەيسا
گورۇھى» دەپ ئاتىغان ھەمدە «ئەيسا گورۇھى مەسىلىسى بۆلگۈنچىلىك
ھەرىكىتىدىكى ئەڭ خەۋىپلىك كۈچ» دەپ ئېتىراپ قىلغان ئىدى.
ھەقىقەتەن «ئەيسا گورۇھى» ئۆزلىرىنىڭ جانلىق، كۈچلۈك ۋە تەسىر-
لىك مۇجادىلىسى ئارقىلىق خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە ئەجەللىك
زەربە بېرىپلا قالماي، بەلكى، «شەرقىي تۈركىستان» دېگەن بۇ مۇبارەك
ئىسىمنى تۈركىيەنى مەركەز قىلغان تاشقى دۇنياغا تونۇتقان ئىدى.

كىشىنى سۆيۈندۈرىدىغىنى شۇكى، ئەيسا ئەپەندىمنىڭ چوڭ ئوغلى
ئەركىن ئالپتېكىننىڭ «بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدا ۋەكىلى
بولمىغان مىللەتلەر تەشكىلاتى» نىڭ رەئىسى بولۇپ سايلىنىشى ۋە
ئۇنىڭ رىياسەتچىلىكىدىكى «ياۋروپا شەرقىي تۈركىستانلىقلار بىرلى-
كى» نىڭ ياۋروپادىكى جانلىق پائالىيەتلىرى، شەرقىي تۈركىستان
داۋاسىنىڭ ئۇزۇن يىللاردىن بېرى غەرب دۇنياسىغا بۆسۈپ كىرەل-
مەسلىك ھالىتىگە ئۈزۈل - كېسىل خاتىمە بېرىپ، شەرقىي تۈركىستان
داۋاسىنىڭ گېرمانىيەنى مەركەز قىلغان پۈتۈن ياۋروپا قىتئەسىدە
ئومۇمىي يۈزلۈك قانات يېيىشىغا سەۋەپ بولغان ئىدى. بولۇپمۇ، ئەيسا
ئەپەندىم بىلەن ئەركىن ئالپتېكىننىڭ تەشەببۇسى ۋە تىرىشچانلىقى
نەتىجىسىدە ياۋروپادا قۇرۇلغان «شەرقىي تۈركىستان - تىبەت - ئىچ-
كى موڭغولىيە خەلقلىرى بىرلەشمە كومىتېتى» نىڭ بىر قانچە يىللاردىن
بېرى دۇنيا مىقياسىدا ئېلىپ بارغان ماس قەدەملىك كۆرەشلىرى خى-
تايغا ئەجەللىك زەربە بولۇپ، شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى تېخىمۇ يۇ-
قىرى پەللىگە كۆتۈرگەن ئىدى.

مانا مۇشۇنداق ھالقىلىق ۋەزىيەت ئاستىدا، يېقىنقى يىللاردىن بېرى
مەككار، ھىيلىگەر خىتاي فاشىستلىرى بىزنىڭ ۋەتەن سىرتىدا جانلىنىۋات-
قان پائالىيەتلىرىمىزنى يۇمشۇتۇش، توسۇش ۋە يوقۇتۇش ئۈچۈن قولى-
دىن كېلىدىغانلىكى بارلىق تىرىشچانلىقلىرىنى ئىشقا سېلىشقا باش-
لىدى. بولۇپمۇ ئۇلار پۈتۈن كۈچىنى «ئەيسا گورۇھى» نى پارچىلاش،
ئاجىزلىتىش ۋە يوقۇتۇشقا قاراتتى، ھەتتا «ئۆزىنىڭ يېقىندا ئۆزىنى
قورۇش» تاكتىكىسىنى ئىشلىتىپ، «ئەيسا گورۇھى» نى مىللىي داۋا-
دىن سىقىپ چىقىرىشقا ئۇرۇندى. خىتاي فاشىستلىرى بۇ رەزىل مەقسەت-
لىرىگە يېتىش ئۈچۈن، ۋەتەن سىرتىدا ياشاۋاتقان شەرقىي تۈركىستان-
لىقلار ئارىسىدىكى مىللىي مۇناپىقلارنى، ئىرادىسى زەئىپ ئۇممەتسىز
ئىنسانلارنى، پۇل - مال ئۈچۈن ئاتا - ئانىسىنى سېتىشتىن يانمايدى-
غان بەزى بەدبەخت تىجارەتچىلەرنى، ئابروي ۋە شان - شەرەپ ئۈچۈن
ئىمانىنى ساتىدىغان ۋىژدانسىز ئەبلەھلەرنى، نادان، جاھىل ئىنسان-
لارنى بىۋاستە ياكى ۋاستىلىق ئىشقا سېلىپ، يىللاردىن بېرى خىتاي ئۈ-
چۈن زور تەھدىت ئېلىپ كېلىۋاتقان «ئەيسا گورۇھى» غا تۇشمۇ- تۇش-
تىن ھۇجۇم قىلىشقا باشلىدى.

بۇنىڭ كونكرېت ئىپادىلىرى شۇكى، يۇقۇرىدا تىلغا ئېلىنغان مۇنا-
پىقلار ئەيسا ئەپەندىم ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىرسەپتىكى مۇجاھىدلىرىمىز
ئۈستىدىن پىتنە - پاسات تېرىش، زىددىيەت ئۇرۇقى چېچىپ ئۆز ئارا كاللا
سوقۇشتۇرۇش، پارچىلاش، چەتكە قېقىش، ئىقتىسادىي ۋە ئىجتىمائىي جەھەتتىن
بوغۇش قاتارلىق تۈرلۈك ۋاستىلارنى قوللىنىپ، ئۇلارنىڭ كۈچىنى ئا-
جىزلاشتۇرۇشقا ئۇرۇندى. كىشىنى تېخىمۇ ئېچىندۇرىدىغىنى شۇكى، مۇ-
جادىلە سېپىمىزدىكى شان - شەرەپ، ئابروي ۋە شەخسىي مەنپەتى ئۈچۈن
ۋىژدانىنى ۋە ئىمانىنى ساتىدىغان ئىنتايىن ئاز سانلىق بىر قىسىم
ئىنسانلار ۋە بىر قىسىم مۇتەئەسسىپ كۈچلەرمۇ خىتاينىڭ دۇمبىقىغا ئۇس-
سۇل ئويناپ، مەسىلىنىڭ ماھىيىتىنى ۋە خاراكتېرىنى ئەتىراپلىق تەتقىق قىلماس-
تىن تۇرۇپ، خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىدىن ئىبارەت بۇ ئەبەدىي دۈشمە-
نىمىزنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ، پۈتۈن كۈچىنى ئەيسا ئەپەندىم ۋە ئۇ-
نىڭ بىلەن بىرسەپتىكى مۇجاھىدلارنى چەتكە قېقىش، ئىقتىسادىي جەھەت-
تىن بوغۇش ۋە پارچىلاشقا، ھەتتا مىللىي داۋادىن سىقىپ چىقىرىشقا ئۇ-
رۇندى. بەزى مۇتەئەسسىپ ۋە كونسېرۋاتىپ كۈچلەر، «بۇددىسلار بىلەن
ئىش بىرلىكى ئېلىپ بارمايمىز» دەپ چالۋاقاپ، شەرقىي تۈركىستان دا-
ۋاسى ئۈچۈن ئەڭ ئۈنۈملۈك خىزمەت قىلىۋاتقان «شەرقىي تۈركىستان-
تىبەت - ئىچكى موڭغولىيە خەلقلىرى بىرلەشمە كومىتېتى» نى ئىنكار
قىلدى، بىر كېچىدىلا داھى ۋە لىدېر بولۇش تاماسىدا بولغان ئابرويپە-
رەس ئىنسانلار ئەيسا ئەپەندىمنىڭ بۈيۈك تۆھپىلىرىنى ئىنكار قىلىش
ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ رەزىل مەقسىدىگە يەتمەكچى بولدى. مىللىي دا-
ۋانىڭ بىر قىسىم ئىقتىسادىي مەنبەسىنى كونترول قىلىۋالغان بەزى
مۇتەئەسسىپ، مەسئۇلىيەتسىز، خىتايپەرەس ئىنسانلار «ئەيسا گورۇھى»
نى ئىقتىسادىي جەھەتتىن بوغۇپ، مىللىي داۋانىڭ تەسىر كۈچىنى ئاجىز-
لىتىشقا ئۇرۇندى. يەنە بەزى تەشكىلاتلىرىمىزنى چاڭگىلىغا ئېلىۋال-
غان كۆزبوياماچىلار، كىشىلەر ئارىسىدا «خەلقىمىز تۇتۇلۇپ كەتتى، قى-
رىلىپ كەتتى» دېگەننى تەشۋىق قىلىپ، مۇجادىلىنى يۇمشۇتۇشنى،
خىتاينىڭ چىشىغا تەگمەي جىم يېتىشنى، ئىتائەتمەن بولۇشنى ۋە قۇللۇق-
نى تەرغىپ قىلدى. ئۇلارنىڭ رەزىللىكى شۇ دەرىجىگە بېرىپ تەرەققى
قىلدىكى، ھەتتا 1992- يىلى 12- ئايدا تۈركىيە ئىستانبۇلدا چاقىرىل-
غان «شەرقىي تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتىيى» دىمۇ قىلچە تەپتارت-
ماي دېموكراتىيەنى دەپسەندە قىلىپ، ئەيسا ئەپەندىم ۋە ئۇنىڭ بىلەن
بىرسەپتىكى غوللۇق مۇجاھىدلىرىمىزنى مىللىي داۋادىن سىقىپ چى-
قىرىش خام خىيالىدا بولدى!

يۇقارقىلاردىن شۇنى ئېنىق كۆرۈۋالغىلى بولىدۇكى، «ئەيسا گورۇھى»
نى پارچىلاش ۋە بۆلۈش، خىتاي فاشىستلىرىنىڭ ۋەتەن سىرتىدىكى كۆرەش-
لىرىمىزنى يوقۇتۇش ستراتېگىيىسىنىڭ مۇھىم تەركىۋى قىسمىدىن
باشقا نەرسە ئەمەس! خالاس!

مەيلى خىتاي فاشىستلىرى ياكى ئۇلارنىڭ سادىق غالچىلىرى ھەرقان-
داق ھىيلە - مىكىرنى ئىشقا سالسا سالسۇن، ئەمما، ئەيسا ئەپەندىم لىدېر-
لىكىدىكى مىللىي مۇجاھىدلىرىمىز ۋە مىللەتپەرۋەر، ۋەتەنپەرۋەر خەلقى-
مىز ئۇلارنىڭ سۇيىقەستىنى بىر - بىرلەپ تارمار قىلىپ، ئۇلارنى يەر
بىلەن يەكسان قىلدى! دوست بىلەن دۈشمەننى، ھەق بىلەن ناھەقنى
ھەقىقىي يوسۇندا تونۇپ يەتكەن خەلقىمىزنىڭ كۆرەش ئىرادىسى تېخىمۇ
كۈچەيدى! دۈشمەنگە ۋە بۇزغۇنچىلارغا بولغان ھوشيارلىقى تېخىمۇ ئاشتى!

بىز شۇنىڭغا تولۇق ئىشىنىمىزكى، دۈشمەنلىرىمىزنىڭ ھەرقانداق تى-
رىشچانلىقى ئەيسا ئەپەندىم لىدېرلىكىدىكى مۇجاھىدلىرىمىزنىڭ ۋە
خەلقىمىزنىڭ كۆرەش ئىرادىسىنى قىلچە بوشاشتۇرالمايدۇ! ئادالەت
ھامان ئادالەتسىزلىك ئۈستىدىن غالىپ كېلىدۇ!

بەس، يېتەر! بىزنىڭ خەلقنى ئالداشقا ھېچبىر ھەققىمىز يوق. بىز ئۆزى-
مىزنى پەقەت ۋەتەن مىللەتكە بولغان سەمىمىيىتىمىز ۋە ساداقەتمەن-
لىكىمىز ئارقىلىقلا ئاقلىيالايمىز!

خۇشخەۋەر

ھۆرمەتلىك ۋەتەنداشلار، گېزىتىمىزنىڭ 1- سانىدا، گېزىتىمىز سا-
ھىبى ئارسلان ئالپتېكىننىڭ تۈركىيەنىڭ پىرېزىدېنتى سۇلايمان دې-
مىرەل بىلەن كۆرۈشۈپ، بىر قىسىم شەرقىي تۈركىستان مۇساپىرلىرىنىڭ
تۈركىيەگە جايلىنىشقا ئۆتۈش مەسىلىسى ھەققىدە سۆزلەشكەنلىكى
توغرىسىدا خەۋەر بەرگەن ئىدۇق. يېقىندا تۈركىيە ھۆكۈمىتى لىدېرىمىز
ئەيسا ئەپەندى ۋە گېزىتىمىز ساھىبى ئارسلان ئالپتېكىننىڭ تەلىۋىگە
ئاساسەن، تۈركىيە ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىكى ئارقىلىق ئۇختۇرۇش چۈ-
شۈرۈپ، تۈركىيەگە كېلىپ جايلىنىشقا ئۆتۈشنى ئارزۇ قىلغان 30 دىن
ئارتۇق كىشىگە بىر يىللىق ۋاقىتلىق نوپۇس ئەستىقلاپ بەردى ھەمدە
ئۇلارنى تۈركىيەگە جايلىنىشقا رەسمى قوبۇل قىلىش ھەققىدە بۇيرۇق
چۈشۈردى.

لىدېرىمىز ئەيسا ئەپەندىم شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ تۈركىيەگە
كېلىپ يەرلىشىش مەسىلىسى ھەققىدە توختۇلۇپ مۇنداق دېدى: «تۈر-
كىيە ۋەتەنداشلىقىغا قوبۇل قىلىنىدىغان كىشىلىرىمىز جەزمەن ۋەتەن
داۋاسىغا كۈچ قوشالايدىغان، خىتايغا قايتىپ كېتىش ئىمكانىيىتى زا-
دىلا بولمىغان، ئىشەنچلىك، غۇرۇرلۇق، مىللەتچى كىشىلەردىن بولۇشى
شەرت!».

ئەيسا ئەپەندىمگە پەخرىي دوكتورلۇق ئۇنۋانى بېرىلدى

بېشى 1- بەتتە

بۇ شەرەپ يالغۇزلا بۈيۈك مۇجاھىد ئەيسا ئەپەندىمگە بېرىلگەن شان - شەرەپ بولماستىن، بەلكى، ئۆزلىرىنىڭ مىللىي كىملىكى ۋە مىللىي مۇستەقىللىقى ئۈچۈن مۇجادىلە قىلىۋاتقان پۈتۈن شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە بېرىلگەن شان - شەرەپتىن ئىبارەت! بۇ، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئىگىسىز ئەمەسلىكىنى، شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنىڭ يالغۇز شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭلا داۋاسى ئەمەس، بەلكى ئەزىز تۈركىيە لىدەرلىكىدىكى پۈتۈن تۈرك دۇنياسىنىڭ ئورتاق داۋاسى ئىكەنلىكىنى تارىخىي پاكىت ئارقىلىق تولۇق ئىسپاتلىدى!

بۇ يىل 6 - ئاينىڭ 3 - كۈنى، 94 ياشقا كىرىپ قالغان بۈيۈك لىدەرىمىز ئەيسا ئەپەندى تەكلىپكە ئاساسەن ئىستانبۇلدىن كونيادىكى 15 مىڭدىن ئارتۇق ئوقۇغۇچىسى بار مەشھۇر سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىغا يېتىپ باردى. شۇ كۈنى سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئەيسا ئەپەندىمگە پەخرىي دوكتورلۇق ئۇنۋانى بېرىش ئۈچۈن ھازىرلىغان مۇراسىم زالى شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئاي - يۇلتۇزلۇق كۆك بايرىقى ۋە ئەزىز تۈركىيەنىڭ ئاي - يۇلتۇزلۇق قىزىل بايرىقى بىلەن چىرايلىق بېزەلگەن ئىدى. لىدەرىمىز ئەيسا ئەپەندى بېشىغا چىمەن دوپپا، ئۈچىسىغا بەقەسەم تون كىيىپ خۇشچىراي، تېتىك ھالدا يىغىن زالىغا كىرىپ كەلگەندە، مۇراسىم زالىدىكى نەچچە مىڭ كىشى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ، ئۇزۇن - ئۇزۇن ئالقىش ياڭرىتىپ، پۈتۈن ئۆمرىنى ۋەتەن - مىللىتىنىڭ بەختىگە ئاتىغان بۇ ئۇلۇغ مۇجاھىدقا بولغان ئالىي ھۆرمىتىنى ئىپادىلىدى. پۈتۈن زالدا «ياشىسۇن ئالىپتېكىن!»، «تۈركىستانلىق تۈركتۇر، تۈرك قالىدۇ! تۈركىستان ئۇلۇغتۇر، ئۇلۇغ قالىدۇ!»، «شىنجاڭ ئەمەس، شەرقىي تۈركىستان!» دېگەندەك ئوخشاش كىشىنىڭ يۈرەك تارىنى تىترىتىدىغان شوئارلار ئۈنلۈك، ئۈنلۈك ياڭراپ كەتتى! مۇراسىم باشلىنىپ، كىشىلەر ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ تۈركىيەنىڭ ئىستىقلال مارشىنى ئوقۇغاندا، ئەيسا ئەپەندىم ۋە ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ يىغىنغا بىللە كەلگەن 40 تىن ئارتۇق شەرقىي تۈركىستانلىق ھاياجىنىنى باسالماي ئۈن سېلىپ يىغلاپ كېتىشتى! بۇ ئەھۋالدىن قاتتىق تەسىرلەنگەن يىغىن ئەھلى ئەيسا ئەپەندىمگە، «ئىنشا ئاللاھ يېقىن كەلگۈسىدە شەرقىي تۈركىستان زېمىنىدىمۇ ئىستىقلال مارشى چوقۇم ياڭرايدۇ!» دەپ تەسەللى بېرىشتى.

تۈرك ئوچاقلىرى جەمئىيىتى (تۈرك ئەنئەنىسىنى قوغداش جەمئىيىتى) بىلەن تۈركىيە سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتى بىرلىكتە ئۇيۇشتۇرغان بۇ قېتىمقى ئۇنۋان بېرىش مۇراسىمىغا، كونيا ۋالىيسى ئاتىللا ۋۇرال، تۈركىيە «مىللەتچى ھەرىكەت پارتىيىسى» نىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، كونيا مىللەت ۋەكىلى سەرۋەت تۈرگۈت، سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مۇدىرى فىراپ پىسور. دوكتور خالىل جىن، تۈركىيە «تۈرك ئوچاقلىرى» (تۈرك ئەنئەنىسىنى قوغداش جەمئىيىتى) جەمئىيىتى كونيا شۆبىسىنىڭ رەئىسى ياشار چال ئەپەندى ھەمدە سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ فىراپپىسور، دوكتورلىرى ۋە ئوقۇغۇچىلىرىدىن بولۇپ مىڭدىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى. ئىستانبۇل، ئەنقەرە، قەيسەرى شەھەرلىرىدە ياشاۋاتقان شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىزدىنمۇ 40 تىن ئارتۇق كىشى ئالاھىدە كونيا شەھىرىگە كېلىپ بۇ قېتىمقى مۇراسىمغا قاتناشتى.

مۇراسىمدا ئالدى بىلەن سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مۇدىرى، فىراپپىسور. دوكتور خالىل جىن ئەپەندى سەھنىگە چىقىپ، 94 يىللىق ئۆمرىنى شەرقىي تۈركىستاننىڭ مىللىي مۇستەقىللىق داۋاسىغا سەرپ ئەتكەن، تۈرك دۇنياسىنىڭ بىرلىك ۋە باراۋەرلىكى ئۈچۈن بۈيۈك تۆھپە قوشقان تۈركىلىك مۇجاھىد ئەيسا يۈسۈپ ئالىپتېكىنگە سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىدىن پەخرىي دوكتورلۇق ئۇنۋانى بېرىلگەنلىكىنى ئەنئەنىلىك جاكالىدى ھەمدە قىزغىن ئالقىش سادالىرى ئىچىدە ئەيسا ئەپەندىمنى سەھنىگە تەكلىپ قىلىپ ئاچىقىپ، دوكتورلۇق تونىنى ئۇنىڭغا ئۆز قولى بىلەن كەيگۈزۈپ قويدى ۋە پەخرىي دوكتورلۇق گۇۋاھنامىسىنى تەغدىم قىلدى.

ئارقىدىنلا خالىل جىن ئەپەندى سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: «تۈرك دۇنياسىدىكى مەسئۇلىيەتچان خاراكتېرلىق ئۇلۇغ شەخس ئەيسا ئەپەندىمگە پەخرىي دوكتورلۇق ئۇنۋانى بەرگەنلىكىمىزدىن پەخىرلىنىش ھېس قىلىمىز. ئەيسا ئەپەندىم ۋەتىنىنىڭ ۋە مىللىتىنىڭ مەنپەئەتىنى ئۆزىنىڭ جېنىدىنمۇ ئىزىز بىلىپ، ۋەتىنى ۋە مىللىتىگە بولغان ئەڭ يۈكسەك دەرىجىدىكى سۆيگۈسىنى ئىزھار قىلدى! تۈركىيىنىڭ تۈركىستاندىن باشقا دوستى يوق. ئەيسا ئەپەندىمگە ساھىپ چىقىپ، ئۇنىڭ ۋەتەن ۋە مىللەت ئۈچۈن كۆرسەتكەن بۈيۈك خىزمەتلىرىنى تەقدىرلەش ۋە ئۇنىڭغا مەدەت بېرىش - پۈتۈن تۈرك دۇنياسىنىڭ ئورتاق مەجبۇرىيىتىدۇر!».

پەخرىي دوكتورلۇق تونىنى كەيگەن ئەيسا ئەپەندىم ھاياجانلانغان ھالدا سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: «سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ماڭا پەخرىي دوكتورلۇق ئۇنۋانى بەرگەنلىكى، شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئىگىسىز ئەمەسلىكىنى نامايەن قىلدى. خىتايلار مەندىن خۇددى ۋابادىن قاچقاندەك قاچاتتى ۋە ۋابادىن قورققاندەك قورقاتتى. تۈركىيە سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ماڭا پەخرىي دوكتورلۇق ئۇنۋانى بەرگەنلىكى ئەڭ زور مەدەنىي جاسارەت ۋە خىتايغا بېرىلگەن ئەڭ چوڭ زەربە! بۇ ئارقىلىق، شەرقىي تۈركىستاننى يۇتۇۋېلىش قەستىدە بولغان خىتايغا شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئىگىسىز ئەمەسلىكىنى تولۇق بىلدۈردى!».

مۇراسىمدا يەنە تۈركىيە «مىللەتچى ھەرىكەت پارتىيىسى» نىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، كونيا مىللەت ۋەكىلى سەرۋەت تۈرگۈت سۆز قىلىپ، تۈركىيە «مىللەتچى ھەرىكەت پارتىيىسى» نىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى خىتاي زۇلمىنى ئەتتىقاق قىلىش ھەققىدە تۈركىيە دۆلەت مەجلىسىگە مەخسۇس ئىلتىماس سۇنغانلىقىنى بىلدۈردى ھەمدە، ئەڭ ئاخىرى شەرقىي تۈركىستاندىكى خىتاي زۇلمىنى ئەتتىقاق قىلىش ھەققىدە دۆلەت مەجلىسىگە سۇنغان ئىلتىماسىنىڭ مەزمۇنىنى ئوقۇپ ئۆتتى.

ئۇ مۇنداق دېدى: «بۈگۈن، شەرقىي تۈركىستاندا ھامىلدار ئاياللارنىڭ قورسىقىدىكى بوۋاقلار ئۆلتۈرۈلمەكتە ۋە مەجبۇرىي چۈشۈرۈۋېتىلمەكتە،

ئاتوم سىناق قىلىشنى توختىماي داۋام قىلماقتا... بىز قىزىل خىتاي ئىمپېرىيىسىنىڭ چېكىدىن ئاشقان بۇ زۇلۇملىرىنى پۈتۈن دۇنياغا ئاڭلىتىشىمىز لازىم!».

مۇراسىم ئاخىرىدا دوكتور ئەيسا يۈسۈپ ئالىپتېكىن كۆپچىلىككە ئۆزىنىڭ مۇجادىلە ھاياتىنى قىسقىچە تونۇشتۇرۇپ ئۆتكەندىن كېيىن، «شەرقىي تۈركىستاننىڭ بۈگۈنى ۋە ئەتىسى» دېگەن تېمىدا مەخسۇس سىياسىي ۋە ئىلمىي دوكلات بەردى.

دوكتور ئەيسا يۈسۈپ ئالىپتېكىن تەكلىپكە ئاساسەن كونيا شەھىرىدە بىر ھەپتىگە يېقىن قېلىپ، كونيادىكى ھەر ساھە، ھەرىكەتچىلىكى زاتلار ئارىسىدا مەخسۇس شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى ھەققىدە، ئوتتۇزغا يېقىن تۈرلۈك چوڭ - كىچىك يىغىنلاردا جامائەتكە شەرقىي تۈركىستان داۋاسىنى ئاڭلاتتى ھەمدە، پۈتۈن كونيا خەلقىنى ئۆزلىرىنىڭ قانداش، دىنداش قېرىندىشى بولغان شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ مىللىي مۇستەقىللىقىنى قوغداش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىۋاتقان ھەققانىي كۆرەشلىرىنى قوللاپ - قۇۋۋەتلەشكە ۋە ئۇلارغا ئەمەلىي ياردەم بېرىشكە چاقىردى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

زىيا سەمەدى 80 ياشتا

بېشى 1- بەتتە

چې ۋەجامائەت ئەرباب زىيا سەمەدىنىڭ 80 ياشقا كىرگەنلىكىنى قىزغىن تەبرىكلىدى. تەبرىكلەش يىغىنىغا، قازاقىستان ھۆكۈمەت ئەربابلىرى، قازاقىستان، قىرغىزىستان، ئۆزبېكىستاندىكى يازغۇچىلار ۋەكىللىرى، ئوتتۇرا ئاسىيادىكى شەرقى تۈركىستانلىق يازغۇچىلاردىن بولۇپ ئىككى مىڭغا يېقىن كىشى قاتناشتى.

ۋەتەن سىرتىدىكى مۇجاھىدلىرىمىزغا ۋاكالىتەن تۈركىيەدىن «شەرقى تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتىيى» ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ رەئىسى، يازغۇچى ۋە سىنارىست مۇھەممەت ئىمىن ھەزرەت، گېرمانىيەدىن «ياۋروپا شەرقى تۈركىستانلىقلار بىرلىكى» نىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ئەنۋەرجان ئالاھىدە ئالمۇتا شەھرىگە بېرىپ، زىيا سەمەدىنىڭ 80 ياشقا كىرگەنلىكىنى مۇبارەكلىدى.

تەبرىكلەش مۇراسىمىدا ئالدى بىلەن، قازاقىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پىرېزىدېنتى نۇرسۇلتان نەزەربايېۋنىڭ زىيا سەمەدىنىڭ 80 ياشقا كىرگەنلىكىنى تەبرىكلەپ يوللىغان تېلېگراممىسى ئوقۇپ ئۆتۈلدى، ئارقىدىن، قازاقىستاننىڭ مەدەنىيەت مىنىستىرى ۋە ھەرقايسى مىللەت يازغۇچىلار ۋەكىللىرى ئارقا - ئارقىدىن سۆزگە چىقىپ، زىيا سەمەدىنىڭ سىياسى ۋە يازغۇچىلىق ھاياتىغا يۇقىرى باھا بەردى.

يىغىندا شەرقى تۈركىستانلىقلار زىيا سەمەدىگە تون كەيگۈزدى.

6 - ئاينىڭ 14- كۈنى، ئوتتۇرا ئاسىيادىكى مىڭدىن ئارتۇق شەرقى تۈركىستانلىق باتقا جەم بولۇپ، زىيا سەمەدىنىڭ 80 ياشقا كىرگەنلىكىنى ئايرىم قۇتلۇقلىدى.

زىيا سەمەدىنىڭ 80 ياشقا كىرگەنلىكى مۇناسىۋىتى بىلەن، قازاقىستاننىڭ ھەرقايسى ئۇيغۇر رايونلىرىدا ئايرىم - ئايرىم ھالدا خاتىرىلەش پائالىيەتلىرى ئۆتكۈزۈلدى.

زىيا سەمەدى دالاي لاما بىلەن. 1986- يىل.

ئاتاقلىق ئۇيغۇر يازغۇچىسى زىيا سەمەدى 1914-يىلى ئىلى ۋادىسىدىكى ياركەنت شەھرىدە دۇنياغا كەلگەن. 1930-يىلىغا قەدەر ياركەنتتىكى ئۇيغۇر، رۇس مەكتەپلىرىدە ئوقۇغان. 1931-يىلى ئاتا-ئانىسى بىلەن بىللە غۇلجىغا كېلىپ ئولتۇراقلاشقان ۋە ئوقۇتقۇچى، مەكتەپ مۇدىرى، ئۇيغۇر ئۇيۇشما مەدەنى-مائارىپ بۆلۈم باشلىقى بولۇپ ئىشلىگەن. 1937-يىلىدىن 1944-يىلىغا قەدەر شېڭ شىسەي تەرىپىدىن قولغا ئېلىنىپ تۈرمىگە تاشلانغان. 1944-يىلى شەرقى تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلۇپ، 1947-يىلىغا قەدەر شەرقى تۈركىستان ئىنقىلاۋى ياشلار تەشكىلاتى ۋە دۆلەت سەنئەت ئۆمىكىدە مەسئۇل خىزمەتلەرنى ئىشلىگەن. 1950-يىلىغا قەدەر پولكوۋنىك ئۇنۋانى بىلەن ھەربى ۋەزىپە ئۆتىگەن. كېيىن مەدەنىيەت نازىرى، غەربى-شىمال ئەدەبىياتچىلار بىرلەشمىسى مۇئاۋىنى، مائارىپ نازارىتى مۇئاۋىنى، ھۆكۈمەت ئەزاسى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن، 1958-يىلى مىللەتچىلىك سەۋەبىدىن تەكلىماكانغا سۈرگۈن قىلىنغان.

1962-يىلى قازاقىستانغا چىقىپ كەتكەن ۋە قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى ئۇيغۇر بۆلۈم باشلىقى، يازغۇچىلار ئىتتىپاقى دائىمى ھەيئەت ئەزاسى ۋەزىپىلىرىنى ئۆتىگەن ئالغان،

تالانتلىق يازغۇچى زىيا سەمەدىنىڭ «قانلىق داغ»، «غېرىپ-سەنەم»، «سىرى ئېچىلدى»، «كۆيۈمچان ئانا»، «سۈرلۈك مىنۇتلار»، «خىتاي زىندانلىرىدا»، «زۇلۇمغا زاۋال»، «ئىپارخان»، «ئىلى دەرياسى بويىدا» قاتارلىق سەھنە ئەسەرلىرى ۋە سىنارىيىلىرى، «بىر تال پاپىروس»، «ئۆرۈك گۈللىگەن چاغدا»، «دەرتمەننىڭ زارى» ھېكايىلىرى، «مايىمخان»، «يىللار سىرى»، «غېنى باتۇر»، «ئەسىردىن-ئەسىرگە» قاتارلىق رومانلىرى كەڭ خەلق بىلەن يۈز كۆرۈشكەن، «ئەخمەتجان ئەپەندى» رومانى نەشر قىلىنىش ئالدىدا تۇرماقتا.

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئاتاقلىق يازغۇچىسى، ئىگىلمەس-سۇنماس ۋەتەنپەرۋەر، مىللەتسۆيەر زىيا سەمەدى شەرقى تۈركىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ 1-ۋە 2-دەرىجىلىك «ئىستىقلال»، قازاقىستاننىڭ «ئەمگەك تۇغى»، «خەلق يازغۇچىسى» مېداللىرى بىلەن مۇكاپاتلانغان.

تۈركىيەدىكى ۋەتەنداشلار ئەيسا ئەپەندىمنى مۇبارەكلىدى

ئىزخەۋىرىمىز: 6 - ئاينىڭ 18 - كۈنى، تۈركىيە ئىستانبۇلدىكى شەرقى تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز «شەرقى تۈركىستان ۋەخپى مەدەنىيەت مەركىزى» گە توپلىنىپ، شەرقى تۈركىستانلىقلارنىڭ لىدەرى ۋە بۈيۈك مۇجاھىد ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىننىڭ تۈركىيە سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتى تەرىپىدىن پەخرى دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەنلىكىنى قىزغىن تەبرىكلىدى.

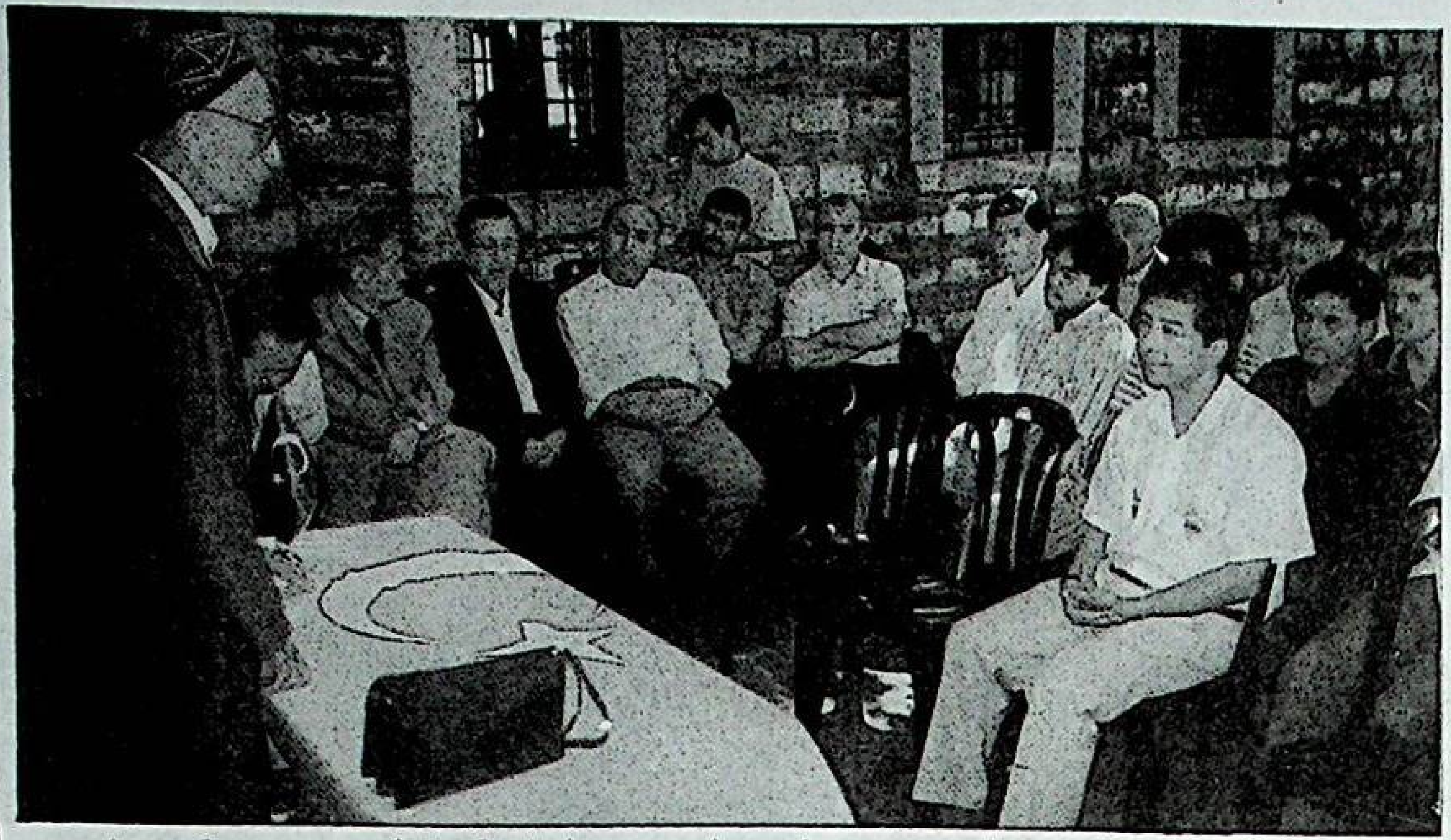

تەبرىكلەش يىغىنىدا، يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلغان «شەرقى تۈركىستان ۋەخپى» نىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، دوسېنت. دوكتور سۇلتان ماخمۇت قەشقەرى ئالدى بىلەن سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: «بۈيۈك لىدەرىمىز ئەيسا ئەپەندىمنىڭ سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتى تەرىپىدىن دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەنلىكى، ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدا ياشاۋاتقان پۈتۈن شەرقى تۈركىستانلىقلار ئۈچۈن زور بىر خۇشاللىق ھەمدە بۈيۈك بىر شان-شەرەپتۇر! بۈيۈك مۇجاھىد ئەيسا ئەپەندى پۈتۈن ئۆمرىنى ۋەتەن - مىللەت داۋاسىغا سەرپ قىلىپ، بۇيولدا ھاردىم - تالدىم دېمەي، شەخسى مەنپەئەتكە ۋە راھەت - پاراغەتكە بېرىلمەي، ئۇلۇق مۇجاھىدلارغا خاس بولغان بىر خىل قەيسىرانە روھنى نامايەن قىلدى، شۇنداقلا، بىز شەرقى تۈركىستانلىقلار ئۈچۈن بۈيۈك ئۈلگە كۆرسىتىپ بەردى. ئەيسا ئەپەندى ۋەتەن سىرتىدا ئېلىپ بارغان جاپالىق مۇجادىلىسى ئارقىلىق، ۋەتەن سىرتىدا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان شەرقى تۈركىستان داۋاسىنىڭ مۇستەھكەم ئاساسىنى تىكلەپ بەردى. بىز ھەربىر شەرقى تۈركىستانلىق، ئەيسا ئەپەندىمنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ۋە مىللەتسۆيەرلىك روھىدىن ئۆگىنىپ، ئۇنى ئۆزىمىزگە ئۈلگە قىلىپ، شەرقى تۈركىستان داۋاسىنىڭ تېخىمۇ جانلىنىشى ئۈچۈن تېگىشلىك تۆھپە قوشۇشىمىز لازىم!».

يىغىندا، ۋەتەنپەرۋەر تىجارەتچى ئىسمائىل ھاجىم سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: «تۈركىيە سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئەيسا ئەپەندىمگە دوكتورلۇق ئۇنۋانى بەرگەنلىكى، شەرقى تۈركىستان داۋاسىنىڭ ئىگىسىز ئەمەسلىكىنى ئوچۇق نامايەن قىلدى، شۇنداقلا، بىز شەرقى تۈركىستانلىقلارغا زور ئىشەنچ ۋە ئۈمىد ئېلىپ كەلدى. شەرقى تۈركىستان خەلقى خىتايلارغا قارشى ھايات - ماماتلىق كۈرەش ئېلىپ بېرىۋاتقان بۈگۈنكى جىددى ۋەزىيەتتە، ۋەتەن سىرتىدا ياشاۋاتقان بىز شەرقى تۈركىستانلىقلار ۋەتەن داۋاسىغا پۈتۈن ۋۇجۇدىمىز بىلەن ياردەم بېرىشىمىز لازىم، پۇلى بارلار پۇلى بىلەن، مېلى بارلار مېلى بىلەن، كۈچى بارلار كۈچى بىلەن، قەلىمى بارلار قەلىمى بىلەن ... ئومۇمەن قولىدىن نېمە كەلسە شۇنى قىلىشى كېرەك!».

تەبرىكلەش يىغىنىدا لىدەرىمىز ئەيسا ئەپەندى سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: «خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ تۈرلۈك ئاسسىمىلاتسىيە سىياسەتلىرى نەتىجىسىدە، ھازىر شەرقى تۈركىستان خەلقى تارىخ سەھنىسىدىن يوقۇلۇپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كەلمەكتە. مۇشۇنداق بىر جىددى تارىخى ۋەزىيەت ئاستىدا، ۋەتەننى خىتاي ئاسارىتىدىن قۇتۇلدۇرۇش ھەر بىر شەرقى تۈركىستانلىقنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان مىللى ۋە ۋىجدانى بۇرچى. ھازىر خىتاينىڭ دۇنياغا كېڭەيمىچىلىك قىلىش تەھدىدىنى ھېس قىلغان دۇنيا جامائەتچىلىكى، خىتاينى چەكلەش ۋە تىزگىنلەش ئۈچۈن بىر قاتار تىرىشچانلىقلارنى ئېلىپ بارماقتا ھەمدە شەرقى تۈركىستان داۋاسىغا كۈندىن - كۈنگە ھېسداشلىق قىلماقتا. بۇ بىز ئۈچۈن زور بىر تارىخى پۇرسەت. بىز بۇ پۇرسەتتىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىپ، شەرقى تۈركىستان داۋاسىنى پۈتۈن دۇنيا مىقياسىدا تېخىمۇ جانلىق شەكىلدە، كۈچلۈك قانات يايدۇرۇشىمىز لازىم!».

ئەيسا ئەپەندىم ۋەتەن سىرتىدا پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان بارلىق تەشكىلاتلىرىمىزنى ۋە مۇجاھىدلىرىمىزنى، ئۆز ئارا تېخىمۇ زىچ ھەمكارلىشىپ ۋە ئىتتىپاق قىلىشىپ، تەشكىللىك ھالدا نامايىش قىلىش قاتارلىق تۈرلۈك شەكىللەردىن پايدىلىنىپ، خىتايغا قارشى ھەركەتلەرنى ئومۇمىيۈزلۈك جانلاندۇرۇشقا ۋە كۈچەيتىشكە چاقىردى!

تۈرك دۇنياسى ياشلىرى قۇرۇلتىيىدا شەرقى تۈركىستان ھەققىدە مۇھىم قارار ئېلىندى

ئۆز مۇخبىرىمىز: بۇيىل 5 - ئاينىڭ 15 - كۈنى تۈركىيە ئىستانبۇلدا چاقىرىلغان تۈرك دۇنياسى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ 2 - نۆۋەتلىك ۋەكىللەر قۇرۇلتىيىدا، شەرقى تۈركىستاننىڭ مىللىي مۇستەقىللىق ھەركىتىنى قوللاش ۋە ياردەم بېرىش ھەققىدە مۇھىم قارار ئېلىندى. پۈتۈن تۈرك دۇنياسىدىكى 26 تۈرك توپلۇقىدىن كەلگەن ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ۋەكىللىرى ۋە تۈركىيىنىڭ بىر قىسىم مەشھۇر زاتلىرى ھەمدە مىللەت ۋەكىللىرى ئىشتىراك قىلغان بۇ يىغىنغا، شەرقى تۈركىستانلىقلارنىڭ لىدەرى، بۈيۈك مۇجاھىد ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن ئەپەندى، «شەرقى تۈركىستان» گېزىتىنىڭ ساھىبى ئارسلان ئالپتېكىن ۋە بىر قىسىم شەرقى تۈركىستانلىق ياش مۇجاھىدلار تەكلىپ بىلەن قاتناشتى.

يىغىندا ئەڭ ئالدى بىلەن بۈيۈك مۇجاھىد ئەيسا ئەپەندى سۆز قىلىپ، يىغىن ئەھلىگە قىزىل خىتاينىڭ شەرقى تۈركىستاندا يۈرگۈزۈۋاتقان ئاسسىمىلاتسىيە قىلىپ يوقۇتۇش سىياسىتىنى تەپسىلى ئاڭلاتتى ھەمدە شەرقى تۈركىستاندىكى 25 مىليون تۈرك خەلقىنىڭ خىتاينىڭ تەھدىدى ئاستىدا يوقۇلۇپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كەلگەنلىكىنى، شەرقى تۈركىستاندا ياشاۋاتقان قانداش، دىنداش قېرىنداشلىرىنىڭ تارىخ سەھنىسىدىن يوقۇلۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن پۈتۈن تۈرك دۇنياسىنىڭ، شۇنداقلا پۈتۈن ئىنسانىلىق ئالەمىنىڭ جىددى ياردەم بېرىشى كېرەكلىكىنى مۇراجەت قىلدى.

يىغىندا، پۈتۈن تۈرك توپلۇقلىرىدىن كەلگەن ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ۋەكىللىرى ئارقا - ئارقىدىن سۆزگە چىقىپ، پۈتۈن تۈرك دۇنياسىنىڭ بىرلىك ۋە باراۋەرلىكىنى قوغداش، شۇنداقلا دۇنيا تىنچلىقىنى قوغداش ئۈچۈن ئورتاق تىرىشچانلىق كۆرسىتىشكە ئىنتىلىشلىرىنى بىلدۈرۈشتى. يىغىن ئاخىرىدا تۈرك دۇنياسى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ۋەكىللىرى باياناتنى ئېلان قىلىپ، شەرقى تۈركىستاندىن تارتىپ بوسنا - ھەرسەككىچە بولغان پۈتۈن تۈرك دۇنياسىدىكى تۈركلەرنىڭ مىللىي كىملىكىنى قوغداش ئۈچۈن ئورتاق تىرىشچانلىق كۆرسىتىدىغانلىقلىرىنى بىلدۈرۈشتى.

بايانات تېكىستىدە مۇنداق دېيىلىدۇ: «ئەزەربەيجان - ئەرمەنىستان ئۇرۇشى پەقەت ياڭغۇزلا ئەزەربەيجاننىڭ مەسىلىسى بولماستىن، بەلكى پۈتۈن تۈرك دۇنياسىنىڭ مەسىلىسى. بوسنا - ھەرسەكتىكى قېرىنداشلىرىمىز داۋاملىق ۋەھشىلىك تۈردە قىرغىن قىلىنماقتا. بىز بۇ قىرغىنچىلىقلارنى قوللاپ كېلىۋاتقان ياۋروپا بىرلىكى ۋە شىمالى ئاتلانتىك ئەھدى تەشكىلاتىغا قاتتىق نارازىلىق بىلدۈرىمىز! رومانىيە تۈركلىرىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ مەدەنىيەت ھەقلىرىنى قوغداش يولىدا ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرىنى، ساناجاق ۋە كوساۋا تۈركلىرىنىڭ مۇستەقىللىق كۈرەشلىرىنى قوللايمىز! 50 يىلدىن بېرى بالقان تۈركلىرىنىڭ مىللىي كىملىكىنى يوقۇتۇش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلغان رەزىل سىياسەتلەرگە ۋە خىتاينىڭ شەرقى تۈركىستان خەلقى ئۈستىدىن يۈرگۈزۈۋاتقان تۈرلۈك ئاسسىمىلاتسىيە قىلىپ يوقۇتۇش سىياسەتلىرىگە قاتتىق قارشى تۇرىمىز!

بىز تۈرك ياشلىرى شىمالى قىبرىس تۈرك جۇمھۇرىيىتى ۋە شەرقى تۈركىستاننىڭ تونۇلۇشى، شۇنداقلا شەرقى تۈركىستاننىڭ مىللىي مۇستەقىللىقى ئۈچۈن پۈتۈن دۇنيا مىقياسىدا كۈرەشنى قانات يايدۇرىمىز!». بۇ قېتىمقى يىغىندا يەنە تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى پىرېزىدېنت مەھكىمىسىنىڭ باش مەسلىھەتچىسى، شەرقى تۈركىستاننىڭ، شۇنداقلا پۈتۈن تۈرك توپلۇقلىرىنىڭ مەسىسى، ساداقەتلىك دوستى نامىك كامال زەيبەك ئەپەندى سۆز قىلىپ، پۈتۈن تۈرك دۇنياسىنى بىرلىك، باراۋەرلىك ئاساسىدا تېخىمۇ مۇستەھكەم ئۇيۇشۇپ، تۈركى مىللەتلەرنىڭ مىللىي مۇستەقىللىقى ۋە كەلگۈسى بەخت - سائادىتى ئۈچۈن كۈرەش قىلىشقا چاقىردى.

لى پېڭنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيا سەپىرىنىڭ ماھىيىتى

تۈركىيە «ئوتتۇرا شەرق» گېزىتىنىڭ 94 - يىل 5 - ماي سانىدىكى خەۋىرى: خىتاينىڭ باش مىنىستىرى لى پېڭ قازاقىستان، قىرغىزىستان ۋە ئۆزبېكىستانلارنى زىيارەت قىلىش ئارقىلىق، بۇ دۆلەتلەرنىڭ شەرقى تۈركىستانغا بولغان مەنىۋى جەھەتتىكى قوللىشىنى توختۇتۇشقا ئۇرۇندى.

لى پېڭ، قازاقىستان، قىرغىزىستان ۋە ئۆزبېكىستانلارنى زىيارەت قىلىش داۋامىدا بۇ دۆلەتلەر بىلەن بىرقاتار سودا توختاملىرىنى ئىمزالىدى. چەتئەللىك كۈزەتكۈچىلەر، لى پېڭنىڭ بۇ قېتىمقى زىيارىتىنىڭ ئاساسى مەقسىتىنىڭ بۇ دۆلەتلەرنىڭ شەرقى تۈركىستانغا بولغان مەنىۋى قوللىشىنى توختۇتۇش ئىكەنلىكىنى قەيت قىلىشتى.

لى پېڭنىڭ قازاقىستان بىلەن ئاڭلاشمىسى

لى پېڭ بىلەن قازاقىستاننىڭ پىرېزىدېنتى نۇرسۇلتان نەزەربايېۋنىڭ ئۆز ئارا تۈنجى قېتىم چېگرا كېلىشىمنامىسى ئىمزالىغانلىقىغا يېقىندىن دىققەت قىلغان چەتئەل كۈزەتكۈچىلىرى، «خىتاي شەرقى تۈركىستان چېگرىسىنى تۈنجى قېتىم ئۆزلىرىنىڭ دۆلەت چېگرىسى سۈپىتىدە بىر تۈرك دۆلىتىگە ئېتىراپ قىلدۇردى» دېدى. خىتاي بىلەن سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى ئوتتۇرىسىدا 1956 - يىلى ئىمزالانغان كېلىشىمنامىدىن كېيىن يەنە تۈنجى قېتىم چېگرا كېلىشىمنامىسى ئىمزالانغانلىقىنى بىلدۈرگەن مۇتەخەسسىسلەر، قازاقىستاننىڭ بۇ قېتىم خىتاي بىلەن ئىمزالىغان چېگرا كېلىشىمنامىسىنىڭ بىر تارىخى خاتالىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈشتى. بۇ قېتىم قازاقىستان بىلەن خىتاي ئوتتۇرىسىدا يەنە سودا توختىمىمۇ ئىمزالاندى، توختامنامىغا ئاساسەن خىتاي قازاقىستاندىن نېفىت مەھسۇلاتلىرى سېتىۋالىدۇ، بۇنىڭ بەدىلىگە قازاقىستانغا تېخنىكا ئۈسكۈنىلىرى، ئاپتوموبىل ئۈسكۈنىلىرى ۋە سانائەت مەھسۇلاتلىرى سېتىپ بېرىدۇ، بۇ ئارىدا خىتاي قازاقىستاندا 30 مىليون يۈەنلىك قەرز پۇل ھېساۋاتى ئاچىدۇ.

قازاقىستاندىكى لى پېڭنىڭ زىيارىتىگە قارشى ھەرىكەتلەر

بۇ قېتىم لى پېڭ بارغانلىكى ئوتتۇرا ئاسىيا جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ ھەممىسىدە لى پېڭنىڭ زىيارەتكە كەلگەنلىكىگە قارشى ھەرىكەتلەر ئېلىپ بېرىلدى، قازاقىستاندا شەرقى تۈركىستانلىق كۆچمەنلەر لى پېڭگە قاتتىق نارازىلىق بىلدۈردى، قازاقىستان بىخەتەرلىك كۈچلىرىنىڭ قاتتىق مۇداھىلىسى ئاستىدا ئېلىپ بېرىلغان بۇ قېتىمقى زىيارەت مەزگىلىدە، بارىن ۋەقەسىدىن كېيىن خىتاي تەرىپىدىن شېھىت قىلىنغان ياشلارنىڭ رەسىملىرى ۋە شەرقى تۈركىستاننىڭ بايرىقىنى كۆتۈرۈپ چىققان شەرقى تۈركىستانلىقلار، لى پېڭگە قاتتىق نارازىلىق بىلدۈردى.

شەرقىي تۈركىستاننىڭ بۈگۈنى ۋە ئەتىسى

(ئەيسا ئەفەندىمنىڭ كونيا سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىدە پەخرىي دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئېلىش مۇراسىمىدا بەرگەن دوكلاتى)

مۆھتەرەم تۈرك قېرىنداشلىرىم:

ئەزەربەيجان، ئىدىل - ئۇرال ۋە غەربىي تۈركىستاننى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئۆزبېكىستان، قازاقىستان، قىرغىزىستان، تۈركمەنىستان ۋە تاجىكىستان مۇستەقىللىققە ئېرىشتى، بۇ تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ مۇستەقىللىق ھەرىكىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستانغا تەسىر كۆرسىتىپ قېلىشىدىن قاتتىق ئەنسىرىگەن خىتايلار، شەرقىي تۈركىستاندا جىددىي ئالدىنى ئېلىش تەدبىرلىرىنى ئىشقا سالماقتا. خىتاي ھۆكۈمرانلىرى غەربىي تۈركىستان چېگرا بويلىرىدا ياشاۋاتقان شەرقىي تۈركىستان پۇقرالىرىنى شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئىچكى قىسىملىرىغا ھەيدەۋېتىپ، ئۇلارنىڭ يېرىگە « خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى » نىڭ پېنسىيىگە چىققان خادىملىرىنى يەرلەشتۈرمەكتە. خىتاي ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستانغا ئورۇنلاشتۇرغان ئەسكەرلىرىنى ئۇرۇش ھالىتىگە ئەكېلىپ، يېزا - بازار ۋە شەھەر كوچىلىرىدا چارلاش ئېلىپ بېرىۋاتقان ئەسكەرلەرنىڭ سانىنى ئاشۇردى ھەمدە پايتەخت ئۈرۈمچىگە لەنجۇ ھەربىي رايونىدىن يۆتكەپ كېلىنگەن ئەسكەرلەرنى ئورۇنلاشتۇردى.

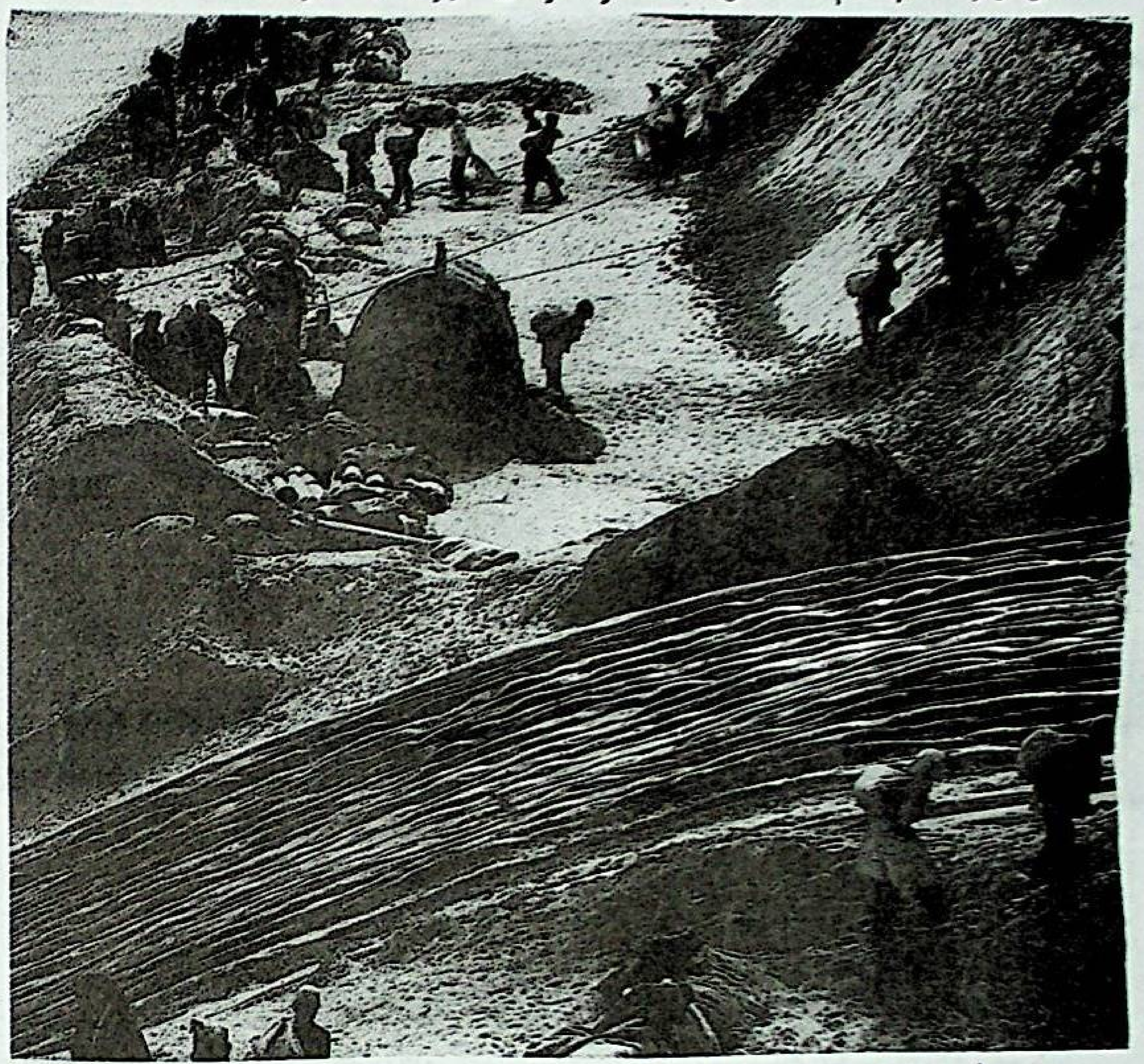

(سۈرەتتە: شەرقىي تۈركىستان خەلقى ھاشاردا)

خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسى سېكرېتارى، خىتاينىڭ باش مىنىستىرى ۋە دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرى پات - پات شەرقىي تۈركىستانغا شاپاشلاپ كېلىپ، شەرقىي تۈركىستاندىكى ھەربىي قىسىملىرىنى بۇيەردە «سوتسىيالىزمنى، خەلق دىكتاتورىسىنى ۋە ئاناۋەتەننىڭ پۈتۈنلىكىنى قوغدايدىغان مۇستەھكەم قورغان قۇرۇپ چىقىشقا » چاقىرماقتا.

خىتاينىڭ باش مىنىستىرى لى پېڭ بۇ يىل 4 - ئايدا، ئۆزبېكىستان، تۈركمەنىستان، قىرغىزىستان ۋە قازاقىستان جۇمھۇرىيەتلىرىنى زىيارەت قىلىش داۋامىدا، بۇ جۇمھۇرىيەتلەرنى شەرقىي تۈركىستاننىڭ مۇستەقىللىق ھەرىكىتىنى قوللىماسلىققا قول كەلتۈرۈشكە ئۇرۇندى.

شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرى بۈگۈن ئىنسانچە ياشاش، مۇستەقىل ياشاش ۋە تارىخ سەھنىسىدىن يوقاپ كەتمەسلىك ئۈچۈن ئۆلۈم - كۈرەش قىلماقتا. پەقەت خىتايلارنىڭ شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىگە يۈرگۈزۈۋاتقان نوپۇس، ئىختىسات، مائارىپ، مەجبۇرىي ئىشقا سالدۇرۇش، مەجبۇرىي پىلانلىق تۇغۇتنى يولغا قويۇش ۋە ئاتوم سىناق قىلىش سىياسەتلىرى، شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىنىڭ مىللىي كېلەچىكىگە جىددىي تەھدىت ئېلىپ كەلمەكتە.

1949 - يىلى ئاران 300 مىڭ بولغان شەرقىي تۈركىستاندىكى خىتاي نوپۇسى، رەسمىي ئىستاتىستىكىغا ئاساسلانغاندا ھازىر 6 مىليوندىن ئېشىپ كەتتى، بۈگۈن ھەركۈنى شەرقىي تۈركىستانغا 7 مىڭ خىتاي يەرلەشتۈرۈلمەكتە. خىتايلارنىڭ نىيىتى كەلگۈسىدە شەرقىي تۈركىستانغا 100 مىليون خىتاي يەرلەشتۈرۈشتىن ئىبارەت، ئۇلارنىڭ ئاساسىي مەقسىدى، شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىنى غايەت زور خىتاي قاينىمى ئىچىدە ئېرىتىپ تۈگەتمەك.

خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ ئالدى - كەينى ئۈزۈلمەي كېلىپ يەرلىشىشى نەتىجىسىدە، شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرى ھازىر ئۆز يۇرتىدا ئازسانلىق ئورۇنغا چۈشۈپ قېلىش خەۋپىگە دۇچ كەلمەكتە ۋە ئىشسىزلىق، يوقسۇزلۇق ئازابىنى چەكمەكتە.

ھازىر شەرقىي تۈركىستاندا مۇھىم ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىدا خىزمەت قىلىۋاتقانلارنىڭ ھەممىسىلا خىتايلار بولۇپ، شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىش يەرلىرىنىڭ 90 پىرسەنتىنى خىتايلار ئىگىلىگەن بولۇپ، تۈركلەرنىڭ ئىشسىزلىق نىسبىتى خىتايلارغا قارىغاندا پەۋقۇلئاددە يۇقىرىدۇر!

شەرقىي تۈركىستان، ئۇران، پىلاتىن، ئالتۇن، كۈمۈش، كۆمۈر ۋە نېفىتقا ئوخشاش مول تەبىئىي بايلىققا ئىگە گۆھەر زېمىندۇر. شەرقىي تۈركىستاندا تەتقىقات ئېلىپ بارغان ياپونىيە ئارخېئولوگلىرىنىڭ بەرگەن مەلۇماتلىرىغا ئاساسلانغاندا، تارىم ئويمانلىقىدىكى نېفىت زاپاس مىقدارى 20 مىليارت توننا بولۇپ، تەبىئىي گاز مىقدارى 30 مىليارت مېتىر كۇب. ھازىرغا قەدەر شەرقىي تۈركىستاندا يىلىغا يەتتە مىليون توننا نېفىت ئىشلەپچىقىرىلماقتا. ئەپسۇسكى، شۇنچە باي تۇپراقنىڭ ئىگىلىرى بولغان شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ ھازىرقى كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان يىللىق ساپ كىرىمى ئاران 45 - 50 دوللار ئەتراپىدىدۇر!

شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىنىڭ يۈزدە 85 پىرسەنتى دېھقاندۇر، خىتايلارنىڭ 1981 - يىلى يولغا قويغان تېرىلغۇ يەرلەرنى ھۆددىگە بېرىش سىياسىتى، شەرقىي تۈركىستان دېھقانلىرىغا ھېچبىر پايدا بەرمىدى، دۆلەتكە بېرىدىغان باج - سېلىقلىرىنى ئۆتەشكە ئامالسىز قالغان 100 مىڭلارچە دېھقان تېرىلغۇ يەرلىرىدىن ئايرىلىشقا مەجبۇرى بولماقتا، خىتاي ئاققۇنلىرىنىڭ كۆپىيىشى تۈپەيلىدىن، شەرقىي تۈركىستاندا كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان تېرىلغۇ يەر كۆلىمى ئاران 0.28 گېكتار بولماقتا.

ھازىر شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ يۈزدە 60 پىرسەنتى ساۋاتسىز، ئالىي مەكتەپ دەرىجىلىكلەرنىڭ يۈزدە 75 پىرسەنتى خىتاي بولغىنى ئۈچۈن، ئالىي مەكتەپكە كىرىشنى ئىستىگەن يەرلىك ئوقۇغۇچىلارنىڭ خىتايچىنى ياخشى بىلىشى شەرت قىلىنماقتا. ئالىي مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇشنى ئارزۇ قىلغان يەرلىك ئوقۇغۇچىلارنىڭ 97 پىرسەنتى خىتايچىنى ياخشى بىلمىگىنى ئۈچۈن، ئالىي مەكتەپكە كىرىش ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمەيۋاتىدۇ. خىتايچە دەرس بېرىلىدىغان مەكتەپلەرنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلار ئۆزىنىڭ ئانا تىلىدا سۆزلىيەلمىگىنى ئۈچۈن، مەقسەتلىرىنى خىتايچە ئىپادىلەشكە مەجبۇر بولماقتا. ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ تۈرك تىلى، مەدەنىيىتىنىڭ بارلىققا كېلىشى ئۈچۈن بۈيۈك تۆھپىلەرنى قوشقان شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىنىڭ ھازىر بىر زامانىۋى ئېنسىكلوپېدىيىسى، ئىزاھلىق لۇغىتى ۋە ئىلمىي ئەسەرلىرى يوقتۇر.

شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىنىڭ نوپۇسى 25 مىليون بولۇپ، ھازىر پۈتۈن شەرقىي تۈركىستان بويىچە ئۇيغۇرلار ئىچىدە پىروفېسسورلۇق ئۇنۋانى ئالغانلار ئاران ئالتە نەپەر، ھازىر پۈتۈن شەرقىي تۈركىستاندىكى نەشرىيات ئورۇنلىرىنىڭ يۈزدە 16 پىرسەنتى تۈركچىدۇر. « مىللەتچىلىك قىلدى »، « ئاناۋەتەننى پارچىلاشقا ئۇرۇندى » دېگەن بۆھتانلار بىلەن تۈرلۈك ئېغىر جازالارغا ئۇچرىغان تۈرك ئىلىم ئادەملىرى مىللىي تېمىلاردا ماقالە يېزىشتىن ئۆزىنى قاچۇرىدىغان ھالغا چۈشۈپ قالدى. خىتايلار شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىنى ئاسسىمىلياتسىيە قىلىپ يوقىتىشنى تېزلىتىش ئۈچۈن، تۈركلەر بىلەن خىتايلارنىڭ ئۆيلىنىشىنى

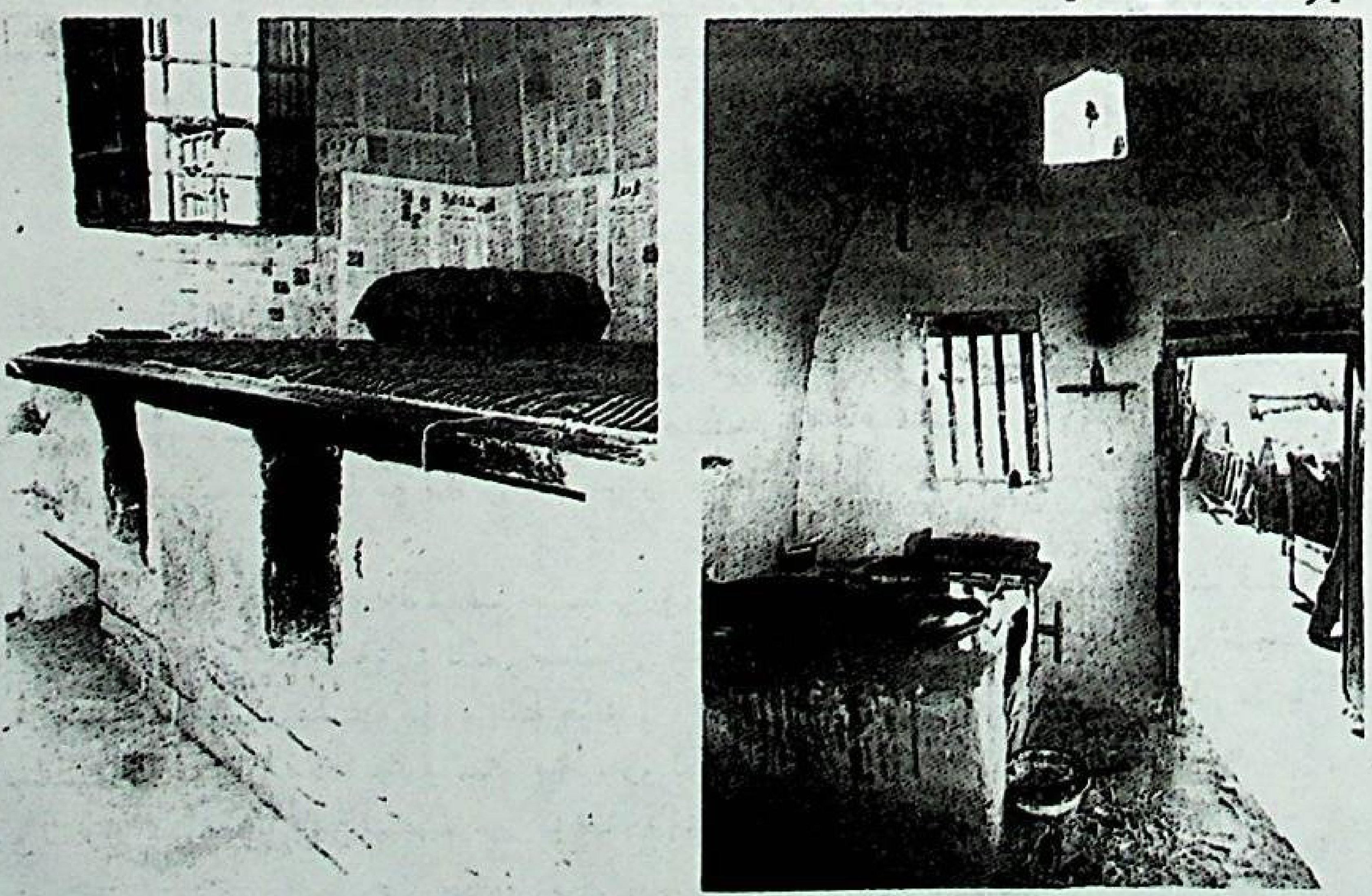

(شەرقىي تۈركىستانلىقلار مال قوتانلىرى كەبى ئۆيلەردە ياشاشقا مەجبۇر بولماقتا)

پۈتۈن كۈچى بىلەن تەشۋىق قىلماقتا. كىشىلەرنىڭ ئوتتۇرىچە يىللىق كىرىمى ئاران 45 - 50 دوللار بولغان ئاناۋەتىنىمىزدە، بىر خىتاي قىزى بىلەن ئۆيلەنگەن تۈرككە ھۆكۈمەت 500 دوللارغا يېقىن پۇل ياردەم قىلماقتا. خىتاي ھۆكۈمىتى ناۋادا يېزىلاردا ئىشسىز قالغان تۈرك يىگىتلىرى خىتاي قىزلىرى بىلەن ئۆيلەنسە، ئۇلارغا شەھەردە ئىش بې-

داۋامى 7 - بەتتە

شەرقى تۈركىستاننىڭ بۈگۈنى ۋە ئەتىسى

(ئەيسا ئەفەندىنىڭ كونيا سېلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىدە پەخرى دوكتورلۇق ئۇنۋانىنى ئېلىش مۇراسىمىدا بەرگەن دوكلاتى)

بېشى 6-بەتتە

رىغا نىلىقى ۋەمىنى دوللار پۇل ياردەم بېرىدىغانلىقى ھەققىدە ۋەدە بەرمەكتە، ئۇلاردىن بولغان باللار خىتاي ئانىلىرى تەرىپىدىن خۇددى خىتايغا ئوخشاش تەربىيىلەنمەكتە، خىتايچە مەكتەپلەرگە بېرىلمەكتە ۋە نوپۇسلىرىغا «خىتاي» دەپ ئەنگە ئېلىنماقتا.

خىتاي ھاكىمىيىتى شەرقى تۈركىستان تۈركلىرىنى ئېرىتىپ يوقىتىش ئۈچۈن، بىر تەرەپتىن بۇيەرگە توختىماي خىتاي كۆچمەنلىرىنى ئەكەلىپ يەرلەشتۈرسە، يەنە بىر تەرەپتىن، «ئازسانلىق مىللەتلەرنىڭ كۆپىيىشىگە ياردەم قىلىش»، «خەلقنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش»، «مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى تەڭپۇڭسىزلىقنى يوقىتىش» دېگەنگە ئوخشاش باھانىلار بىلەن شەرقى تۈركىستان تۈركلىرى ئارىسىدا مەجبۇرى پىلانلىق تۇغۇتنى يولغا قويماقتا. خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ شەرقى تۈركىستان تۈركلىرىگە مەجبۇرى پىلانلىق تۇغۇتنى يولغا قويۇشى، ئەسلىدە خىتاينىڭ ئاساسى قانونىغىمۇ خىلاپ. خىتاينىڭ ئاساسى قانونىدا، خىتايدىن باشقا ئازسانلىق مىللەتلەرگە پىلانلىق تۇغۇت سىياسىتىنى يولغا قويۇش چەكلەنگەن.

خىتايلار ئاتوم سىناقلىرىنى شەرقى تۈركىستاننىڭ لوپنۇر رايونىدا ئېلىپ بارماقتا. گەرچە شەرقى تۈركىستان خەلقى كۈچلۈك قارشى تۇرسىمۇ، ئەمما، خىتايلار 1964-يىلدىن بۇيان لوپنۇردا 39 قېتىم ئاتوم سىنىقى ئېلىپ باردى. لوندوندىكى ئاتوم تەتقىقات مەركىزىنىڭ 94-يىل 4-ئايدا ئېلان قىلغان دوكلاتىغا ئاساسلانغاندا، لوپنۇردا ئېلىپ بېرىلغان ئاتوم سىناقلىرى نەتىجىسىدە ئەتراپقا تارقالغان رادىياكتىپ ماددىلار شەرقى تۈركىستاندا 210 مىڭ كىشىنىڭ ئۆلۈشىگە سەۋەپچى بولغان. خىتايلار بۇيىل لوپنۇردا يەنە ئىككى ئاتوم بومبىسى ئېتىش تەييارلىقىنى تاماملاپ بولغان. قازاقىستاندىكى نەۋادا-سەممەي-لوپنۇر تەشكىلاتىنىڭ بەرگەن دوكلاتىغا ئاساسلانغاندا، ھازىر شەرقى تۈركىستان نوپۇسىنىڭ يۈزدە 10 پىرسەنتى ئاشقازان، ئۆپكە كېسەللى ۋە تۈرلۈك قان كېسەللىكلىرىگە گىرىپتار بولغان. مېيىپ تۇغۇلغان باللارنىڭ ھەددى-ھېسابى يوقتۇر. پەقەتلا تارىم ئويمانلىقىدا يېتىشتۈرۈلگەن مېۋە-چېۋە، كۆكتات ۋە، بۇرا يۇرتلاردا ياشاۋاتقان ھايۋانلار رادىيو ئاكتىپ ماددىنىڭ ئېغىر تەسىرىگە ئۇچرىماقتا.

ئەڭ مۇھىم بولغىنى، شەرقى تۈركىستاندا ھازىر ئاتومنىڭ تەسىرى تۈپەيلىدىن بارلىققا كەلگەن كېسەللىكلەرنى داۋالايدىغان توغرا-دۇرۇس بىر دوختۇرخانا يوق. ئازغىنە بىرقانچە دوختۇرخانىلاردا ئىشلەيدىغان دوختۇرلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك خىتايلاردىن ئىبارەت. ئۇلار دوختۇرخانىلارغا ئېلىپ كېلىنگەن يەرلىك كېسەللەرنى كۆڭۈل قويۇپ داۋالىمايۋاتىدۇ. خىتاي دوختۇرلار تىل بىلمىگەنلىكى ئۈچۈن، يەرلىك كېسەللەرنىڭ كېسەللىكىگە توغرا دىياگنوز قويالمايدۇ. بۇسەۋەپتىن، شەرقى تۈركىس-

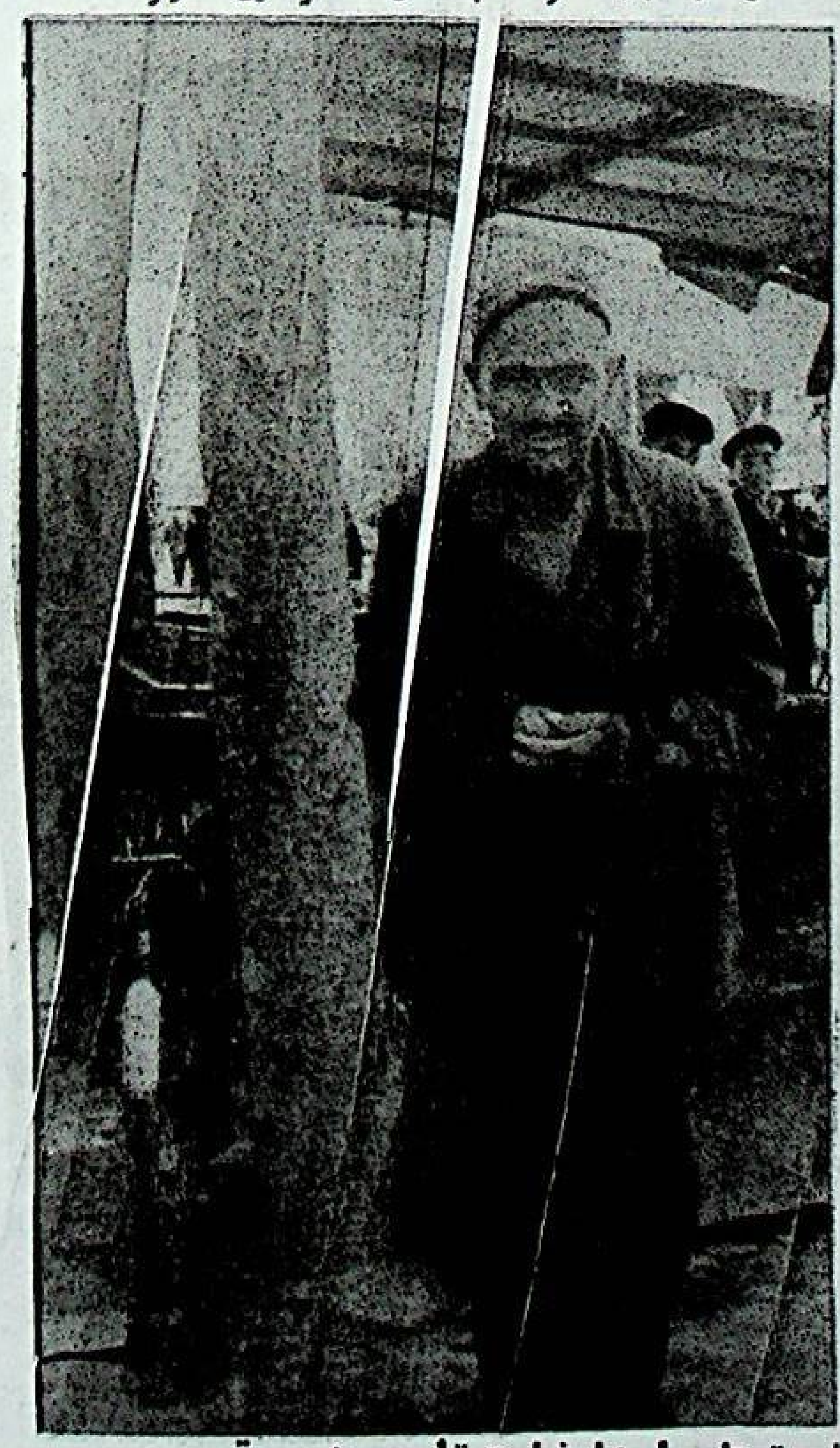

(قۇللۇق ۋە نامراتلىقتا ياشاۋاتقان شەرقى تۈركىستانلىقلار)

تاندا بالنىستا ياتقان تۈرك كېسەللىرىنىڭ يۈزدە 70 پىرسەنتى دەل ۋاقتىدا تېگىشلىك تەدبىر ئېلىنمىغىنى ئۈچۈن ئۆلۈپ كېتىۋاتىدۇ!

بىر شەرقى تۈركىستانلىق تۈرك 1994-يىلى 3-ئاينىڭ 30-كۈنى ئەنقەرەدە كۆرۈشكەن ۋاشىنگتون تايمىس گېزىتىنىڭ مۇخبىرىگە شەرقى تۈركىستاننىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى تونۇشتۇرۇپ مۇنداق دېگەن:

«شەرقى تۈركىستانغا ھەركۈنى يەتتە مىڭ خىتاي كۆچمىنى كېلىۋاتىدۇ. ئىقتىسادى سىياسەتتە پەقەت خىتايلارلا كۆزدە تۇتۇلغان. پۈتۈن ئىشلار خىتايلارغا بېرىلىۋاتىدۇ. ئۇيغۇر تۈركلىرى ئىشسىز يۈرمەكتە. ئەڭ ياخشى ئۆيلەردە خىتايلار ئولتۇرىۋاتىدۇ. بىز بولساق كوچىلاردا يېتىپ-قوپىۋاتىمىز. ئۇلارنىڭ قورسىقى توق، بىز بولساق ئاچلىقتىن پەقىراپ يۈرىمىز. بىز پەرىشانلىق ئىچىدە ياشاۋاتىمىز. ئۇلار بولسا راھەت-پاراغەتتە ياشاۋاتىدۇ. شەرقى تۈركىستاندا تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان خىتاي باللىرى بىر ئېغىزمۇ ئۇيغۇرچە بىلمەيدۇ. ئەمما، بىزگە خىتايچىنى ئۆگىنىشنى مەجبۇرلاۋاتىدۇ. بىز ناھايىتى ئۈمىتسىزلىك ئىچىدە قالدۇق. ناھايىتى كۆپلىگەن ئۇيغۇر تۈركلىرى ئۆزلىرىنىڭ مىللى ئۆرپ-ئادەتلىرىنى ئۇنتۇپ كەتتى. ھازىر بىز ئۆزىمىزنىڭ ۋەتىنىدە چەتئەللىككە ئايلىنىپ قالدۇق».

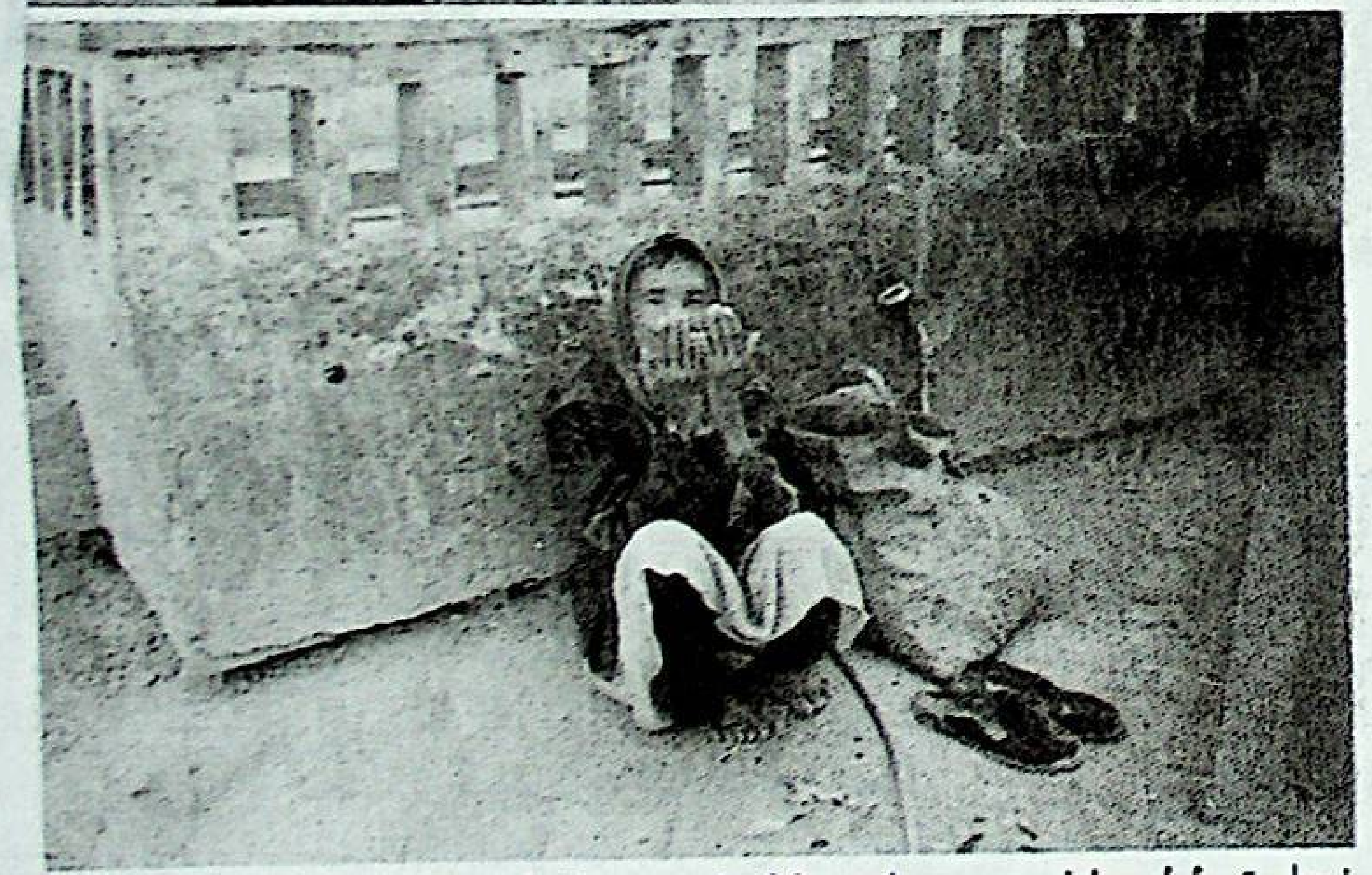

تېنچلىق ئۇسۇللىرى بىلەن ئۆزلىرىنىڭ ئىنسانى ھەق-ھوقۇقلىرىنى ئىزدىگەن شەرقى تۈركىستان تۈركلىرى، «ئىسيانچى»، «ئۇنسۇر»، «مىللى بۆلگۈنچى» ۋە «خەلقنىڭ بىرلىكىنى پارچىلاشقا ئۇرۇنغان يامان نىيەتلىك ئۇنسۇرلار» دېگەنگە ئوخشاش «گۇناھ»لار بىلەن ئەيىپلىنىپ تۈرمىلەرگە تاشلىنىپ، قىيىن-قىستاققا ئېلىنماقتا ھەمدە ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنماقتا.

خىتايلارنىڭ شەرقى تۈركىستان تۈركلىرىگە يۈرگۈزگەن بۇ ئىنسان قېلىپىدىن چىققان سىياسەتلىرى، كۆپلىگەن خەلقئارالىق تەشكىلاتلار ۋە ئاۋۇستىرالىيە، ئامېرىكا ۋە ئەنگلىيە پارلامېنتى ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتلىرى تەرىپىدىن ئېلان قىلىنغان دوكلاتلاردا كۆپ قېتىم قەيت قىلىندى.

شەرقى تۈركىستان تۈركلىرى بۈگۈن ياكى ئۈن-تۈنسىز ھالدا ئېرىپ تارىخ سەھنىسىدىن يوقۇلۇپ كېتىش، ۋە ياكى كوللىكتىپ ھالدا قوزغىلاڭ قىلىپ قەھرىمانلارچە قۇربان بولۇشتەك بىر خەۋىپلىك ھالغا كەلدى. بۇ ئەھۋاللار شەرقى تۈركىستاننى پارتىلاشقا ھەر زامان تەييار تۇرغان بىر سائەتلىك بومبا ھالىغا كەلتۈردى. ناۋادا شەرقى تۈركىستان خەلقى خىتاينىڭ بۇ ئېرىتىپ يوقۇتۇش سىياسىتىگە قارشى جىددى بىر تەدبىر ئالمىسا، ئۈن-تۈنسىز ھالدا تارىخ سەھنىسىدىن يوقۇلۇپ كېتىدۇ! ناۋادا شەرقى تۈركىستانلىقلار قەھرىمانلارچە ئۆلۈشنى ئەۋزەل كۆرۈپ كوللىكتىپ قوزغىلاڭ كۆتەرسە، ئۇ ھالدا بۇ ھەرىكەت قىرغىنچىلىق بىلەن تاماملىنىدۇ. چۈنكى، پۈتۈن دۇنيا خەلقى ئالدىدا بېيجىڭدىكى دېموكراتىيە تەلەپ قىلغۇچى ئوقۇغۇچىلارنى قىلچە تەپ تارتماي تانكىلارغا باستۇرغان كوممۇنىست خىتاي ھاكىمىيىتى، شەرقى تۈركىستان تۈركلىرىنى خۇددى بىر توخۇنى ئۆلتۈرگەندەك ئۆلتۈرۈشكە ھازىردۇر!

داۋامى 8-بەتتە

شەرقىي تۈركىستاننىڭ بۈگۈنى ۋە ئەتىسى

(ئەيسا ئەفەندىمنىڭ كونيا سېلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىدە پەخرى دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئېلىش مۇراسىمىدا بەرگەن دوكلاتى)

بېشى 7 - بەتتە

شەرقىي تۈركىستاندا مەيدانغا كېلىش ئېھتىمالى بولغان كوللېكتىپ قوزغىلاڭ، شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە ئوخشاش ئۆزلىرىنىڭ مىللىي مۇستەقىللىقلىرى ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتقان تىبەت ۋە شەرقىي تۈركىستان خەلقلىرى ئارىسىدىمۇ مەيدانغا كېلىشى مۇمكىن. ھازىر خىتايدا يۈز مىليونغا يېقىن ئاز سانلىق مىللەت ياشىماقتا. خىتاينىڭ شەرقىي جەنۇبىي ئۆلكىلىرىدە ياشاۋاتقان ئاز سانلىق مىللەتلەر ۋېيتنام، لائوس، كامبودژا، بېرما ۋە تايلاند خەلقلىرى بىلەن ئۇرۇقداشتۇر. بىز مىللەتلەرمۇ مۇستەقىللىق كويىدا. بۇندىن باشقا يەنە، تەيۋەن، شاڭگاڭ، ئاۋمېنلاردا ياشاۋاتقان نەچچە مىليون خىتاي بىلەن خىتاينىڭ ئۆزىدە ياشاۋاتقان يۈز مىليونلارچە خىتاي يەنە خىتايدا ئىنسان ھەقلىرى ۋە دېموكراتىيە بولغان سىياسىي تۈزۈمنىڭ قۇرۇلىشى ئۈچۈن كۈرەش قىلماقتا.

ئوخشاش پۈتۈن خىتايدا يۈز بېرىدۇ ھەممىدە ئاسىيا قىتئەسىدە بۈيۈك بىر خاتىرجەمسىزلىك مەيدانغا كېلىدۇ. بۇ خاتىرجەمسىزلىكنىڭ ئەڭ زور تەسىرىگە ئۇچرايدىغىنى ئەلۋەتتە يېڭىدىن مۇستەقىللىققە ئېرىشكەن غەربىي تۈركىستاندىكى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى بولىدۇ. خالاس!

ئامېرىكىدا چىقىدىغان Newsweek ژۇرنىلىنىڭ 1994- يىل 2 - ماي سانىغا بېسىلغان بىر ماقالىدە، غەربىي تۈركىستاننىڭ، شەرقىي تۈركىستاندا كوللېكتىپ بىر قوزغىلاڭ يۈز بەرگەندە، ئۇيەردىكى قازاق، قىرغىز، ئۆزبېك، تاجىك ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ خىتايلار تەرىپىدىن قىرىلىپ كېتىشىگە قاراپ تۇرالمايدىغانلىقى بايان قىلىندى. بۇخىل ئەھۋال ئاستىدا، ئوتتۇرا ئاسىيادىكى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى بىلەن بىخەتەرلىك كېلىشىمى ئىمزالىغان روسىيە خۇددى تاجىكىستان ۋەقەسىدە بولغىنىغا ئوخشاش، چېگرىنى ئورتاق قوغداش باھانىسى بىلەن غەربىي تۈركىستانغا زور مىقداردا ئەسكەر يىغىپ تۇرۇشقا بولۇشىدۇ ۋە نەتىجىدە غەربىي تۈركىستاننىڭ يەنە قايتىدىن روسىيەنىڭ كونتروللۇقى ئاستىغا ئۆتۈشكە يول ئېچىلىدۇ. ھازىر، سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە ئىجتىمائىي جەھەتتە تېخى كۈچلىنىپ كېتەلمىگەن غەربىي تۈركىستاندا، سانى ناھايىتى ئاز بولغان بىر قىسىم رۇسلار قازاقىستاندىن ئايرىم زېمىن تەلەپ قىلماقتا. بۇ ئەھۋاللارغا كۆز يۇمۇپ قاراپ تۇرۇشنى خالىمايدىغان ئەزىز تۈركىيەمۇ ۋاقتى - ساتى كەلگەندە تۈرك دۇنياسىنىڭ لىدېرى سۈپىتىدە بۇ ۋەقەلەرگە ئارىلىشىپ قېلىشتىن خالىي بولالمايدۇ.

ئومۇمەن، بىر مىليارد 300 مىليون نوپۇسقا ئىگە خىتايدا يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان بۇ خاتىرجەمسىزلىك ۋە مۇقىمسىزلىقنىڭ پەقەت ئاسىيا قىتئەسىگىلا ئەمەس، ۋاقتى كەلگەندە پۈتۈن دۇنياغا تەھدىت ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى ئالدىن مۆلچەرلىگەن كۆپلىگەن دۆلەتلەر، شەرقىي تۈركىستان، تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇلىستان باشچىلىقىدىكى دۆلەتلەر خىتايدىكى بۇ قاتمال ۋەزىيەتنى قانداق يۇمشۇتۇش ھەققىدە باش قاتۇرۇشقا باشلىدى. شەرقىي تۈركىستان، تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇلىستان خەلقلىرىنىڭ ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقوقىنى قولغا كەلتۈرۈشىنىڭ، دەسلەپكى قەدەمدە خىتايدا ئىنسان ھەقلىرىگە ھۆرمەت قىلىنغان دېموكراتىك بىر سىستېمىنىڭ بارلىققا كېلىشىنىڭ بۇ قاتماللىقنى يۇمشۇتۇشتىكى ئاساسىي ئامىل ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتكەن دۆلەتلەر ھازىر خىتاينى مۇشۇ يولغا قاراپ مېڭىشقا قىستىماقتا.

مۇشۇنداق بىر ئەھۋال ئاستىدا، تۈركىيە باشچىلىقىدىكى مۇستەقىل تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ ئۆزلىرىگە بىۋاسىتە مۇناسىۋەتلىك بولغان بۇ مەسىلىگە جىددىي ئارىلىشى ناھايىتى مۇھىمدۇر!

بىز تۈركلەرنىڭ تۈركتىن باشقا دوستىمىز يوق، دەيمىز. بۇ ناھايىتى توغرا ئېيتىلغان سۆز. بۇنىڭ ئۈچۈن بىز تۈركلەرنىڭ بىر - بىرىگە بولغان دوستلۇقىنى ۋە ھەمداشلىقىنى يەنىمۇ كۈچەيتىش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىشىمىز لازىم. يەنە بىر جەھەتتىن، ئەزىز تۈركىيە باشچىلىقىدىكى بارلىق مۇستەقىل تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى شەرقىي تۈركىستان ھەققىدە ئورتاق بىر ئىستراتېگىيە تۈزۈپ چىقىشى كېرەك. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، تۈركىيە باشچىلىقىدىكى مۇستەقىل تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى شەرقىي تۈركىستان، تىبەت ۋە ئىچكى موڭغۇلىستاندىكى جىددىي ۋەزىيەتنى پەسەيتىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىۋاتقان دۆلەتلەرنىڭ كامپانىيىسىگە ئاكتىپلىق بىلەن قاتنىشىشى كېرەك. ئۇنداق بولمىغان تەقدىردە، ئەزىز تۈركىيەمىز باشچىلىقىدىكى بارلىق مۇستەقىل تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى خىتاي ۋاباسىدىن قۇتۇلالمايدۇ!

1994- يىل 6 - ئاينىڭ 3 - كۈنى

(تۈركىيە - كونيا)

(شەرقىي تۈركىستاندىكى خىتاي قىسىملىرى ھەربىي مانېۋىر ئۆتكۈزمەكتە)

(شەرقىي تۈركىستاندىكى ئاتوم سىنىقىنىڭ قۇربانى)

1994- يىل 5 - ئاينىڭ 6 - كۈنى رويتېر ئاخبارات ئاگېنتلىقى. بىر زامانلاردا دۇنيا بويىچە ئەڭ ئىنتىزامچان دەپ قارالغان خىتاينىڭ خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ ھازىر تەشكىلسىز ۋە ئىنتىزامسىز ھالغا كەلگەنلىكىنى ھەمدە، كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ ئارمىيىنى پۈتۈنلەي كونترول قىلالمايدىغان ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى خەۋەر قىلدى.

گېرمانىيىدە چىقىدىغان « ئىقتىسادىي ھەپتە » ژۇرنىلىنىڭ 1994 - يىل 5 - ئاينىڭ 25 - كۈنى بەرگەن خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا، ئىقتىسادىي سىياسەتلەرنىڭ ناچارلىقى تۈپەيلىدىن، پۈتۈن خىتايدىكى 800 مىليون دېھقان ھاكىمىيەتتىن نارازى. ئاخىرقى بەش ئاي ئىچىدە خىتايدا 600 قېتىم ئاممىۋى نامايىش، 200 قېتىم توپىلاڭ ۋە 200 قېتىم پارتلىتىش ۋەقەسى يۈز بەرگەنلىكىنى بايان قىلغان بۇ ژۇرنال، ئىقتىسادىي تەرەققىي قىلغان ئۆلكىلەرنىڭ ئىقتىسادىي ئارقىدا قالغان ئۆلكىلەرنى بېقىشتىن نارازى بولۇۋاتقانلىقىنى قەيت قىلدى.

خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ ئورگان گېزىتى بولغان « خەلق گېزىتى » نىڭ 1994- يىل 5 - ئاينىڭ 22 - كۈنى بەرگەن خەۋىرىدە، ھازىر خىتايدا ھايات كەچۈرۈشنىڭ ئىنتايىن قىيىنلىشىپ كەتكەنلىكىنى، غەربىي قىسىملاردا زور ئىنتىزامسىزلىقنىڭ ھۆكۈم سۈرۈۋاتقانلىقىنى ۋە ئۆلكىلەردىكى ھاكىمىيەتنىڭ تامامەن كونترولدىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى بايان قىلىپ، ئەگەر ھۆكۈمەت ئۈنۈملۈك تەدبىرلەرنى ئالمىسا، دۆلەتنىڭ زور قالايمىقانچىلىق ئىچىدە قالىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

خىتاي پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ ئۆتكەن يىلى 9 - ئايدا ئېلان قىلغان 94 بەتلىك بىر دوكلاتىدا، خىتاينىڭ قۇدرەتلىك ئادىمى دەپ قارالغان دېڭشياۋپىڭنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن، خىتاينىڭ ئىككىنچى بىر يۇگوسلاۋىيىگە ئايلىنىدىغانلىقىنى، شۇنىڭ ئۈچۈن خىتايدا ئامېرىكا تۈزۈمىنى ئالغان بىر فېدېرال سىستېما قۇرۇش كېرەكلىكى ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

خىتاينىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولمايدىغان بىر پاجىئەگە قاراپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلغان خىتاينىڭ ئىچى ۋە تېشىدىكى كوممۇنىستىك رېجىمغا قارشى ئىنسانلار، خىتايدا جەزمەن مۇستەقىل دۆلەتلەر بىرلىكىنى ئىزنەك قىلغان بىر سىستېمىنىڭ قۇرۇلۇشىنى تەلەپ قىلىشقا باشلىدى.

بۇ قارىقىدەك ئەھۋال ئاستىدا، خۇددى شەرقىي تۈركىستاندا يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان كوللېكتىپ قوزغىلاڭ، گويا يۇگوسلاۋىيە ۋەقەسكە

دۈشمەننىڭ سۇيىقەستىدىن ھوشيار بولايلى

ھۈسەيىن قارى ئىسلامى

خىتايلار شەرقىي تۈركىستاننى قولدىن چىقىرىپ قويماسلىق ئۈچۈن، بارلىق ئىمكانلارنى ئىشقا سالماقتا. شەرقىي تۈركىستان موسۇلمانلىرىنى زۇلۇم دەستىدىن ئامالسىز يۇرتىنى تاشلاپ كېتىشكە مەجبۇرلاپ، زېمىنىمىزنىڭ ھەقىقىي ئىگىلىرىنى سىرتقا ھەيدەپ، ئۇلارنىڭ ئورنىغا خىتاي كۆچمەنلىرىنى يەرلەشتۈرمەكتە. بۇ، خىتايلارنىڭ شەرقىي تۈركىستاننى قولدىن چىقىرىپ قويماسلىق ئۈچۈن ئاساس تىكلەشنىڭ بىردىن - بىر يولىدىن ئىبارەت.

ئەمما، بىزنىڭ ئۆز يۇرتىمىزنى تاشلاپ باشقىلارنىڭ يۇرتىغا چىقىپ پاناتىلەپ ئۆمرىمىزنى ئۆتكۈزۈشىمىزنىڭ ئىككى چوڭ زىيىنى بار؛ بىرى، يۇرتىمىزدىن ئايرىلىپ باشقىلارنىڭ ئالدىدا موھتاج بولىمىز، يەنە بىرى، دۈشمەنلەرنىڭ غەرىزىگە يول قويۇپ، يۇرتىمىزنى كوممۇنىستىك خىتايلارغا قالدۇرۇپ بەرگەن بولىمىز. شۇڭا، بۇنىڭغا ئوخشاش ئىستىقبالىمىزغا زىيان يەتكۈزىدىغان ئىشلاردىن قاتتىق ساقلىنىشىمىز لازىم. بولۇپمۇ، يات يېقىندا كېلىدىغان ئىستىقلالىيىتىمىزنىڭ ئەلىپبەسى ئالدىدا يۇرتىمىزنى قاتتىق ئىگىلەپ تۇرۇشىمىز. شۇندىلا، يېقىن ئارىدا قولىمىزغا كېلىدىغان ھۆررىيىتىمىز ئۈچۈن ئۆزۋەتەن، ئۆز يۇرتىمىزدا شېھىتلىرىمىزنىڭ قان ئىزلىرىنى بېسىپ، ئۇلارنىڭ روھىنى خاتىرجەم قىلىشىمىز لازىم. شۇنىڭ ئۈچۈن، يۇرتداشلىرىمىزنىڭ سىرتلارغا چىقىپ كېتىشى ئۈچۈن ياردەمدە بولىدىغان ئەھۋاللارنى قىلماسلىقىمىز كېرەك. چۈنكى بۇ خىتاي زۇلمىدىن قۇتۇلۇش مۇجادىلىسىگە تامامەن پايدىسىز. بۈگۈن خىتايلار شەرقىي تۈركىستاندا يەرلىك مىللەتلەرنى تامامەن يوق قىلىش ئۈچۈن، تۇغۇت چەكلەشنى شىددەت بىلەن ئېلىپ بارماقتا. ئەمما، ۋەتەن، مىللەت داۋاسىغا زور ۋۇركېرەكلىك بولغان ۋە ئۆز يۇرتىدا تۇرۇش ئىمكانىيىتى زادىلا بولمىغان بىر قىسىم مۇجاھىدلىرىمىزنىڭ ۋەتەن سىرتىدا ئىستىقامەتتە بولۇشىنى يەنە بىز ئۈچۈن پايدىلىقتۇر. ئەزىز يۇرتىمىز شەرقىي تۈركىستاننىڭ قۇرتۇلۇشى - خىتايلاردىن ئايرىلىپ چىقىشتۇر. خىتايلار تارىختىن بېرى يۈرگۈزۈپ كەلگەن ئىستىبدات زۇلۇمىنى كۈندىن - كۈنگە كۈچەيتىپ، خەلقىمىزنى تەسلىم بولۇشقا مەجبۇرلىماقتا. بۇنىڭ دەلىلى، خىتايلار پۈتۈن ئىختىساتىنى تىرانسپورت ۋە يۈك توشۇش يوللىرىغا سەرىپ قىلىۋاتىدۇ. بۇ ئارقىلىق شەرقىي تۈركىستاننىڭ بايلىقىنى ئىچكىرى خىتاي ئۆلكىلىرىگە توشۇشنى ئۈنۈملۈك ئېلىپ بېرىشقا تۇرۇنماقتا. شەرقىي تۈركىستان موسۇلمانلىرى تارىختىن بېرى خىتايلارنىڭ بۇخىل زۇلمىغا چىداپ كەلدى، ئەمدى بۇخىل زۇلۇمغا چىداپ تۇرۇشقا بولمايدۇ. ئەمما، زۇلۇمغا قارشى پىداكارلىق كۆرسەتمەي تۇرۇپ، ھېچبىر زامان ۋەتىنىمىزنى قولغا كەلتۈرەلمەيمىز. بۇ يولدا باشقا مۇسۇلمانلار قۇربانلارنى بېرىپ، ئۆزلىرىنىڭ ھەق - ھوقۇقىغا ئىگە بولدى. شۇڭا بىز زۇلۇم ئالدىدا باش ئېگىپ تەسلىم بولۇشتىن يىراق تۇرايلى.

خىتايلار زۇلۇمنى تېخىمۇ ئېغىرلىتىپ، بىزنى ئىستىقلالدىن ۋاز كەچتۈرۈش ئۈچۈن بارلىق ئىشلارنى ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ. ئۇلار بۇنىڭغا ئوخشاش نەيرەڭۋازلىقنى يۇرتىمىزدا توختاتقىنى يوق، بىر مەسىلىنى نەچچىگە ئايرىپ، قەبىلە نامىنى مەسىلەت قىلىپ كۆرسىتىپ، ھەركىمنىڭ تۇغۇلغان يېرىدىن باشقا جايلارغا مەجبۇرىي كۆچۈرۈپ، ئايماقچىلىق، قەبىلىۋازلىقنى تەرغىپ قىلماقتا. ھاكىملارنى تېكشۈرۈپ، جاھىللارنى ئۇلارنىڭ ئورنىغا قويماقتا. خەلقىمىزنىڭ يەيدىغىنىنى خىتايلارغا بېرىپ، ياشلىرىمىزنى مەيخانىلارغا ئۆگىتىپ، ئەخلاقىمىزنى بۇزماقتا. ئارىمىزدىكى قاراگۈرۈھ ئۇنسۇرلارنى تەربىيىلەپ، ئۆزى ئۈچۈن ئىشلەتمەكتە. تارىختىن بېرى خىتايلار ئارىمىزغا بۆلگۈنچىلىك سېلىپ، زۇلۇمنى قاراگۈرۈھ ئۇنسۇرلار ئارقىلىق ئېلىپ بېرىپ، ئۆزلىرىنى قارا پەردە ئارقىسىدا ساقلاپ كەلدى. نۆۋەتتە، خىتايلار ۋەتەن سىرتىدىكى مۇجاھىدلىرىمىزنىڭ، شۇندىلا زىيالىلىرىمىزنىڭ ئارىسىغا بۆلگۈنچىلىك سېلىپ، ئىستىقلال يولىمىزدىكى پائالىيەتلىرىمىزنى بۇزۇش ئۈچۈن تەدبىر قوللانماقتا ھەمدە، بەزىلەردىن پايدىلانماقتا. ئەمما، ئۇلار بىزنىڭ ياردەمچىمىز بولۇپ كۆرۈنمەكتە. بۇلاردىن قاتتىق ھوشيار بولۇشىمىز لازىم. چۈنكى ئۇلار مىللىي تەربىيە كۆرمىگەن، مىللىي ھېسسىياتى بولمىغان شەخسىيەتچى ۋە ئىستىقلالدىن تامامەن ئۈمىدسىزلەنگەن جاھىل ئۇنسۇرلاردۇر. ئۇلارنىڭ ھەرقانداق سۆز - ھەرىكەتلىرىگە يول قويماسلىقىمىز لازىم. بولمىسا، ئالدىغا قاراپ كېتىۋاتقان مۇجادىلىمىزگە چوڭ توسالغۇ بولىدۇ.

بىزگە مەلۇم بولغان ھەر تۈرلۈك تەشكىلات ۋە جەمئىيەتلىرىمىز، مىللىي پائالىيىتىمىزدىكى بىر خىزمىتىمىزدۇر. بۇ تەشكىلاتلار ۋە جەمئىيەتلەر ئەسلى قۇتۇلۇشنى نىشان قىلىپ قۇرۇلغان تەشكىلات ۋە جەمئىيەتتۇر. ئەمما، بەزى يۇرتداشلىرىمىز بۇ مىللىي ھەرىكەتنى شەخسىي ئۈچۈن مۇجادىلىگە ئايلاندۇرۇۋالدى، دېمەك، بۇ تەشكىلاتلارنىڭ غايىسى جەزمەن ئىستىقلال بولۇشى، دەۋرگە ئۇيغۇن بولۇشى لازىم. بىر دۆلەتنىڭ قۇتۇلۇشى ئۈچۈن قانچىلىك جەمئىيەت ياكى تەشكىلات قۇرۇلغان بولسۇن، ئۇ چوقۇم بىرلا مەقسەت قىلغان بولۇشى، تەشكىلى پىرىنسىپلىرى شۇ مەقسەتنى ئاساس قىلىشى، ئورتاق يول تۇتۇشى كېرەك. دۈشمىنىمىز خىتاي بىزنى پارچىلاش ئۈچۈن ئەتراپىمىزدا چۆرگىلەپ ئوخشاش ئۇچۇپ يۈرىدۇ. بىز دۈشمەننىڭ ھىيلە - مىكىرلىرىگە تاقابىل تۇرۇپ، دىنىمىز، يۇرتىمىز، خەلقىمىز ئۈچۈن خىزمەت قىلىپ، ئۈچ مەجبۇرىيەتلەرنى ئادا قىلىشىمىز لازىم.

ئۇلۇغ تەڭرىمىز بىزلەرگە دائىم يۆلەكچىمىز بولسۇن! ئامىن!

(سەئۇدى ئەرەبىستان)

شەرقىي تۈركىستان ياردەم كۈتمەكتە

تۈركىيەدە چىقىدىغان «ئوتتۇرا شەرق» گېزىتىنىڭ 94 - يىللى 9 - مايدىكى سانىنىڭ 1 - بېتىگە، «ئاتوم بومبىلىرى توختىماي سىناق قىلىنىۋاتقان، زۇلۇم ۋە ئىسكەنجە ئۆزلۈكسىز داۋام قىلىۋاتقان تۈركلەرنىڭ ئەسلى ماكانى - شەرقىي تۈركىستان ياردەم كۈتمەكتە» دېگەن ماۋزۇدا سۈرەتلىك مەخسۇس ماقالە بېسىلدى، بۇ ماقالىنىڭ ئەينەن تەرجىمىسى تۆۋەندىكىچە:

شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى 1950 - يىلىغا قەدەر خىتاي ۋە رۇس ئىستېلاچىلىرىنىڭ ئۈزلۈكسىز ھۇجۇمىغا ئۇچراپ كەلدى. تۈركلەرنىڭ ماكانى شەرقىي تۈركىستان 1958 - يىلىنىڭ تۇنجى باھارىدا خىتاينىڭ ئىشغالى ئاستىغا كىردى. خىتايلارنىڭ يۈزلەرچە يىللاردىن بېرى قوللىنىپ كېلىۋاتقان قېرىنداش مىللەتلەرنى بىر - بىرىگە دۈشمەن قىلىش سىياسىتى نەتىجىسىدە، مىليونلىغان ئەۋلات شېھىت بولدى.

خىتايلار شەرقىي تۈركىستاننى ئىستىلا قىلغاندىن كېيىن، بۇ يەردە ئومۇمىي يۈزلۈك قىرغىنچىلىققا كىرىشىپ كەتتى، 1950 - يىلدىن 1992 - يىلىغىچە بولغان مەزگىل ئىچىدە، يۈز بەرگەن مىللىي مۇستەقىللىق ھەرىكەتلىرىدە 520 مىڭ تۈرك شېھىت بولدى.

شەرقىي تۈركىستاندىكى ئاتوم سىناقلىرى

خىتاي ھازىرمۇ ھەم ئوچۇق ھاۋادا ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بېرىۋاتقان بىردىن - بىر دۆلەت. ھازىرغا قەدەر شەرقىي تۈركىستاننىڭ لوپنۇر رايونىدا ۋە تەكلىماكاندىكى ئاتوم تەتقىقات مەركىزىدە جەمئىي 37 قېتىم ئوچۇق ھاۋادا ئاتوم سىنىقى ئېلىپ بېرىلدى، ئاتوم مۇتەخەسسىسلىرى شەرقىي تۈركىستاندىكى ئاتوم سىناقلىرىنىڭ ئابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدا يۈز بەرگەن چېرنوبىل ۋەقەسىدىن 15 ھەسسىدىن ئارتۇق خەتەر ئېلىپ كەلگەنلىكىنى ئاشكارىلىدى. ئاتوم سىناقلىرى ھەتتا قازاقىستاننىمۇ تەسىر كۆرسىتىشكە باشلىدى.

تۆۋەندىكىلەر شەرقىي تۈركىستاندا ئاتومنىڭ زىيىنىغا ئۇچرىغان بىر قىسىم ئىنسانلارنىڭ سۈرىتىدىن ئىبارەت:

شەرقىي تۈركىستاندىكى قارشىلىق كۆرسىتىش ھەرىكەتلىرى

ھازىر شەرقىي تۈركىستاندا 60 مەخپىي پارتىيە ۋە تەشكىلات مىللىي مۇستەقىللىق ئۈچۈن كۈرەش قىلماقتا. شەرقىي تۈركىستاندا 1953 -، 1955 -، 1957 -، 1962 -، 1968 - ۋە 1970 - يىللىرى يۈز بەرگەن قوزغىلاڭلاردىن زور ساۋاق ئالغان زىيالىلار، مىللىي مۇستەقىللىق ھەرىكەتلىرىنى تېخىمۇ مۇنتىزىملاشتۇردى. 1992 - يىلى 12 - ئايدا شەرقىي تۈركىستانلىقلار تۈركىيەنىڭ ئىستانبۇل شەھىرىگە توپلىنىپ، «شەرقىي تۈركىستان مىللىي قۇرۇلتىيى»نى چاقىرىپ، يېڭى ستراتېگىيىلىك يولنى بەلگىلىدى.

شەرقىي تۈركىستانلىقلار ياردەم كۈتمەكتە

خىتايلار ئۆزلىرىنىڭ يۇرتىدا سىناق قىلالمىغان ئاتوم بومبىلىرىنى تۈركلەرنىڭ ئاتا يۇرتى شەرقىي تۈركىستاندا سىناق قىلماقتا، تۈركلەرنىڭ ھاياتىنى ۋە جېنىنى قەدىرسىزلىماقتا. ئاتوم سىناقلىرى تۈپەيلىدىن شەرقىي تۈركىستاندا ھازىرغىچە داۋالاش مۇمكىن بولمىغان ئون نەچچە خىل غەلىتە كېسەللىكلەر پەيدا بولماقتا. ئاتوم سىناقلىرىنىڭ قۇربانى بولغان تۈرك ئۆسمۈرلىرى پۈتۈن دۇنيادىن ئۆزلىرىنىڭ ئىنسانىي ھەق - ھوقۇقلىرىنى ۋە ھاياتىنى قوغداپ قېلىشنى تەلەپ قىلماقتا. ھازىر شەرقىي تۈركىستاندىكى خەتەرلىك ھالەت ئەڭ چېكىگە يەتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئىدولوگىيىسىدىكى بۈيۈك بۇرۇلۇش

پەرھات يۇرۇڭقاش

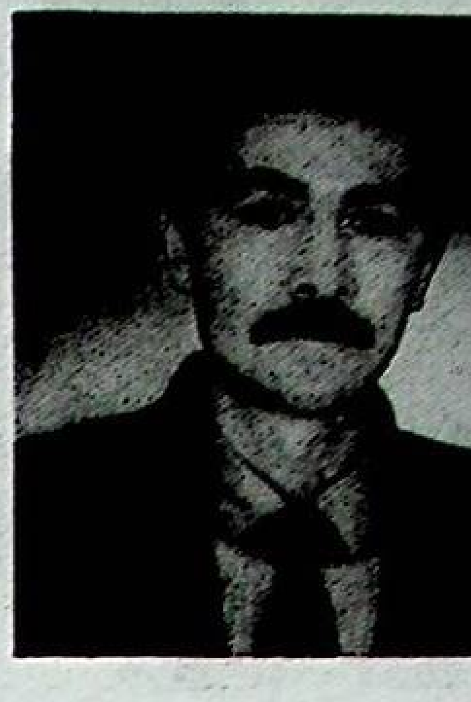

ھەقىقەت شۇنى تولۇق ئىسپاتلىدىكى، قىزىل خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە سالغان دەھشەتلىك زۇلمى ۋە يەرلىك خەلقنى ئاسسىمىلاتسىيە قىلىپ يوقىتىش ئۈچۈن ئېلىپ بارغان جىددىي تىرىشچانلىقلىرى، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى تېخىمۇ سەگەكلەشتۈرۈپ، ئۇلارنىڭ ئىدولوگىيىسىدە بۈيۈك بۇرۇلۇشنىڭ ھاسىل بولۇشىغا ۋە ئۇلارنىڭ مىللىي كىملىكىنى قوغداش ئۈچۈن مۇستەھكەم قورغان قۇرۇپ چىقىشىغا سەۋەبچى بولدى. قىزىل خىتاينىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە قارىتىپ ئاتقان ھەر بىر مەشتى بىر - بىرلەپ ئارقىغا يېنىپ ئۆزلىرىگە تېگىشكە باشلىدى.

١٥ يىللىق ئىچكى قالايمىقانچىلىقنىڭ (مائۇ قوزغىغان مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى) ئەسىرىدىن قۇتۇلۇپ سەل - پەل ئەسلىگە كېلىۋالغان خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسى، 70 - يىللارنىڭ ئاخىرلىرى ھەمدە 80 - يىللارنىڭ باشلىرىدىن ئېتىبارەن، شەرقىي تۈركىستاننى تېزدىن ئىستىلا قىلىش مەقسىتىدە، بىر قاتار ستراتېگىيىلىك سىياسەتلەرنى تۈزۈپ چىقىپ، بۇ سىياسەتلىرىنى شەرقىي تۈركىستاندا قەدەممۇ - قەدەم ئىشقا ئاشۇرۇشقا تۇرۇندى. بۇ ستراتېگىيىلىك سىياسەتلىرىنىڭ ئاساسىي مەزمۇنى، شەرقىي تۈركىستانغا زور تۈركۈمدە خىتاي كۆچمەنلىرىنى يەرلەشتۈرۈش، يەرلىك مىللەتلەر ئارىسىدا پىلانلىق تۇغۇتنى مەجبۇرىي يولغا قويۇش، مىللىي ۋە ئىسلامىي ھەركەتلەرنىڭ كېڭىيىشىنى قاتتىق چەكلەش، تارىخنى بۇرمىلاش، مىللىي مائارىپنىڭ تەرەققىي قىلىشىنى توسۇش ۋە تەبىئىي بايلىقلارنى تالان - تاراج قىلىشنى تېزلىتىشتىن ئىبارەت ئىدى. ئەمما، ھەممىمىزگە مەلۇمكى، دەل يۇقىرىقى ستراتېگىيىلىك سىياسەتلەر جىددىي يولغا قويۇلغان 80 - يىللاردىن ھازىرغىچە بولغان ١٥ نەچچە يىل ئىچىدە، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ مۇستەملىكىچى خىتاي ھاكىمىيىتىگە قارشى ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرى خۇددى تارىم ۋە جۇڭغار ئويمانلىقلىرىدا شىددەت بىلەن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان نېفىت بۇلاقلىرىدەك ئۈزۈلمەي داۋام قىلماقتا. مۇنتىزىم تۈس ئالغان قارشىلىق كۈرەش تەشكىلاتلىرى، پارتىيىلەر ۋە تۈرلۈك ئىجتىمائىي گۇرۇپپىلارنىڭ سانىمۇ كۆپەيدى، بۇ كۈرەشلەرنىڭ دائىرىسىمۇ قىسمەنلىكتىن ئومۇملۇققا، ئىختىيارسىز ھەركەتتىن، كەڭ ئىزچىللىققا ئىگە بولغان ئاڭلىق ئومۇمىي خەلق ھەركىتىگە ئايلاندى، خىتاي ھاكىمىيىتى، «شىنجاڭنىڭ ۋەزىيىتى چوڭ ياخشى» دەپ تەشۋىق قىلغانسېرى، مۇستەملىكىگە قارشى ھەركەتلەر شۇنچە كۈچەيدى. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئىدىيىسى ۋە ئىدولوگىيىسىدىكى بۈيۈك ئويغىنىش ۋە بۇرۇلۇشنىڭ مەھسۇلى!

مەن شەرقىي تۈركىستاندىكى «شىنجاڭ خەلق رادىيو ئىستانسىسى» دا ١٥ يىلغا يېقىن مۇخبىر ۋە تەھرىرلىك قىلدىم ھەمدە مىللىي مۇخبىرلار بۆلۈمىنىڭ باشلىقى بولدۇم. بۇ جەرياندا مەن خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن پۈتۈن شەرقىي تۈركىستاندىكى بارلىق ۋىلايەت، ناھىيىلەرنى، ھەتتا يېزا - قىشلاقلارنى بىر قانچە قېتىمدىن ئارىلاپ چىقىش پۇرسىتىگە ئىگە بولدۇم. ١٥ يىللىق مۇخبىرلىق ھاياتىمدا ھۆكۈمەتنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئەمەلدارلىرىدىن تارتىپ، يازغۇچى، تارىخچى، ئوقۇتقۇچى، مەمۇرلار، ئىشچى - خىزمەتچىلەر، ئوقۇغۇچىلار، ئىشچى - دېھقانلار، تىجارەتچىلەر، دىنىي زاتلار، سوتچى، تەپتىش، ساقچىلار، جىنايەتچىلەر ھەتتا خانىشلار ... بىلەن كۆرۈشۈپ، كۆپلىگەن كىشىلەرنى زىيارەت قىلىپ، ئۇلار بىلەن سۆھبەتلەشتىم. مەيلى شەرقىي تۈركىستاننىڭ قايسى بۇلۇڭ - پۇچقىقىغا بارماي، ھەممىلا كىشىنىڭ ئېغىزىدىن دېگۈدەك خىتاي ھاكىمىيىتىگە بولغان بىر خىل نارازىلىق، ئۆچمەنلىك، غەزەپ - نەپرەت ئارىلاشقان سۆز - ئىبارىلەر چىقىپ تۇراتتى. مىللىي ئەمەلدارلار خىتاي ئەمەلدارلارنىڭ ئۆزلىرىنى نامدا بار، ئەمەلدە يوق قۇرۇق ھەيكەلگە ئايلاندۇرۇپ قويغانلىقىدىن ۋە مىللىي كادىرلارنىڭ پىكىرىگە قىلچە ھۆرمەت قىلمايدىغانلىقىدىن شىكايەت قىلسا، تارىخچىلار خىتايلارنىڭ يالغان تارىخ توقۇپ چىققانلىقىدىن، ھەقىقىي تارىخنى بۇرمىلىغانلىقىدىن شىكايەت قىلاتتى، مەمۇرلار ۋە ئىشچى - خىزمەتچىلەر خىزمەت ئورۇنلىرىدا خىتاي خىزمەتچىلەرنىڭ ھاقارىتىگە ۋە مىللىي كەمسىتىشكە ئۇچراۋاتقانلىقىدىن شىكايەت قىلسا، دېھقانلار تۈرلۈك ئالۋاڭ - ياساقلارنىڭ كۆپىيىپ كېتىۋاتقانلىقىدىن ۋە ياخشى تېرىلغۇ يەرلەرنى ھەمدە ياخشى سۇ مەنبەلىرىنى بىڭتۇەن (قۇرۇلۇش قىسىملىرى) لەرنىڭ ئىگىلەپ كېتىۋاتقانلىقىدىن ... شىكايەت قىلاتتى، بۇ شىكايەتلەرنىڭ ئاساسىي نۇقتىسى يەنىلا خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ سانىنىڭ شىددەت بىلەن كۆپىيىپ كېتىۋاتقانلىقىغا مەركەزلىشىپ كەتتى. «بۇ خىتايلار تۇڭگۇزنىڭ كۈچۈكىدەك كۆپىيىپ كەتتى»

دېگەندەك سۆزلەرنى ئومۇمەن ھەممىلا كىشىنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىيالايمىز.

مېنىڭ ئۈرۈمچى شەھەرلىك ساقچى ئىدارىسىنىڭ مەلۇم بىر شۆبىسىدە بىر تونۇشۇم بار ئىدى، ئۇ بىر كۈنى ماڭا ھال ئېيتىپ مۇنداق دېدى: «ئىدارىمىزدىكى خىتاي ساقچىلار خىتاي جىنايەتچىلەر بىلەن ئۇيغۇر جىنايەتچىلەرگە پەرقلىق مۇئامىلە قىلىدۇ، ناۋادا خىتاي جىنايەتچىلەر قولىغا چۈشۈپ قالسا، سىلىق مۇئامىلە قىلىدۇ، ئەگەر ئۇيغۇر جىنايەتچىلەر قولىغا چۈشۈپ قالسا، ئۇرۇپ، قىيناپ، ئاچ قويۇپ تۈزغىلىغىنىغا تويغۇزىدۇ، ھازىر بىزمۇ خىتاي ساقچىلارنى دورايدىغان بولۇۋالدۇق، ئۇيغۇر جىنايەتچىلەر قولىمىزغا چۈشسە، ئانچە ئەزۋەيلەپ كەتمەي سىلاپ - سىپاپ ئۇزىتىۋېتىمىز، ناۋادا خىتاي جىنايەتچىلەر قولىمىزغا چۈشۈپ قالسا، تازا ئۇرۇپ - دۇمبالاپ ئاچچىقىمىزنى چىقىرىۋالىمىز».

1989 - يىلى 4 - ئايدا مەن ئىدارىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن، بېيجىڭدىكى «شىنخۇا ئاخبارات ئاگېنتلىقى»غا كۆرۈشكىلى باردىم، بۇ جەرياندا مەن بېيجىڭدا تۇرۇپ تىجارەت قىلىۋاتقان بىر ئۇيغۇر تىجارەتچى بىلەن تونۇشۇپ قالدىم، ئۇ ماڭا دەردىنى تۆكۈپ مۇنداق دېدى:

«سىزمۇ بىلىسىز، ئىچكىرى ئۆلكىلەردىن شەرقىي تۈركىستانغا بېرىپ يەرلەشكەن خىتايلار ئۇ يەردە خۇددى بەگ - خوجايىنلاردەك ئەركىن - ئازادە يۈرۈشىدۇ، خىزمەتنىڭ ياخشىسى، ئۆينىڭ ئوبدىنى شۇلارنىڭ، ئەمما بىزچۇ؟ شەرقىي تۈركىستاندىن تىجارەت قىلىش ئۈچۈن خىتاينىڭ ئىچكى ئۆلكىلىرىگە كەلگەن بىز ئۇيغۇرلار بۇ يەردە خۇددى ئىتنىڭ كۈنىنى كۆرۈۋاتىمىز، ھەممىلا خىتاي بىزگە ھاقارەت، كەمسىتىش نەزىرى بىلەن باقىدۇ، مېھمانخانىلارغا بارساق، گۇۋاھنامىمىزگە بىرلا قاراپ، ئۇنى يۈزىمىزگە ئېتىپ، «شىنجاڭلىقلارغا ياتاق يوق!» دەپ ۋاقىراپ ھەيدەپ چىقىرىدۇ».

بۇ، ئىچكى ئۆلكىلەردە تىجارەت قىلىۋاتقان بارلىق ئۇيغۇر تىجارەتچىلەرنىڭ ئورتاق قارىشى ئىدى.

ئۈرۈمچىدە، بىزنىڭ مەھەللىدە بىر توپ ئىشسىز ياش بار ئىدى، ئۇلار ھەر كۈنى قاراڭغۇ چۈشكەندە مەھەللىنىڭ دوقمۇشىدا تۇرۇۋېلىپ، ئۆتكەن - كەچكەن خىتايلارنى تۇتۇۋېلىپ راسا ئۇرۇپ - دۇمبالاپ قېچىپ كېتەتتى، بىر كۈنى مەن ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىر قانچىسىغا نەسىھەت قىلىپ: «ئادەم ئۇرۇش ياخشى ئەمەس، ناۋادا ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويساڭلار پۈتۈن ھاياتىڭلار تۈگىشىدۇ» دېدىم، ئەمما، ئۇلار ماڭا: «دېگىنىڭىز توغرا ئاكا، ئەمما، ئاچچىقىمىزنى ئۇلاردىن چىقارماي كىمدىن چىقىرىمىز؟ مۇشۇ خىتايلار ئىتنىڭ قۇرتىدەك كۆپىيىپ كەتمىگەن بولسا، بىزمۇ قاراپ تۇرۇپ ئىشسىز قالمايتتۇق، شۇڭا بۇ خىتايلارنى كۆرسەكلا ئەرۋايىمىز ئۆچىدىغان بولۇپ قالدى» دېدى.

ھازىر شەرقىي تۈركىستاندا خىتايلار ئۈستىدىن شىكايەت قىلىش كەڭ ئىجتىمائىي ھادىسىگە ئايلاندى، مەيلى ئىدارە - جەمئىيەت، زاۋۇت، كان - كارخانا ياكى مەكتەپلەر بولسۇن، ھەتتا 2 - 3 ئۇيغۇر بىر يەرگە كەلسىلا ئىختىيارسىز ھالدا خىتايلارنىڭ قىلمىش - ئەتمىشلىرى ۋە زوراۋانلىقلىرى ئۈستىدىن شىكايەت قىلىشاتتى، ھەتتا خىتايلار بار بەزى سورۇنلاردىمۇ بۇ خىل سۆھبەتلەر ئوچۇق - ئاشكارە ئىدى، ھەتتا كىشىلەر ئارىسىدا «مىللىي مۇناپىق»، «خىتاينىڭ يالاقچىسى» دەپ نامى چىققان بەزى كىشىلەرمۇ ئايرىم چاغلاردا ئۆزىنى باسالماي خىتايلار ئۈستىدىن شىكايەت قىلىپ چۈشەتتى.

مەسىلەن: 1990 - يىلىدىكى مەشھۇر بارىن ئىنقىلابى خىتاي قانخورلىرى تەرىپىدىن باستۇرۇلۇپ بىر قانچە كۈندىن كېيىن، «ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم» بىلەن «خەلق ھۆكۈمىتى»، «ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى» نىڭ رەئىسلەر بىناسىدا، نازارەت دەرىجىلىكتىن يۇقىرى دەرىجىلىك كادىرلارغا ئىنتايىن مەخپىي ھالدا «بارىن ۋەقەسى» نىڭ ئومۇمىي جەريانىنى ئاڭلاتتى، شۇ كۈنى مەن مۇخبىرلىق سالاھىيىتىم بىلەن (ئۇ چاغدا مەن پارتىيە - ھۆكۈمەت ساھەسىگە مەسئۇل مۇخبىر ئىدىم) بۇ يىغىنغا قاتناشتىم، شۇ كۈنگە قەدەر بارىن ۋەقەسى تېخى جەمئىيەتكە ئېلان قىلىنمىغان ئىدى، شۇ كۈنكى يىغىندا قورچاق رەئىس تۆمۈر داۋامەت «بارىن ۋەقەسىنىڭ جەريانى ۋە خاراكتېرى» ھەققىدە دوكلات بەردى. بارىن ۋەقەسى يۈز بەرگەندىن كېيىن، ئۇ ئاتايىتەن بارىن يېزىسىغا بېرىپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ قايتىپ كەلگەن ئىكەن. يىغىندا تۆمۈر داۋامەت ئالدى بىلەن، بارىندىكى «ئەكسىلئىنقىلابچى» لارنىڭ خىتاي قوراللىق قىسىم جەڭچىلىرىنى قانداق ۋەھشىلەرچە ئۆلتۈرگەنلىكىنى ۋە ئۇلارنىڭ «زوراۋانلىقلىرى» نى بىر قۇر بايان قىلىپ ئۆتكەندىن كېيىن، ئاخىرىدا مۇنداق دېدى: «يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئاپتونوم رايونىمىزدا مۇقىملىققا پايدى -

داۋامى 11 - بەتتە

شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ ئىدولوگىيىسىدىكى بۈيۈك بۇرۇلۇش

پەرھات يۇرۇڭقاش

بېشى 15- بەتتە

سىز ئامىللار كۆپىيىپ كەتتى. بۇنىڭدىكى ئاساسلىق سەۋەبلەرنىڭ بىرى شۇكى، ئازسانلىق مىللەت ياشلىرىنىڭ ئىشسىزلىق نىسبىتى ئېشىپ كەتتى، كۆپلىگەن زاۋۇت، كان - كارخانىلار ۋە ئىدارە - جەمئىيەتلەر «خەنزۇچىنى بىلمەيدۇ» دېگەننى باھانە قىلىپ، ئازسانلىق مىللەت ياشلىرىنى ئىشقا ئالماۋاتىدۇ، خادىم قىسقارتىشقا توغرا كەلسە، ئالدى بىلەن ئازسانلىق مىللەت خادىملىرىنى قىسقارتىدۇ. بۇخىل ئەھۋاللار تىزلىنىۋەرسە، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بۇندىن كېيىنكى تېنچلىقىغا ۋە مۇقىملىقىغا زور بالايى - ئاپەتلەرنى ئېلىپ كېلىدۇ. بىز يەرلىك مىللەتچىلىككە قارشى تۇرۇش بىلەن بىرگە، چوڭ خەنزۇچىلىققىمۇ قارشى تۇرۇشىمىز لازىم».

گەرچە مەن ئىلگىرى تۆمۈر داۋامەتكە ھەمراھ بولۇپ بىرقانچە قېتىم ئاساسىي قاتلاملارغا بارغان بولساممۇ، ئەمما، ئۇنىڭ ئاغزىدىن يەرلىك خەلققە ھېسداشلىق قىلغان ياكى خىتايلارنى ئانچە - مۇنچە ئەيىپلىگەن بىرەر كەلىمە سۆزنىمۇ ئاڭلاپ باقمىغان ئىدىم. شۇڭا، بۇ قېتىم تۆمۈر داۋامەتنىڭ سۆزلىرى ماڭا ناھايىتى يېڭىچە ۋە غەلىتە تۇيۇلدى. مەنلا ئەمەس، شۇ كۈنى يىغىنغا قاتناشقان مىللىي باشلىقلارمۇ ئۆز قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەي قالدى. يىغىندا تۆمۈر داۋامەتنىڭ سول تەرىپىدە قانخور جاللات ۋاڭ ئېنماۋ، ئوڭ تەرىپىدە، «ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم» نىڭ سېكرېتارى سۇڭ خەنلياڭ ئولتۇرغان ئىدى. تۆمۈر داۋامەت سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن، بۇ ئىككى خىتاينىڭ چىرايلىرى تاتىرىپ كەتتى. بۇ يەردە مەن تۆمۈر داۋامەتنى ئاقلاۋاتقىنىم يوق، ئۇنىڭ 1- نومۇرلۇق مىللىي مۇناپىق ئىكەنلىكىنى ھەممە كىشى بىلىدۇ، مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم، خىتايلارنىڭ چېكىدىن ئاشقان مىللىي ۋە سىياسىي زۇلمى مۇشۇنداق چوڭ بىر مىللىي مۇناپىقنىمۇ نارازى قىلغان. شۇ كۈنى يەنە ئۇنىڭ ئاغزىدىن «بارىنلىقلار ناھايىتى نامرات خەق ئىكەن، قاراپ ئىچىم سېرىلىپ كەتتى» دېگەن سۆز بىرقانچە قېتىم ئاغزىدىن چىقىپ كەتتى.

مەن شۇنى چوڭقۇر ھېس قىلدىمكى، شەرقى تۈركىستاندا خىتايغا قارشى ئېلىپ بېرىلغان ھەر بىر ھەرىكەت، يەرلىك خەلقنىڭ روھى دۇنياسىغا خۇشاللىق ئېلىپ كېلىدىغان ئاساسلىق ئامىلغا ئايدى. مەسىلەن، «19- ماي ۋەقەسى»، «بارىن ۋەقەسى»، «ئاپتوبۇس پارتلاش ۋەقەسى» ۋە «قاغىلىق ۋەقەسى» يۈز بەرگەندىن كېيىن، يەرلىك خەلق بىر خىل پەخىرلىنىش ۋە ئىپتىخار تۇيغۇسىغا چۆمدى، ئىككى - ئۈچ ئۇيغۇر بىر يەرگە كەلسىلا، «خىتايلارنى ئازا جايلاپتۇ، دېمىسىمۇ بۇ خىتايلار بەك ھەددىدىن ئېشىپ كەتتى» دەپ پىچىرلىشاتتى. بارىن ئىنقىلابى قانلىق باستۇرۇلۇپ، مۇجاھىد زەيدىن يۈسۈپ شېھىت بولغاندىن كېيىن، كۆپلىگەن يەرلىك خەلق، بولۇپمۇ ياشلار ئىنتايىن قايغۇغا چۆمدى، «سالام لۇتپۇللا» دېگەن مەشھۇر ناخشىنى «سالام زەيدىن» گە ئۆزگەرتىپ، بۇلۇڭ - پۇشقاقلاردا ھەتتا بەزى ئاشكارە سورۇنلاردىمۇ ئېيتىپ يۈردى. بارىن ۋەقەسى يۈز بېرىپ، بىر - ئىككى يىلدىن كېيىن، نامراتلىققا ۋە ئازاپقا چىدىمىغان كۆپلىگەن بارىنلىقلار قەشقەر، ئۈرۈمچى قاتارلىق چوڭ شەھەرلەرگە كېلىپ تىلەمچىلىك قىلىشقا مەجبۇر بولدى، كىشىلەر «مەن بارىنلىق» ياكى «مەن بارىندىكى پالانى مۇجاھىدنىڭ تۇغقىنى» دېگەن سۆزنى ئاڭلىغان ھامان، دەرھال يانچۇقىدا نېمىسى بولسا شۇنى بېرەتتى، ھەتتا بەزى كىشىلەر نېمە يەپ - ئىچىمەن، دېمەستىنلا بىر - ئىككى ئايلىق مائاشىنى شۇنداقلا بېرىۋەتتى (كېيىنچە بەزى ۋىجدانسىز كىشىلەر يالغاندىن «مەن بارىنلىق» دەپ كىشىلەرنى ئالداپ، مەشھۇر مۇجاھىدلارنىڭ نامىنى - بارىننى پۇل تاپىدىغان دەسمايە قىلىۋالدى).

ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا يۇقارقىلاردىن شۇنى ئېنىق كۆرۈۋېلىشكە بولىدۇكى، گەرچە شەرقى تۈركىستاندا خىتاي زۇلمى تازا چېكىگە يەتكەن بولسىمۇ، ئەمما، بۇ زۇلۇم ئىچىدە ياشاۋاتقان قەيسەر خەلقىمىز قىلچە ئۈمىدسىزلىنىپ قالغىنى يوق، ئەكسىچە، زۇلۇم كۈچەيگەنسېرى، ئۇلارنىڭ زۇلۇمغا قارشى كۆرەشلىرى شۇنچە ئۇلغايماقتا ۋە خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە بولغان غەزەپ - نەپرىتى شۇنچە ئاشماقتا. ئۇلار ھېچبىر زامان خىتاينىڭ سانىنىڭ كۆپلىكىدىن ۋە خىتاينىڭ كۈچلۈك ئىكەنلىكىدىن قورقۇپ قالغىنى يوق. خىتايلارنىڭ پىخسىك ئالاھىدىلىكىنى ياخشى چۈشۈنۈپ يەتكەن يەرلىك خەلق، خىتايلارنىڭ «قورقۇنچاق، زەئىپ، تېشى پال - پال، ئىچى غال - غال» بىر مىللەت ئىكەنلىكىنى چۈشۈنۈپ يەتتى، چۈنكى بۇنى ئەمەلىيەت تولۇق ئىسپاتلىدى، ھەر قېتىم شەرقى تۈركىستاندا خىتايغا قارشى بىرەر ھەرىكەت يۈز بەرگەندە، خىتايلار تۈركۈملەپ - تۈركۈملەپ ئىچكى ئۆلكىلەرگە قېچىپ كەتتى، بارىندەك كىچىك بىر يېزىدا ۋەقە چىقىۋىدى، چوڭ شەھەرلەردىكى خىتايلار كېچىلىرى سىرتقا چىقالماس بولدى، ئۈرۈمچىدە ئاپتوبۇس پارتلىۋىدى، بىرقانچە ئايغىچە خىتايلار ئاپتوبۇسقا چىقىشقا جۈرئەت قىلالمىدى. ئاددى بىر مىسال، گەرچە ئۈرۈمچى ئاھالىسىنىڭ 90 پىرسەنتى خىتاي بولسىمۇ، ئەمما، باتۇر خەلقىمىز «19- ماي ئىنقىلابى» نى قوزغاپ، ئازغىنە كىشى شۇنچە كۆپ ژاندارما قات - قات مۇھاپىزەت قىلىپ تۇرغان «ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم» بىناسىغا باستۇرۇپ كىرىپ، ئۇنىڭ ئىچىنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتتى!

مەن شۇنى چوڭقۇر ھېس قىلدىمكى، ۋەتەن سىرتىدا مۇجادىلە قىلىۋاتقان مۇھاجىرلىرىمىزنىڭ ھەر بىر پائالىيىتى، ۋەتەن ئىچىگە پارتلاش خاراكتېرلىك تەسىر كۆرسەتمەكتە. ئاللاھ ئۆزۈن ئۆمۈر ئاتا قىلغۇنكى، ئۇلۇغ لىدەرىمىز ۋە ئارماس مۇجاھىدىمىز ئەيسا ئەفەندى 40 نەچچە يىلدىن بۇيان ۋەتەن سىرتىدا ئېلىپ بېرىۋاتقان كۈچلۈك، جانلىق ۋە جاپالىق مۇجادىلىسى ئارقىلىق ۋەتەن ئىچىدىكى خەلقنىڭ روھىغا ئىلھام، مەدەت - لىغا تەمەلدى بېرىپ كەلمەكتە. «ئەيسا ئەفەندىم» دېگەن بۇ ئۇلۇغ نام ھەر بىر شەرقى تۈركىستانلىقنىڭ قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئېلىپ، ئۇلارنىڭ ئۈمىت ۋە ئىشەنچ بۇلىقىغا ئايلاندى. ئەيسا ئەفەندىنى مەركەز قىلغان دۇنيانىڭ ھەممىلا يېرىدە پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان مۇھاجىرلىرىمىزنىڭ جانلىق كۆرەشلىرى، شەرقى تۈركىستاننىڭ ئىچىدىكى خەلققە كۈچ - قۇۋۋەت بەخش ئەتمەكتە!

ئاخىرىدا شۇنى دېمەكچىمەنكى، ۋەتەن ئىچىدىكى خەلقنىڭ ئىدولوگىيىسىدىكى بۈيۈك بۇرۇلۇشتىن شۇنى چوڭقۇر ھېس قىلىشقا بولىدۇكى، ھازىر شەرقى تۈركىستان ھەر زامان پارتلاشقا تەييار تۇرغان بىر سائەتلىك بومبا ھالىغا كەلدى. خەلقىمىز ھېچبىر زامان ئۈمىدسىزلىك پاتقىقىغا پاتقان ئەمەس، ئەگەر ئۈمىدسىزلىك زەنجىرىگە باغلانغان بولسا ئىدى، ئۇ ھالدا يۈزلەرچە يىللاردىن بۇيان مۇستەملىكىچىلەرگە قارشى كۆرەشلەرنى ئېلىپ بارماس ئىدى.

تۈركىيە سەلچۇق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مۇدىرى، پىراپېسور، دوكتور خالىل جىن ئەفەندىمنىڭ يېقىندا بىزگە قىلغان بىر جۈملە سۆزى قۇلاق تۈۋىمىزدىن زادى نېرى كەتمەيدۇ، ئۇ بولسىمۇ: «گەرچە خىتايلار بىر مىليارت 300 مىليون بولسىمۇ، ئەمما بىز يەر شارىدا بىر تال تۈرك قالغىچە خىتايلاردىن زادى قورقۇپ قالمايمىز، خۇددى ناپالىيون ئېيتقاندەك، تۈركلەرنى ئۆلتۈرۈش ئاسان، ئەمما باش ئەگدۈرۈش قىيىن!».

1994- يىل 6 - ئاي

(تۈركىيە - ئىستانبۇل)

خىتاي پارچىلىنىدۇ!

تۈركىيە «ئوتتۇرا شەرق» گېزىتىنىڭ 21 - ماي ساندىكى خەۋىرى: ئامېرىكىدا چىقىدىغان تەسىرى كۈچلۈك ژورنال «Newsweek» نىڭ يېقىندا بەرگەن خەۋىرىدە، دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن، خىتاينىڭ پارچىلىنىش باسقۇچىغا كىرىدىغانلىقىنى ۋە پارچىلىنىشتىن قۇتۇلالمايدىغانلىقى بايان قىلىندى. شەرقى تۈركىستان ۋە تىبەت رايونلىرىدا تۈرك دۆلىتىنىڭ قۇرۇلىدىغانلىقىنى قەيت قىلغان بۇ ژورنال، تۆۋەندىكىلەرنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ: «خىتاي ھازىر يولىنىڭ ئاخىرقى نۇقتىسىغا كەلدى، تۈركلەرنىڭ ئويغىنىشى كۈچەيدى، خىتاي يېقىلىشتىن قۇتۇلالمايدۇ. يىللاردىن بېرى ئىنسانلارنى دىنسىزلاشتۇرۇشقا ئۇرۇنغان خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسى، گەرچە بارلىق تىرىشچانلىقلىرىنى كۆرسەتكەن بولسىمۇ، ئەمما مۇسۇلمانلارنىڭ سانى شىددەت بىلەن كۆپەيمەكتە، شەرقى تۈركىستاننىڭ بايلىقلىرىنى تالان - تاراج قىلغان، شەرقى تۈركىستان تۈركلىرىنى يەتكۈچە ئەزگەن ۋە ئۇلارنى چەكسىز ئازاپ سالغان خىتاي يوقۇلۇش گىردابىغا بېرىپ قالدى، ھازىر خىتايدا كوممۇنىستىك رېجىم ئاخىرقى باسقۇچقا بېرىپ يەتتى، مانا بۇ سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ پارچىلىنىشىدىن كېيىنكى ئۈچىنچى پارچىلىنىدىغان دۆلەت خىتايدىن ئىبارەت».

زۇلۇم ۋە بېسىم سەۋەبىدىن مىليونلارچە ئىنساننىڭ غەزەپ - نەپرىتىگە ۋە لەنىتىگە قالغان قىزىل خىتاينىڭ پارچىلىنىش گىردابىغا بېرىپ قالغانلىقى قەيت قىلىنغان بۇ ژورنالدا يەنە مۇنداق دېيىلدى: «گەرچە كوممۇنىست خىتاي ھۆكۈمىتى مۇسۇلمانلارغا قارىتا دۈشمەنلىك پوزىتسىيىسىنى قوللانسىمۇ، ئەمما، مۇسۇلمانلار ئۆزلىرىنىڭ مۇسۇلمانلىقىنى ۋە مىللىي غۇرۇرىنى داۋاملىق كۈچەيتمەكتە. ھەقىقىي ئاپتونومىيە تەلەپ قىلغۇچى شەرقى تۈركىستان تۈركلىرىنىڭ مىللىي ئويغىنىشلىرى بارغانسېرى جانلانماقتا، 15 مىليون ئۇيغۇر تۈركى ياشاۋاتقان شەرقى تۈركىستاندا مۇستەقىل بىر جۇمھۇرىيەت قۇرۇشنى ئارزۇ قىلىۋاتقان تۈركلەر، خىتاينىڭ خۇددى سوۋېت ئىتتىپاقىدەك پارچىلىنىپ كېتىشىنى تىت كۆزى بىلەن كۈتمەكتە».

«ئەمەلىيەتتىكى باراۋەرسىزلىك» توغرىسىدا

شا خېلىل بوزقۇرت

قىزىل خىتاي شەرقىي تۈركىستاننى ئىشغال قىلغاندىن كېيىن، ئۇزۇن ئۆتمەي «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى» قورچاق ھۆكۈمىتىنى قۇردى. شۇنىڭدىن باشلاپ كوممۇنىستلارنىڭ مۇستەملىكە سىياسىتى يۇرتىمىزدا ھۆكۈمرانلىق قىلدى. شەرقىي تۈركىستاندىكى كوممۇنىستىك رېجىم ۋە خىتاي شوۋىنىزمچىلىقىغا چىدىماي، قوزغىلىپ قارشىلىق كۆرسەتكەندە، قىزىل خىتاي ۋەھشىلىك بىلەن بېسىقتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، داۋاملىق بۇرۇنقى پوزىتسىيە ۋە ئۇسۇللىرىنى ئۆزگەرتمىدى. مىللىي زۇلۇم، مىللىي كەمسىتىش ۋە ھەقسىزلىق ھەددىدىن ئېشىپ كەتكەندە، خەلق يەنە قوزغىلىپ قارشىلىق كۆرسەتتى. دەرۋەقە، ئەھۋال مۇشۇ يوسۇندا توختىماي تەكرارلىنىش ئارقىلىق، شەرقىي تۈركىستاننىڭ 1949-يىلدىن بۇيانقى تارىخى — مۇستەملىكە ۋە مۇستەملىكىگە قارشى تۇرۇش تارىخى بولۇپ شەكىللەندى. يەرلىك تۈرك خەلقىنىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىيەت جەھەتتىكى ئىجتىمائىي تەرەققىيات ئورنى خىتايلار تەرىپىدىن ئىگىللىۋېلىنىپ، باراۋەرلىك، ئەركىنلىك، ۋە ئورتاق راۋاجلىنىشتىن ئىبارەت ئىجتىمائىي تەرەققىياتتىن سۆز ئاچقىلى بولمايدىغان بولۇپ قالدى. مانا بۇلار بىز ئېيتماقچى بولغان ئەمەلىيەتتىكى باراۋەرسىزلىكنى كەلتۈرۈپ چىقاردى.

«ئەمەلىيەتتىكى باراۋەرسىزلىك» دېگەن نېمە؟ ئۇنى ئاندىن چۈشۈنۈش كېرەك.

ئەمەلىيەتتىكى باراۋەرسىزلىك، قارىشىنى ئالدى بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقىدا ستالىن ئوتتۇرىغا قويغان ئىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن، خىتاي كوممۇنىستلىرى مۇستەملىكە سىياسىتىگە تەتبىق قىلىپ، باشقا مىللەتلەرنى قول قىلىش ئەمەلىيىتى بىلەن بىرلەشتۈردى. ھەممە ئۇنىڭغا: «جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى ئېكسپىلاتاتسىيە تۈزۈمىنى يوقىتىپ، سوتسىيالىستىك تۈزۈمنى ئورناتتى. لېكىن، خەنزۇلار بىلەن ئازسانلىق مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدا ئۇزاق تارىختىن قېپ قالغان ئەمەلىيەتتىكى باراۋەرسىزلىك مەۋجۇت، ئۇنى ھەدېگەندىلا ھەل قىلغىلى بولمايدۇ» دەپ سىياسىي نەزەرىيە جەھەتتىن ئىزاھلىدى.

ھەممىگە مەلۇم، شەرقىي تۈركىستان پۈتۈن دۇنيادا كەمدىن كەم ئۇچرايدىغان تەبىئىي بايلىقلىرى مول رايونلارنىڭ بىرى. باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، شەرقىي تۈركىستاندىكى يەر ئاستى تۈرلۈك-تۈمەن بايلىقلار، ھەتتا دۇنيادا كەم ئۇچرايدىغان ئۇران، رادىي قاتارلىق ئېسىل بايلىقلار خەزىنىسى، نېفىت دېڭىزى ۋە كۆمۈر كانلىرى دۇنياسى شۇنداقلا يەر بايلىقى، سۇ بايلىقى، مېۋە-چېۋە بايلىقى ۋە بىر-بىرىگە ئوخشىمايدىغان تەبىئىي مۇھىت بىلەن مەنزىرىلىك يەرلىرى ئىنتايىن كەڭ رايون. بۇنداق تەبىئىي شارائىت شەرقىي تۈركىستاندا دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، ھۈنەرۋەنچىلىك، باغۋەنچىلىك، سودا-سېتىق قاتارلىق ئىگىلىكلەرنىڭ تەرەققىي تېپىشىغا ئىمكانىيەت يارىتىپ بەرگەندىن تاشقىرى، زامانىۋى سانائەت، زامانىۋى يېزا ئىگىلىك، زامانىۋى قاتناش-ترانسپورت، نېفىت-خىمىيە سانائىتى، يەن-تېخنىكا، ئىستېمال بويۇملىرى جەھەتلەردىن يەرلىك خەلقنىڭ ئىجتىمائىي ئىقتىسادىي تۇرمۇش سەۋىيىسىنى تۈزلۈكسىز تەرەققىي قىلدۇرۇشقا شارائىت يارىتىپ بەرگەن. لېكىن، خىتاي كوممۇنىستلىرى شەرقىي تۈركىستاننى ئىشغال قىلىپ، ئەڭ چىركىن، ئەڭ جاھالەتلىك فېئودال-فاشىستىك دىكتاتۇرا ۋە چېكىدىن ئاشقان ۋەھشىيانە مۇستەملىكە تۈسى ئالغان ئاپتونومىيىنى يۈرگۈزگەندىن كېيىن، يەرلىك خەلق مىللىي ئېغىر پاجىئەگە دۇچ كەلدى. ئۇلار «جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيىنى يولغا قويۇش مەسىلىسىدە مىللەتلەرنىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىيەت جەھەتتە باراۋەرلىك ھوقۇقىنى قوغداشتىن ئىبارەت» دېگەن ساختا پىرىنسىپنى كۆتۈرۈپ چىقىپ، ئالدامچىلىق ۋاستىلىرىنى ئىشقا سېلىپ، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئىقتىسادىي ئىگىلىك ھوقۇقى، ئەۋزەل ئىجتىمائىي تۇرمۇش شارائىتى ۋە تارىخىي-مەدەنىي مىراسلىرىنى خالىغانچە ۋەيران قىلىشقا، خالىغانچە دەپسەندە قىلىشقا ۋە يوقىتىشقا ئورۇندى. ئۇلار نورمال ئىقتىسادىي تەرەققىيات، دېموكراتىيە ۋە ئىجتىمائىي تۇرمۇش ئەركىنلىكىنى مىللىي شوۋىنىزمچىلىق، تارىخىي ئىنكارچىلىق ۋە خەلقنى ئالداشتىن ئىبارەت «كوممۇنىست دىكتاتورا»نىڭ مۇستەبىت ھۆكۈمرانلىقى ئاستىغا ئالدى. بۇ ھال يەر مەيدانى كەڭ، تەبىئىي بايلىقلىرى مول ۋە ئىقتىسادىي تەرەققىيات ئىستىقبالى ئۆزگىچە ئالاھىدىلىككە ئىگە شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىيەت جەھەتتە غايەت زور ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈردى.

ھالبۇكى، خىتاي كوممۇنىستلىرى ئەمەلىي ئەھۋالنىڭ يۈز بېرىشىدەك نىشانلىقىغا تەن بەرمەي، «قالاق شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادى ئىنتايىن ئارقىدا، تارىخىي سەۋەبلەر، يەر شارائىت تۈپەيلىدىن خەنزۇلار نوپۇسى ئولتۇراقلاشقان جايلاردىكى تەرەققىي تاپقان رايونلار بىلەن بىر قەدەر چوڭ پەرق ساقلانماقتا» دەپ يەرلىك خەلقنىڭ ئىجتىمائىي ئورنى، قانۇنىي ھوقۇقى ۋە ئىنسانى ھەقلىرىنىڭ تاجاۋۇزچىلىققا ئۇچراشتىن شۇنداقلا سىياسىي، ئىقتىسادىي، مەدەنىيەت جەھەتتە تەرەققىي قىلىش ئەركىنلىكىدىن مەھرۇم قالغانلىق سەۋەبىدىن كېلىپ چىققان باراۋەرسىزلىكنى «تارىخ»، «رېئال شارائىت»قا دۆڭگىدى. مانا بۇ خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ دۇنيا جامائەتچىلىكىنى ۋە شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى ئالداپ، ئېغىزدا ئېتىراپ قىلغان «ئەمەلىيەتتىكى باراۋەرسىزلىك» نەزەرىيىسىدۇر. دېمەك، بۇنىڭغا ئاساسلانغاندا كەسكىن قىلىپ ئېيتىشقا بولىدۇكى، شەرقىي تۈركىستاننىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىيەتتە ئارقىدا قېلىشى «تارىخ ۋە رېئال شارائىت» مەسىلىسى ئەمەس، بۇنىڭغا تامامەن خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى جاۋابكار بولۇشى كېرەك. ئەگەر خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئەزەلدىن بار بولغان تەبىئىي بايلىقلىرىدىن پايدىلىنىش، مەدەنىيىتىنى راۋاجلاندۇرۇش ئىمكانىيىتى بىلەن ھوقۇقىنى خەلققە قايتۇرۇپ بەرگەن بولسا، شەرقىي تۈركىستان ئۆزىنىڭ ئىنتايىن پارلاق ئىستىقبالىغا ئىگە بولۇپ، پەۋقۇلئادە تېز سۈرئەتتە چوقۇم تەرەققىي تېپىپ كېتەتتى. بۇنىڭدا قىلچە شەك-شۈبھە يوق. خۇلاسىلىغاندا شۇنىسى ناھايىتى ئېنىقكى، كوممۇنىستلارنىڭ پۈتۈن تارىخىدا باشتىن-ئاخىر ھىيلە-مىكىر، يالغانچى، ئالدامچى ۋە ۋاپاسىزلىق نەيرەڭدىن باشقا ھېچ بىر نەرسە بولغان ئەمەس.

ماقالەمنىڭ ئاخىرىدا شۇنىمۇ تەۋسىيە قىلىپ ئۆتۈشنى لايىق كۆردۈم، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان تۈرلۈك سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ۋەتەندىن ئايرىلىپ، تۈركىيە-ئىستانبۇلغا كېلىپ يەرلىشىپ قالغان زىيالىيلىرىمىزغا ناھايىتى ئېنىقكى، خىتاي كوممۇنىستلىرى شەرقىي تۈركىستانغا مۇستەملىكە قاتارىدا ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتىدۇ. شەرقىي تۈركىستاننىڭ جەددىي سىياسىي ۋەزىيىتىنى يوشۇرۇپ، تېخىمۇ رەزىل ئىشلارنى ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ. دەل شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن بىز ئۇلارنىڭ زۇلمىنى ۋە ھۆكۈمرانلىقىنى، بولۇپمۇ ئۇلارنىڭ مۇستەملىكە تۈسى ئالغان سىياسەتلىرىنى پاش قىلىپ، ئۇلۇغ مۇجاھىد، ئۇلۇغ يولباشچىمىز ئەيسا ئەپەندىمنىڭ ئەتراپىغا زىچ ئۇيۇشۇپ، ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان زۇلمەتلىك ئازاب-ئوقۇبەت ئاستىدا ئارتقان دەرت-ئەلەملىرىمىزنىڭ ئاچچىقىنى قولىمىزدىكى قەلىمىمىز ئارقىلىق چىقىرىشىمىز كېرەك. مېنىڭچە، بۇ ھەربىر ۋەتەنپەرۋەر زىيالىيلىرىمىزنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان جەددىي مەجبۇرىيىتى. بۇ مەجبۇرىيەت ئالدىدا يۇرتۋازلىق، ئايرىمچىلىق قىلىپ، ئۆز ئارا بۆلۈنۈپ خىتايلارنىڭ دۈشمەنى ئارقىلىق دۈشمەننى تىزگىنلەشكە ئاساس يارىتىپ بېرىدىغان ئەھۋاللاردىن قاتتىق ساقلىنىشىمىزغا توغرى كېلىدۇ.

ئەيسا ئەپەندىم مارمارا ئۇنىۋېرسىتېتىدا

ئۆز خەۋەرچىمىز: بۇيىل ٤-ئاينىڭ ٦-كۈنى، شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ لىدېرى، مارمارا، بۈيۈك مۇجاھىد ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن ئەپەندى ئىستانبۇلدىكى مەشھۇر مارمارا ئۇنىۋېرسىتېتى تەرىپىدىن ئۆتكۈزۈلگەن تۈركلۈك ھەققىدىكى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا تەكلىپ بىلەن قاتناشتى.

تۈركىيەدىكى بەزى مەشھۇر مىللەتچى شەخسلەر ۋە مارمارا ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى مىللەتچى ئوقۇغۇچىلاردىن بولۇپ ئىككى مىڭغا يېقىن كىشى قاتناشقان بۇ يىغىندا ئەيسا ئەپەندى ئالدى بىلەن سۆزگە چىقىپ، ئۆزىنىڭ 70 يىلدىن بېرى سۈردۈرۈپ كېلىۋاتقان تۈركلۈك مۇجادىلىسىنى ۋە قىزىل خىتاينىڭ نۆۋەتتە شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە سېلىۋاتقان تۈرلۈك زۇلۇملىرىنى يىغىن ئەھلىگە قىسقىچە ئاڭلىتىپ ئۆتكەندىن كېيىن، مۇنداق دېدى: «ھازىر، كوممۇنىست خىتاي ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى ئاسسىمىلياتسىيە قىلىپ يوقىتىۋېتىش ئۈچۈن قولىدىن كېلىدىغانلىكى بارلىق چارىلارنى ئىشقا سالماقتا. قىزىل خىتاينىڭ ئاساسىي مەقسىتى، شەرقىي تۈركىستاننى ۋاستە قىلىپ تۇرۇپ پۈتۈن ئوتتۇرا ئاسىيانى ئىستىلا قىلىشتىن ئىبارەت. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئوتتۇرا ئاسىيادىكى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنى ئاساسىي مەركەز قىلغان پۈتۈن تۈرك دۇنياسى بىرلىك ئىچىدە ئۆز ئارا تېخىمۇ ھەمكارلىشىپ، خىتاينىڭ ئوتتۇرا ئاسىياغا قاراتقان كېڭەيمىچىلىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىشى لازىم. ئىستراتېگىيىلىك ئورنى ئىنتايىن مۇھىم بولغان شەرقىي تۈركىستاننىڭ مۇستەقىللىقى ۋە بىخەتەرلىكى، پۈتۈن تۈرك دۇنياسىنىڭ، شۇنداقلا پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ بىخەتەرلىكىگە مۇناسىۋەتلىك زور مەسىلىدۇر».

بۇ قېتىمقى يىغىنغا قاتناشقان بىر قىسىم مىللەتچى، پىروفېسسور، دوكتورلارمۇ ئارقا-ئارقىدىن سۆزگە چىقىپ، ئەيسا ئەپەندىمنىڭ سۆزىنى تولۇق مۇئەييەنلەشتۈردى ھەمدە پۈتۈن تۈرك دۇنياسىنى شەرقىي تۈركىستاننىڭ مىللىي مۇستەقىللىقى ئۈچۈن ئورتاق ياردەم بېرىشكە چاقىردى.

چەتئەل مۇھاجىرلىرىنىڭ خىتايدىكى تەغدىرى

ئابدۇجېلىل تۇران

1980-يىللاردىن كېيىن خىتاي ھۆكۈمىتى سىرتقا قارىتا ئىشىكنى ئېچىۋېتىش سىياسىتىنى يولغا قويدى. شۇنىڭ بىلەن قىزىل خىتاي ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاننى ئىشغال قىلىشتىن ئىلگىرى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن، تۈركىيە، سەئۇدى ئەرەبىستان، پاكىستان ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا جۇمھۇرىيەتلىرىگە ھىجرەت قىلىپ، چىقىپ كەتكەن مۇھاجىر قېرىنداشلىرىمىز، شەرقىي تۈركىستانغا تۇغقان يوقلاش، ساياھەت، تىجارەت كېلىشكە باشلىدى. شۇندا قىلا چەتئەل ساياھەتچىلىرىمۇ خىتاينىڭ ئىچكى ئۆلكىلىرىگە ۋە قىسمەن شەرقىي تۈركىستانغىمۇ كېلىپ - كېتىپ تۇردى. شەرقىي تۈركىستانغا كەلگەن مۇھاجىر قېرىنداشلىرىمىز بولسۇن ياكى چەتئەل ساياھەتچىلىرى بولسۇن، ئۇلار نۇرغۇن قىيىنچىلىق ۋە توسالغۇلارغا دۇچ كېلىدۇ. بۇنىڭدا ئالدى بىلەن ھەرقانداق كىشى 24 سائەت ئىچىدە يەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسىگە تىزىملىتىشى شەرت. (بۇندا قەرەمىيەتلەر خىتاينىڭ ئىچكى ئۆلكىلىرىدە مەۋجۇت ئەمەس). شۇنىڭ بىلەن بىرگە يەنە ئۆزى خالىغان مېھمانخانىلاردا قېلىشقا رۇخسەت قىلىنمايدۇ، ھۆكۈمەت بەلگىلەپ بەرگەن ئاھايىتى قىممەت باھالىق مېھمانخانىلاردا قېلىشقا بولىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، ئۇلارنىڭ كەينىگە ئۆزلىرىنىڭ ۋىجدانسىز غالچىلىرىنى جاسۇسلۇققا سېلىپ قويۇپ ئۇلارنى تەقىپ ئاستىغا ئالىدۇ.

شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز ئىككىنلىك ۋىزا بىلەن تۈركىيە، پاكىستان ۋە باشقا دۆلەتلەرگە بېرىپ، ئايلاپ، يىللاپ تۇرۇپ كېتەلەيدۇ. ئەمما، شەرقىي تۈركىستانلىق مۇھاجىرلىرىمىز ئۆز ئاناۋەتىنىگە تۇغقان يوقلاش ۋە ساياھەت ئۈچۈن بېرىپ ۋىزىسىنى بىر كۈنمۇ ئۇزارتالمايدۇ. ۋىزىسى ئۆتۈپ كەتكەنلەرگە ھەسسىلەپ جەرىمانە قويىدۇ. ئۇلارنى خالىغان يېرىگە بېرىشقا، خالىغان كىشىلەر بىلەن كۆرۈشۈشكە يول قويمايدۇ. يوق باناسەۋەپلەرنى ئويدۇرۇپ چىقىپ، چەتئەللىكلەرنى خالىغانچە تۇتۇپ سولاش، چېگرىدىن قوغلاپ چىقىرىش ۋە جەرىمانە قويۇشتەك ئۇسۇللار بىلەن جازالايدۇ ياكى ئۇلارنى تۇتۇپ قورقۇتۇپ، ئۆزلىرىگە خىزمەت قىلدۇرۇشقا ئۇرۇنىدۇ. سەئۇدى ئەرەبىستاندا چىقىدىغان «ئەندە» ناملىق گېزىتنىڭ 93-يىلى 12-ئايلىق سانىدىكى خەۋەرگە قارىغاندا، ئاۋستىرالىيە ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىدىكى ھەيئەتنى شەرقىي تۈركىستانغا بېرىپ ساياھەت قىلىش ۋە مەشھۇر ئەدىپ ئالىم، تارىخشۇناس تۇرغۇن ئالماس بىلەن كۆرۈشۈشكە رۇخسەت قىلىنمىغان. دەرۋەقە، شەرقىي تۈركىستانغا چەتئەللىك مۇخبىر ۋە ژۇرنالىستلارنىڭ كېلىشىگە قەتئىي رۇخسەت قىلىنمايدۇ. 1991-يىلى 12-ئايدا گوللاندىيەدىن شەرقىي تۈركىستانغا ساياھەتكە بارغان ئىككى ياشنى (بىرى تۈرك قىز گوللاندىيە ۋەتەندىشى، يەنە بىرى ئەر گوللاندىيەلىك) مۇددەتتىن بۇرۇن سەۋەبسىزلا قەشقەردىن قايتۇرۇپ كېلىپ، ئۈرۈمچى چېگرىسىدىن قوغلاپ چىقارغان. 86-يىلى 12-ئايدا ئەسلى خوتەنلىك، سەئۇدى ئەرەبىستانغا مۇھاجىر بولۇپ چىقىپ كەتكەن دىنىي ۋە مىللىي ئالىم تاسىمھاجىم مەۋلىۋى ئۈرۈمچىدە تۈگلاپ ۋاپات بولۇپ كەتكەن.

خىتاينىڭ ئاساسىي قانۇنىنىڭ 32-ماددىسىدا «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى زېمىنىدىكى چەتئەللىكلەرنىڭ قانۇنىي ھوقۇقى ۋە مەنپەئەتىنى قوغدايدۇ» دېيىلگەن. مەنمۇ بىر چەتئەللىك بولۇش سۈپىتىم بىلەن 1992-يىلى 7-ئاينىڭ 31-كۈنىدىن 8-ئاينىڭ 7-كۈنىگىچە لوداۋان تۈرمىسىگە بىر ھەپتە قامالدىم. ئۈرۈمچى شەھەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسىدىن نوپۇس تەكشۈرۈش باھانىسى بىلەن ئۆيىمنى ئاختۇرۇپ ئۆزلىرى كىتاپخانىلاردا ساتقان ئۇيغۇرچە كىتاپ، ژۇرناللاردىن 35 پارچىدىن ئارتۇقنى ئېلىۋېلىپ مۇسادىرە قىلدى ۋە شۇ كىتاپلار ھەققىدە نۇرغۇن سوراق سورالدى. ماناشۇ ۋەجىلەر بىلەن تۇتۇلۇپ، خىتاينىڭ تۈرمىسىدە يەنە بىر قېتىم بىر ھەپتە تۈرمە ھاياتىنى ئۆتكۈزدۈم. تۈرمىدىكى ۋاقىتتا شۇ يىلى 9-ئاي مەزگىلىدە، ئىككى ئىرانلىق ساياھەتچىنى مىنى قامىغان ئۆيگە بىر قانچە كۈن قاماپ قونجىراپ چېگرىدىن قوغلاپ چىقارغانلىقىنى؛ 9-ئايدا، شەرقىي تۈركىستانلىق مەلۇم بىر ياشنىڭ سىياسىي جىنايەت تۆھمىتى بىلەن مەزكۇر تۈرمىدە، ئاچلىق ۋە تاياق ئازاۋىدىن ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلىدىم.

شۇندا قىلا سىياسىي جىنايەتچى تۆھمىتى بىلەن تۈرمىگە قامالغان شەرقىي تۈركىستانلىقلاردىن 12، 12 كىشىلىك كاميرادا 16 گە قەدەر مەھبۇس سولىنىپ، ئاچلىق، تاياق ئازاۋىدىن ھاياتىنىڭ ئىنتايىن خەۋپ ئاستىدا قالغانلىقىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. ئۇلارغا ئائىلىلىرى بىلەن كۆرۈشۈش، ئائىلىدىن ئەكەلگەن تاماقلارنى تاپشۇرۇۋېلىش ئەركىنلىكى بېرىلمەيدۇ. پەقەت تۈرمىنىڭ بېرىدىغان بىرۋاق نوماش بىلەن بىرۋاق خام موما، قايناتىلغان بەسەينى غىزا قىلىپ، شۇنىڭ بىلەن ھاياتىنى ساقلاپ قېلىشقا مەجبۇر بولىدۇ. نەتىجىدە، سالامەتلىكى ياخشى، قاۋۇل، شۇ ئىنسانلار ئاشقازان كېسىلى، جىگەر كېسىلى، رېماتىزىم، باش ئاغرىقى قاتارلىق كېسەللەرنىڭ ئىگىسى بولۇپ قالىدۇ. دېمەك، قىزىل خىتاينىڭ تۈزۈمىگە ھەرقانداق قانۇنى يالغان بولۇپ، ئەزەلدىن قانۇنغا ھۆرمەت قىلغان ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن خىتاي ئاستىدىكى شەرقىي تۈركىستاندا، چەتئەللىكلەرنىڭ بىخەتەرلىكىدىن سۆز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس.

پاكىستاندىكى شەرقىي تۈركىستانلىق ئوقۇغۇچىلارنىڭ تەغدىرى

ھۈسەيىن شەھمەت ئوغلى

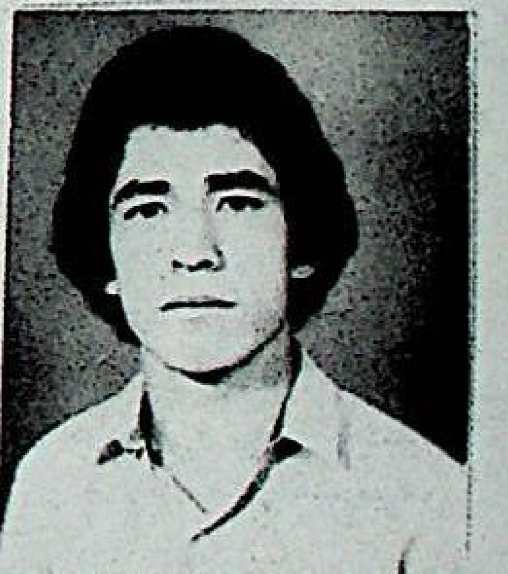

1983-يىللاردىن ئېتىبارەن، شەرقىي تۈركىستانلىق ياشلاردىن پاكىستانغا تۇغقان يوقلاش پۇرسىتىگە ئېرىشكەنلەرنىڭ بىر قىسمى شۇ يەردە قېلىپ ئوقۇشقا كىرىشكەن ئىدى. پاكىستان ھۆكۈمىتىمۇ ئۇلارغا يېقىندىن ياردەمدە بولدى. 1987-يىلى مەرھۇم زىيائۇلھەق شەرقىي تۈركىستانلىق ھاجىلارنى «بالىلىرىڭلارنى قويۇپ كېتىڭلار، بىز ئوقۇتۇپ بېرەيلى» دەپ خىتاپ قىلغان، پاكىستاندا قالغان ئوقۇغۇچىلارغا دۆلەت غەزىنىسىدىن خىراجەت ئاجرىتىپ بەرگەن. بۇنىڭغا خىتاي ھۆكۈمىتى نارازى بولغان بولسىمۇ، ئوچۇق ئىنكاس بىلدۈرەلمىگەن. لېكىن شۇنىڭدىن كېيىن، 28 ياشتىن تۆۋەن ياشلارنى چەتئەلگە چىقىپ، تۇغقان يوقلاش، ھەج قىلىشنى چەكلىۋەتتى. 1988-يىلغا كەلگەندە، پاكىستاندىكى 300 تىن ئارتۇق شەرقىي تۈركىستانلىق ئوقۇغۇچىلار تەشكىللىنىپ، ئۇيغۇر تۈرك مىللىتىنىڭ دىنىي ئېتىقادى، تارىخىي ئورنى، ئىجتىمائىي تۇرمۇش ئەھۋالى ۋە ئىنسان ھەقلىرى ھوقۇقىنىڭ خىتايلار تەرىپىدىن قانداق ئاياق ئاستى قىلىنغانلىقىنى ئاڭلىتىدىغان «ئۈمۈت» ژۇرنىلىنى ئۇيغۇر يېزىقىدا تەسىس قىلغان ئىدى. لېكىن، خىتاي ھۆكۈمىتى ئوقۇغۇچىلارنىڭ بۇ ھەرىكىتىدىن قورقۇپ، مەخپىي ھالدا پاكىستان يېڭى ھۆكۈمىتى بىلەن شەرقىي تۈركىستانلىق ئوقۇغۇچىلارنىڭ پاسپورتىغا، پاكىستاندا تۇرۇش ئىزنىنى بەرمەسلىك توغرىسىدا كېلىشكەن. ئۇنىڭدىن ئىلگىرى، پاكىستان ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستانلىق ئوقۇغۇچىلارغا ئىقامەت بېرىشتە، ئوقۇۋاتقان ئورۇنىنىڭ تونۇشتۇرۇشىغا ئاساسەن بېجىرىپ بېرەتتى. لېكىن شۇۋاقىتتىن كېيىن، مەكتەپنىڭ تونۇشتۇرۇشى ئۆتمەيدىغان بولۇپ، خىتاي كونسۇلىدىن «ئىقامەت بېرىلسە بولىدۇ» دېگەن تەستىق ئېلىنغاندىن كېيىنلا، ئاندىن ئىقامەت بېرىلىدىغان بولدى. شۇندا قىلمۇ بۇخىل تونۇشتۇرۇشنى يەنىلا تۈركىستانلارغا، خىتايلار مەخسۇس تەربىيىلەپ چىقارغان جاسۇسلارغا بېرىدۇ. سوتسىيالىستىك رېجىمغا قارشى، دېموكراتىيە، ئەركىنلىك ئىستىكى بولغان ئۇيغۇر تۈركلىرىگە ھەرگىز ئىقامەت ئېلىش تەستىقى بېرىلمەيدۇ. مانا بۇخىل بىر دۆلەت پۇخراسىغا ئىككى خىل مۇئامىلە قىلىشنىڭ ئۆزى، ئەلۋەتتە خىتايلارنىڭ شەرقىي تۈركىستان ئۇيغۇر تۈركلىرىگە مۇستەملىكە سىياسىتى يۈرگۈزۈۋاتقانلىقىنىڭ تولۇق دەلىلىدۇر، خالاس.

ئەنە شۇ ئامالسىز قالغان ئوقۇغۇچىلارغا ھېچبىر دۆلەت ۋە بىرەر ئورۇن ساھىپ چىقمىغاندىن كېيىن، بىر قىسمى شەرقىي تۈركىستانغا قايتىشقا مەجبۇر بولغان، يەنە بىر قىسمى خۇداغا تەۋەككۇل قىلىپ باشقا دۆلەتلەرگە بېرىپ ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن ئۇرۇنغان. بۇ ئوقۇغۇچىلار ئۆزلىرىنىڭ سۆيۈملۈك ۋەتىنىدىن ئايرىلىپ، ئۆزۈلۈپ - سوقۇلۇپ يۈرۈشنى ھەرگىز مۇخالىمايدۇ. لېكىن، ئۇلارغا نېمە ئامال بولسۇن. بۇنىڭغا تۆۋەندىكى بىر كوپلېت شېئىرنىڭ ئۆزىلا جاۋاپ بولالايدۇ:

تېنىم قىززىدى ھىجراننىڭ تەپتىدىن،
چىرايىم سولغۇن زۇلۇم دەستىدىن.
سەنسىز ياشاشقا مەجبۇرمەن جانان،
قۇرتۇلۇش ئۈچۈن رەقىپ قەستىدىن.

بۇ ئوقۇغۇچىدىن رومانىيىگە بارغان ئىككىسى خىتايلارنىڭ يالغان شىكايەت قىلىشى بىلەن سۈيىقەستكە ئۇچراپ، قولغا ئېلىنغان. ئۇلار رومانىيە ھۆكۈمىتىدىن ئۆزلىرىنى خىتايغا قايتۇرۇۋەتمەسلىكىنى تەلەپ قىلغان، خىتايلارنىڭ يوشۇرۇن قەست قىلىشى ۋە ئۆزلىرىنىڭ ھەرقانداق جازا بېرىلمەي رومانىيىدە كۆرۈشكە رازى دېگەن تەلىۋى بىلەن 14 يىلدىن جازا بېرىلگەن. بىزنىڭ ئىگىلىشىمىزچە ئۇ ئىككىيلەن ھېچقانداق جىنايەت ئۆتكۈزگەن ئەمەس. ئەگەردە، ئۇلاردا جىنايەت بار دېيىلگەندىمۇ خىتايلارنىڭ قاتتىق قولى بار ۋە شۇنىڭغا ئۇلار مەجبۇر بولغان. ئۇلار قولغا ئېلىنغىلى ئىككى يىلدىن ئاشتى. بىز بۇ ئىككى ئوقۇغۇچىنىڭ ئەرزىسىگە خەلقئارالىق قانۇن ئورۇنلىرىنىڭ ساھىپ چىقىشىنى ئىلتىماس قىلىمىز. شۇندا قىلا شەرقىي تۈركىستانلىق مۇھاجىرلارنىڭ ئۇلارغا ماددى جەھەتتىن ياردەم قىلىشىنى ئۈمىت قىلىمىز.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرلار نوپۇسىنىڭ سىرى

دىلشات سايرامى

1929 - يىلى روسلار شەرقىي تۈركىستاندا ياشاۋاتقان ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ سانىنى ستاتىستىكا قىلىپ، «شەرقىي تۈركىستاندا 6 مىليون ئەتراپىدا ئۇيغۇر ياشايدۇ» دەپ ئېلان قىلغان ئىدى. سوۋېتسىيەنىڭ بىر ئاتاغلىق نوپۇسشۇناس ئالىمى شەرقىي تۈركىستاندا ئۇزۇن مۇددەت تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق، 1930 - يىلى ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ سانىنى 6 مىليون 400 مىڭ دەپ جاكارلىدى.

گېرمانىيەنىڭ ئارخېئولوگلىرى ۋە جەمئىيەت تەتقىقاتچىلىرى شەرقىي تۈركىستاندا تەتقىقات ئېلىپ بېرىپ، 1935 - يىلى ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ نوپۇسىنىڭ 7 مىليون 460 مىڭ ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلدى.

1944 - يىلى 1 - ئاينىڭ 1 - كۈنىدىن 1991 - يىلى 1 - ئاينىڭ 1 - كۈنىگە بولغان ئارىلىق ئىچىدە، خىتاي پەنلەر ئاكادېمىيىسى، خىتاي ستاتىستىكا جەمئىيىتى، خىتاي سېپىتما قۇرۇلۇشى جەمئىيىتى بىرلىكتە شەرقىي تۈركىستاندا ئومۇمىي يۈزلۈك نوپۇس تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق، شەرقىي تۈركىستاندا ياشاۋاتقان ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ سانىنىڭ 14 مىليون 240 مىڭ ئىكەنلىكىنى مۇقىملاشتۇردى، بۇ قېتىمقى تەكشۈرۈشكە تەشكىلىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن مەنمۇ باشتىن - ئاخىر قاتناشقان ئىدىم. ئەپسۇسكى خىتاي مۇتەخەسسىسلىرى تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى ئېلان قىلىش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە بۇ تەكشۈرۈشنىڭ نەتىجىسىنى ئىنتايىن مەخپىي تۇتتى ھەمدە تەكشۈرۈش ئۆمىكى تەركىبىدىكى ھەربىر ئادەمگە مەخپىيەتلىكنى قاتتىق ساقلاش ھەققىدە ئالاھىدە بۇيرۇق چۈشۈردى ۋە بۇنىڭ بىر سىياسىي ۋەزىپە ئىكەنلىكىنى ئۇقتۇردى، ئارقىدىنلا تەكشۈرۈش ئۆمىكىدىكى بارلىق خادىملار تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى ئېلىپ، ئۈن - تىنسىز ھالدا مەركەزگە قايتىپ كەتتى ۋە شۇنىڭدىن كېيىن بۇ ئىشنىڭ ھېچبىر خەۋىرى بولمىدى. بۇ قېتىمقى ۋەقە ئارقىلىق مەن قىزىل خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستاننىڭ نوپۇسى مەسىلىسىدە، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى ۋە دۇنيا جامائەتچىلىكىنى ئالداشتىكى رەزىل، ئىپلاس قىياپىتىنى ھەقىقىي يوسۇندا كۆرۈپ يەتتىم!

ئەمما، ساختىكار خىتاي ھاكىمىيىتى ھازىر شەرقىي تۈركىستاننىڭ نوپۇسىنى (ئۇيغۇرلارنىڭ نوپۇسىنى) ئاران 7 مىليون ئەتراپىدا دەپ جېنىنىڭ بېرىچە تەشۋىق قىلماقتا.

تۆۋەندە مەن، شەرقىي تۈركىستاندىكى ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ سانىنى قەستەن ساختىلاشتۇرغان خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە مۇنداق بىر ھەقىقىي پاكىتنى كۆرسىتىپ قويماقچىمەن:

1944 - يىلى خىتاي ئىستىلاچىلىرى شەرقىي تۈركىستاندىكى ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ سانىنى 4 مىليون 800 مىڭدىن ئارتۇق دەپ ئېلان قىلغان ئىدى، بىز مۇشۇ سانلىق مەلۇماتنى توغرا دەپ تۇرايلى، شۇنداق بولغان تەقدىردىمۇ 1988 - يىلى خىتاي ستاتىستىكا ئىدارىسىنىڭ ئېلان قىلغان ئۇيغۇرلارنىڭ نوپۇسىنىڭ كۆپىيىش نىسبىتىگە ئاساسلانغاندا، 88 - يىلى ئۇيغۇرلارنىڭ سانى 15 مىليون ئەتراپىدا بولۇشى كېرەك. ئەپسۇسكى، قىزىل خىتاي ھاكىمىيىتى قىلچە تەپ تارتماستىن، «يەتتە مىليوندىن ئارتۇق ئۇيغۇر بار» دەپ ئېلان قىلدى.

ئەجەبلىنەرلىك يېرى شۇكى، خىتايلارنىڭ ئۆزى 1953 - يىلى شەرقىي تۈركىستاندىكى ئۇيغۇرلارنىڭ سانىنى 3 مىليون 600 مىڭدىن كۆپرەك دەپ ئېلان قىلغان، بىز بۇ سانلىق مەلۇماتنىمۇ توغرا دەپ تۇرايلى، يەنە خىتايلارنىڭ ئۆزى 1990 - يىلى ئۇيغۇرلارنىڭ نوپۇسىنىڭ كۆپىيىش نىسبىتىنى 25.3 پىرسەنت ئېلان قىلغان ئىدى، خىتايلارنىڭ ئۆزىنىڭ ئېلان قىلغان نوپۇسنىڭ كۆپىيىش نىسبىتىگە ئاساسلانغاندىمۇ 1990 - يىلى ئۇيغۇرلارنىڭ نوپۇسى 11 مىليون 700 مىڭ ئەتراپىدا بولۇشى كېرەك. ئەگەر خىتايلار ئۆزلىرى ئېلان قىلغان 44 - يىلدىكى ۋە 88 - يىلدىكى سانلىق مەلۇماتنى (يەنى 4 مىليون 800 مىڭ بىلەن 7 مىليوننى) ئېتىراپ قىلسا، ئۇ ھالدا يەنە 7 مىليون ئۇيغۇرنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى ۋە قەيەردە ياشاۋاتقانلىقىغا جاۋاب بېرىشى لازىم، يەنە خىتايلارنىڭ 53 - يىلدىكى سانلىق مەلۇماتى بىلەن 90 - يىلدىكى سانلىق مەلۇماتىنى توغرا دېگەن ھالەتتىمۇ (يەنى 3 مىليون 600 مىڭ بىلەن 7 مىليون)، خىتاي ھۆكۈمىتى يەنە 3 مىليون 700 مىڭ ئۇيغۇرنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىگە جاۋاب بېرىشى كېرەك! خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى بۇنىڭغا ئەلۋەتتە جاۋاب بېرەلمەيدۇ!

قىزىل خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ نوپۇسىنى جېنىنىڭ بېرىچە ئاز كۆرسىتىشتىكى ئاساسىي مەقسىتى نېمە؟

مېنىڭچە، بۇنىڭ ئاساسىي سەۋەبلىرى شۇكى، بىرىنچىدىن، بىر مىللەتنىڭ سانىنىڭ ئاز - كۆپلىكى، شۇ مىللەتنىڭ سىياسىي ئورنىنىڭ يۇقىرى - تۆۋەن بولۇشىدا ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. شۇنىڭ ئۈچۈن خىتاي ئىستىلاچىلىرى شەرقىي تۈركىستاندىكى ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ سانىنى زور دەرىجىدە كامايتىپ ئېلان قىلىش ئارقىلىق، مەيلى ئىچكى جەھەتتە ياكى تاشقى جەھەتتە بولسۇن ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ سىياسىي ئورنىنى يوق قىلىپ، ئۇلارنى ئاسسىمىلياتسىيە قىلىش ئارقىلىق خىتاي مىللىتىنىڭ بىر قىسمىغا ئايلاندۇرۇۋالماقچى، خۇددى مانجۇلارنى ئاسسىمىلياتسىيە قىلىپ يوقاتقىنىدەك. ئىككىنچىدىن، خىتاينىڭ ئىچكى نامرات ئۆلكىلىرىدىكى جېنىنى باقالمىغان خىتايلارغا «شەرقىي تۈركىستاننىڭ زېمىنى مول، يېرى كەڭ، نوپۇسى ئاز» دەپ تەشۋىق قىلىش ئارقىلىق، خىتاي كۆچمەنلىرىنى تۈركۈم - تۈركۈملەپ شەرقىي تۈركىستانغا يۆتكەپ كېلىپ يەرلەشتۈرۈپ، شەرقىي تۈركىستاننى خىتاينىڭ ئايرىلماس بىر پارچىسى قىلىۋالماقچى.

خىتايلار شەرقىي تۈركىستاندا تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق، 92 - يىلى شەرقىي تۈركىستاندا ياشاۋاتقان ئۇيغۇر تۈركلىرىنىڭ «ئۆمۈر جەدۋىلى»نى تۈزۈپ چىقتى، بۇ جەدۋەلگە ئاساسلانغاندا؛ 1958 - يىلى ئۇيغۇرلارنىڭ ئوتتۇرىچە ئۆمۈر كۆرۈش نىسبىتى 76 ياش بولغان بولسا، 1990 - يىلىغا كەلگەندە 65.7 ياشقا چۈشۈپ قالغان. 1955 - يىلى بالىلارنىڭ تۇغۇلۇش نىسبىتى 91 پىرسەنت بولغان بولسا، 1990 - يىلىغا كەلگەندە 78.6 پىرسەنتكە چۈشۈپ قالغان. بىجىرىم تۇغۇلۇش نىسبىتى 1953 - يىلى 88.3 پىرسەنت بولغان بولسا، 90 - يىلىغا كەلگەندە 73 پىرسەنتكە چۈشۈپ قالدى، 1958 - يىلى ئۇيغۇرلارنىڭ ئوتتۇرىچە بوي ئېگىزلىكى 1.75 مېتىر بولغان بولسا، 1988 - يىلى 1.64 مېتىرغا چۈشۈپ قالدى. بۇ خىل ئېچىنىشلىق ھالەتنىڭ كېلىپ چىقىشىغا پۈتۈنلەي خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە سالغان سىياسىي، ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي بېسىمى ۋە تۈرلۈك ئىنسان قېلىپىدىن چىققان زۇلۇملىرى، ئاتوم سىناقلىرى سەۋەبچى بولدى.

ئەزىز شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلار، شەرقىي تۈركىستاندىكى قېرىنداشلىرىمىز يوقۇلۇپ كېتىش خەۋپى ئىچىدە ياشىماقتا. يۇقىرىدا سىزلەرگە كۆرسىتىپ ئۆتكەن سانلىق مەلۇماتلار ھەقىقىي مەلۇماتلارنىڭ ناھايىتى ئاز بىر قىسمىدىنلا ئىبارەت. ئاسارەت ئىچىدىكى مىللىتىمىزنى خىتاي زۇلمىدىن قۇتقۇزۇش ھەربىر شەرقىي تۈركىستانلىقنىڭ مىللىي، دىنىي، ۋىجدانىي بۇرچى ۋە دەۋرنىڭ جىددىي تەقەززاسى!

(1994 - يىل 6 - ئاي ئىستانبۇل)

« مىللىي تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە » ۋە ئۇنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى

ئالىي مۇھەررىر، پروفېسسور، ئابلىكىم باقى ئىلتەبىر

(ماقالىنىڭ بېشى گېزىتىمىزنىڭ 2 - سانىدا)

ئاپتونومىيە ئورگىنى بولغان خەلق ھۆكۈمىتى بىلەن خەلق قۇرۇلتىيى ماھىيەتتە ھېچقانداق ھوقۇقى بولمىغان يەنە بىر تۈركۈم تەييارتاپلارنىڭ ماسلىقىدىن (?) ئىبارەت.

ھوقۇقسىزلىقىنى تۆۋەندىكى ئەھۋاللار ئېنىق ئىسپاتلايدۇ:

1- يەرلىك ئاپتونومىيىلىك ئورگانلارنىڭ 1- باشلىقى ھەتتا خەلق كۆپ مۇئاۋىنلىرى ئاساسىي جەھەتتىن پارتكوم ۋە شۇ سېكرېتارىنىڭ مەسئۇللىرى بولۇپ، خەلقتە بۇ ھوقۇق بولمايدۇ.

2- ئەمەلىي ھوقۇقتا ئېرىشكىلى بولىدىغان ساھەلەرنىڭ، مەسىلەن، كان، ئېنېرگىيە (?)، مېتال، ئوقۇتقۇچىلىق، خىمىيە، تەتقىقات ئورگانلىرىنىڭ ھەممىسى مەركەزگە قاراشلىق ئورگانلاردۇر. ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ بۇ ئورگانلارغا چىشى پاتمايدۇ.

3- ھەربىي رايون، ئىشلەپچىقىرىش ئارمىيىسى، دۆلەت مۇداپىئەسى قاتارلىق ئورگانلار ھەم يېزىلىشىدىن ۋە ئىقتىسادتا ئىشلەپ (?) ئالغان، ھەتتا ئۆز ئالدىغا سوت، ئەدلىيە مەھكىمىلىرى بار.

4- چەتئەل شىركەتلىرى، بانكىلار ۋە چىن ئۆلكىلىرىنىڭ ساناتەت كارخانىلىرى ئۆز ئالدىغا ھوقۇق يۈرگۈزىدىغان ئورگانلار بولۇپ، باج ئىدارىسىغا باج تاپشۇرمايدۇ، باج ئىدارىسى، يەنىلا مەركىزىي ھۆكۈمەت باج مەھكىمىسىگە بىۋاسىتە قارايدۇ.

5- تاشقى سودا ئورگانلىرى، مەركەزدىكى مىنىستىرلىككە قاراپ، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومدىكى تاشقى سودا كومىتېتىغا ئەمەس، بولغاچقا، يەرلىك ھۆكۈمەتنى كۆزگە ئىلىپمۇ قويمايدۇ.

خۇلاسىلىغاندا، چىن كوممۇنىست ھاكىمىيىتىنىڭ ئۆزى بېسىۋالغان تىبەت، موڭغۇلىيە جۇملىدىن شەرقىي تۈركىستان زېمىنلىرىدا يۈرگۈزگەن مۇستەبىت مىللىي سىياسىتى چاۋىسى چىقىپ بېسىلغان شەرمەندە سىياسەت بولۇپ، ئۇنىڭ بۇ رايونلاردىكى بولۇپمۇ شەرقىي تۈركىستاندىكى سىياسىي زۇلمى، ھەربىي ئىستىلاسى، ئىقتىسادىي تالان - تارىجى كىشى چىداپ بولالمايدىغان دەرىجىدە چېكىگە يەتتى. گەرچە تۈركىي خەلقلەر ۋە ئۇلارنىڭ مۇتلەق كۆپ سانلىق زىيالىيلىرى چىن كوممۇنىستلىرىنىڭ بۇ خىل زوراۋانلىقلىرى ۋە ساختىپەزلىكلىرىنى تونۇپ يېتىپ، ئۇنىڭغا ئىچىپ (?)، ئاشكارا ھالدا كۆرەش قىلدى. مۇستەقىللىق داۋاسى يالقۇنى پۈتۈن شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ قەلبىگە تۇتاشتى. دۇنيا جامائەتچىلىكى، ھۆررىيەتپەرۋەر ئىنسانلار ھەمدە تاشقى دۇنيادىكى ھۆر شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ ياردىمى ئارقىسىدا، شەرقىي تۈركىستان خەلقى چوقۇم ئۆز كۈرىشىنىڭ غەلىبە مېۋىسىگە ئېرىشىدۇ.

زۇلۇم سالغۇچىلار چوقۇم قىساس دارىغا ئېسىلىدۇ.

ھەققانىي مۇجادىلىچىلەر چوقۇم غەلىبە قىلىدۇ!

1992 - يىل 12 - ئاي — ئىستانبۇل

شېئىرىيەت سەھىپىسى

ئانام! پاتىمەخانىم ئانام!

مۇھەممەت قاسىم ئىمىن تۈركىستانى

ياشلىقىدا باش بېرىپ ئەل يېتىشتۈرگەن ئانام،
شەخسىي سائادەتنى قويۇپ جەڭگە ئاتلانغان ئانام.

نەۋجاۋان ۋاقتىدىلا ئىسياغا دوست بولغان ئانام،
ئىسيانى قوياپ تورۇپ يۇسۇپنى ھەم باققان ئانام.

ئەيش ئىشرەتكە بېرىلمەي ئۆزىنى قۇربان بېرىپ،
ياش ئۆزۈمدەك ۋاقتىدا تەرەك داۋان ئاشقان ئانام.

ئۆزبېكىستان يۇرتىدا مىللىي كۆرەشچىلار بىلەن،
داستىخان ئۈستىدىلا ئۆزىنى كۆرسەتكەن ئانام.

يۇرتنى ئوبدان تونۇپ ئىسيانى پەيغەمبەركەبى،
ھەر جاپا مېھنەت بىلەن بۆشۈكنى تەۋرەتكەن ئانام.

يۇرتنىڭ ئازاتلىقى مۇرادى مەقسىتى ئىدى،
ئۇنىڭ ئۈچۈن ئوغلىغا مۇرات ئېيتىپ قويغان ئانام.

مىڭ بىر مۇشەققەتلەر بىلەن ئۆزبېكىستاندىن كېتىپ،
يېگانە ... تۇل بولۇپ يىللارنى ئۆتكۈزگەن ئانام.

مىللەت ئۈچۈن قايغۇرۇپ كورلىغا بارماق قەيتىدە،
بەركەن سەھراسىدا يول كۈتۈپ ياتقان ئانام.

نەۋجاۋانلىق ۋاقتىنى قۇربان بېرىپ يوللار بېسىپ،
باندىت ھىملايادىن ئۆتۈپ كەتكەن ئانام.

ئۇزامان كەشمىر ھىندىستان بامبايى كېچىپ،
دېڭىز يولى ئايلار يۈرۈپ شاڭخەينى ئىستىرەتكەن ئانام.

ياشلىقىدا جاننى ئوتلارغا تىقىپ،
قاچمۇقاچ كۆچمەن بولۇپ ئىسيانى قۇتقازغان ئانام.

ھەر شەھەردە ئۆي تۇتۇپ ھويلىلارنى كۆللىتىپ،
بىر ماكاندا ئۆتمىگەن ۋەيران بولۇپ يۈرگەن ئانام.

يىغلىغان مىللەتكە سەن ئوزۇق بېرىپ،
ھەر بالىغا سەۋرى دەپ كۈلگەن ئانام.

مىللەتنىڭ خوشلىقىغا جان بېرىپ،
بومبىلار ئاستىدا ھەم يۈرگەن ئانام.

بۆۋە تەنسىزلىك بىلەن كۆچمەن بولۇپ،
بالىلارنى ھەر شەھەردە بىردە بىر تۇتقان ئانام.

بۆگۈدەكلەرنى ھامان باقماق ئۈچۈن،
چۆل سەھرالاردا توشقان كەبى باققان ئانام.

بوجاپا بىرلەن ئانام ئوتتۇزنى ئۆتكەزدىنىڭ يىلى،
قىرىق يىلى ئىستامبولى ئارماندا ئۆتكەزگەن ئانام.

سۆزلىرىڭ شېرىن ئىدى مۇڭلۇق ئىدى،
مىللەتنىڭ ھەممىگە ئاش ئوزۇق بولغان ئانام.

ئۆيلىرىڭ جەننەت مىسال ھالىڭ خاراپ،
مىللەتنىڭ قىزلىرىغا ھەمساۋاق بولغان ئانام.

ھەرزامان ئۆيگە كىرىپ باقتاندىلا،
ئەل ئۈچۈن تۇرغاندىلا خوشلۇق ئانام.

مىللىتىڭنىڭ ئازاتلىقى سەن بىلەن بولسا ئىدى،
جانلىرىڭ ياشناپ كېتەردى تاتلىقىم شېرىن ئانام.

سەن كېتىپ قالدىڭ ئىسيانى كىمگە تاپشۇرۇپ،
سىزگە كىم باقۇن؟ ھامان مۇڭلۇق ئانام.

ئاخىرەتكە كەتتىڭ دۇنيادا راھات كۆرمىدىڭ،
جەننەتنى بىردە بەردە ... ئارام بىلەن ئۇخلا ئانام.

شېئىرلار

مەھمۇت ئەكرەم

چىقتىم

زۇلۇم-خورلۇق ئازابىدىن ۋەتەندىن باش ئېلىپ چىقتىم،
ۋەتەننى تەرك ئېتىش تەككەن يۈرەكلەرنى تىلىپ چىقتىم.

يۈرەكتە لەختە-لەختە قان، بولۇپ گويا كى بىر ئىمجان،
بېشىمغا تۆككۈمەس دەردۇ-ئەلەملەرنى سېلىپ چىقتىم.

ۋەتەن ئىشقىدا كۆيگەن غېرىپ ۋەتەن سەۋداسى مەن،
ۋەتەن دەپ ئاھ ئۇرۇپ ھەسرەت چەككىنىمنى بىلىپ چىقتىم.

پەلەك بىزلەرگە ئاچ پۈتتى، خەلق زۇلمەتتە خار ئۆتتى،
ئەرك-ھۆرلۈك مېنىڭ غايەم شۇمەخەتتىن كېلىپ چىقتىم.

ۋەتەننى باستى ئاچ ئاپەت، جۇدا شىتىن قالمىدى تاقەت،
تىلەپ مەدەت بىلەن ئاممەت جان پىدا قىلىپ چىقتىم.

ۋەتەننى سۆيمەك ئىماندىن، كۆرەشمەك مەخمۇدۇ ... اندىن،
ئاتاپ ئەلگە ھايا تىمنى كۆرەش سازىن چېلىپ چىقتىم.

كەچ

ۋەتەننى خەۋپ-خەتەر باسسا، ئەزىز شېرىن جاندىن كەچ.
ئەل بېشىغا كۈن چۈشسە، بۆتەگىز جاھاندىن كەچ.

قەدىردان دوست ساڭا ھەمدەم، مەدەتكار ىگدۈر ھەردەم.
گەر دوستقا بەلا كەلسە، جىمى دۇنيا-مالدىن كەچ.

بولماق يارغا چىن ئاشنا، گۈل ھۆسنىگە سەن تەشنا.
نىگارغا خۇددى پەرھادتەك، تاجۇ-تەخت شاندىن كەچ.

ۋەتەندۇر مېھرىبان ئانا، خەلقىڭ جاپاكەشدانا.
ۋەتەن خەلقىڭ ئۈچۈن مەخمۇد جاندىن كەچ، جاناندىن كەچ.

بارمۇ؟

بۇ دۇنيادا خەلقىمدەك بىچارە ئىنتىزار بارمۇ؟
ئەركىدىن جۇدا بولغان جېنىدىن ھەم بىزار بارمۇ؟

ئاچ ياۋغا بولۇپ مەھكۇم، ئازاتلىقىدىن بولۇپ مەھرۇم،
ئەسىرلەپ ئازاپ چەككەن قۇلدەك غەمگۈزار بارمۇ؟

ئابادىي گۈلۈستانلار زۇلۇم ئىچىدە گورۇستانلار.
ئۇلۇم قىرغىن ھالاكەتدىن مۇنداق جىق مازار بارمۇ؟

ئۆز يۇرتىدا ئۆزى خار، قىلالماس دەردىنى ئىزھار،
ياۋ قەستىن قىلىپ ئاشكارە قىسقەتنى يازار بارمۇ؟

دەرتمەن دەردىگە يەتەر پەقەت دەرتمەن دىلى خەستە،
خەلقىم ھالىغا يەتەر مەدەتكار بارمۇ؟

ھۆرلۈك ۋەسلىگە يەتمەك، مۇقەددەس ئۇلۇغ مەقسەت،
جاھاندا خەلقى مەخمۇددەك ئەرك-ھۆرلۈككە زار بارمۇ؟

بولماس

بۇ تەقدىر يازمىشى-دەپ قول كەبى خار ئۆتۈپ بولماس،
ئاھ ئۇرۇپ ئىلتىجا ئەيلەپ، ھۆرلۈكتى كۈتۈپ بولماس.

... ئەگەر بىز ... كۆرمەي ھېچ ئىسلاھىڭ يوق،
... باش ئېگىپ يېتىپ بولماس.

رەقىپ بەك ھەددىدىن ئاشتى، ئاھىم چېكىدىن ئاشتى،
مەھكۇملۇق دەردىنى ئىچكە ئۆتمىسىز تېخى زۇتۇپ بولماس.

رەقىپنىڭ تەسىنى قۇرۇتماق، مىللەت ئانۇ-نەسلىنى،
كېچىپ ھەقنى-ھوقۇقلاردىن ياۋغا باش تۇتۇپ بولماس.

رەقىپنى گويا ... ، ... ، ... ،
... تارقاپ، كۆرەشتە ئۆتۈپ بولماس.

كۆتمىگىن مەخمۇد ئادالەت، ياۋدا يوق ئىنساپ-نومۇس،
ئازاتلىقنى كېچىپ ئەلا ئەلنى تەرك ئېتىپ بولماس.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

قۇتۇلۇش نۇقتىسى شەرقىي تۈركىستانغا كەلدى

ئۆز خەۋىرىمىز: بۇ يىل 6 - ئاينىڭ 9 - كۈنى، تۈرك ئوچاقلىرى جەمئىيىتى (تۈرك ئەنئەنىسىنى قوغداش جەمئىيىتى) تەرىپىدىن ئۆتكۈزۈپ، شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلابلىرىنىڭ لىدېرى، بۈيۈك مۇجاھىد ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىننىڭ تۈركىيەدىكى ئۇنۇتۇلمەس خىزمەتلىرى تەرىپىدىن دوكتورلۇق ئۇنۋانى بېرىش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى.

ئەيسا ئەفەندىمنىڭ شەرىپىگە ئۆتكۈزۈلگەن بۇ قېتىمقى قۇتلۇقلاش يىغىنىغا، تۈركىيەنىڭ بىر قىسىم مەشھۇر زاتلىرى، ئەيسا ئەفەندىمنىڭ كۆپ ساندىكى دوستلىرى، بىر قىسىم سابىق مىللەت ۋەكىللىرى ۋە مىنىستىرلاردىن بولۇپ يۈزگە يېقىن كىشى قاتناشتى.

يىغىندا ئەيسا ئەفەندىم سۆز قىلىپ، تۈركىيە باشچىلىقىدىكى بارلىق تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى ھەققىدە ئورتاق بىر ستراتېگىيە تۈزۈپ چىقىشى لازىملىقىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

ئەيسا ئەفەندىم مۇنداق دېدى: «سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى پارچىلىنىپ، ئوتتۇرا ئاسىيادىكى تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرى مۇستەقىللىققە ئېرىشكەندىن كېيىن، بۇنىڭ شەرقىي تۈركىستانغا تەسىر كۆرسىتىپ قېلىشىدىن قاتتىق ئەنسىرىگەن خىتاي ھۆكۈمىتى ھازىر شەرقىي تۈركىستاندا جىددىي ئالدىنى ئېلىش تەدبىرلىرىنى قوللانماقتا. مەيلى خىتاي قانچىلىك تىرىشسۇن، ئەمدى قۇتۇلۇش نۇقتىسى شەرقىي تۈركىستانغا كەلدى».

ئەيسا ئەفەندىم يىغىن ئەھلىگە شەرقىي تۈركىستاننىڭ نۆۋەتتىكى ئەھۋالى ھەققىدە تەپسىلىي مەلۇمات بېرىپ ئۆتكەندىن كېيىن، خىتاينىڭ سىياسى، ئىقتىسادى ۋە مەدەنىيەت جەھەتتە يۈرگۈزۈۋاتقان بېسىمى سەۋەبىدىن شەرقىي تۈركىستان تۈركلىرىگە جىددىي ياردەم بېرىلىشى كېرەكلىكىنى ئەسكەرتتى.

ئەيسا ئەفەندىم ئەنقەرەدىكى بىرقانچە كۈنلۈك زىيارىتى داۋامىدا، تۈركىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ باش مىنىستىرى تەنسۇ چىللەر، تۈركىيەدىكى ئىككىنچى چوڭ پارتىيە - «ئانا ۋەتەن پارتىيىسى»نىڭ رەئىسى مەسئۇد يىلماز، «دېموكراتىك سول پارتىيە»نىڭ رەئىسى، تۈركىيەنىڭ سابىق باش مىنىستىرى بۈلەنت ئەجەۋىت، «رەفاھ پارتىيىسى»نىڭ رەئىسى ئەربەكان ۋە بىرقانچە مىنىستىرلىكلەرنىڭ مىنىستىرلىرى بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇلار بىلەن شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى ھەققىدە قىزغىن مۇزاكىرىلەشتى.

ئوسمان باتۇر مەڭگۈ ھايات

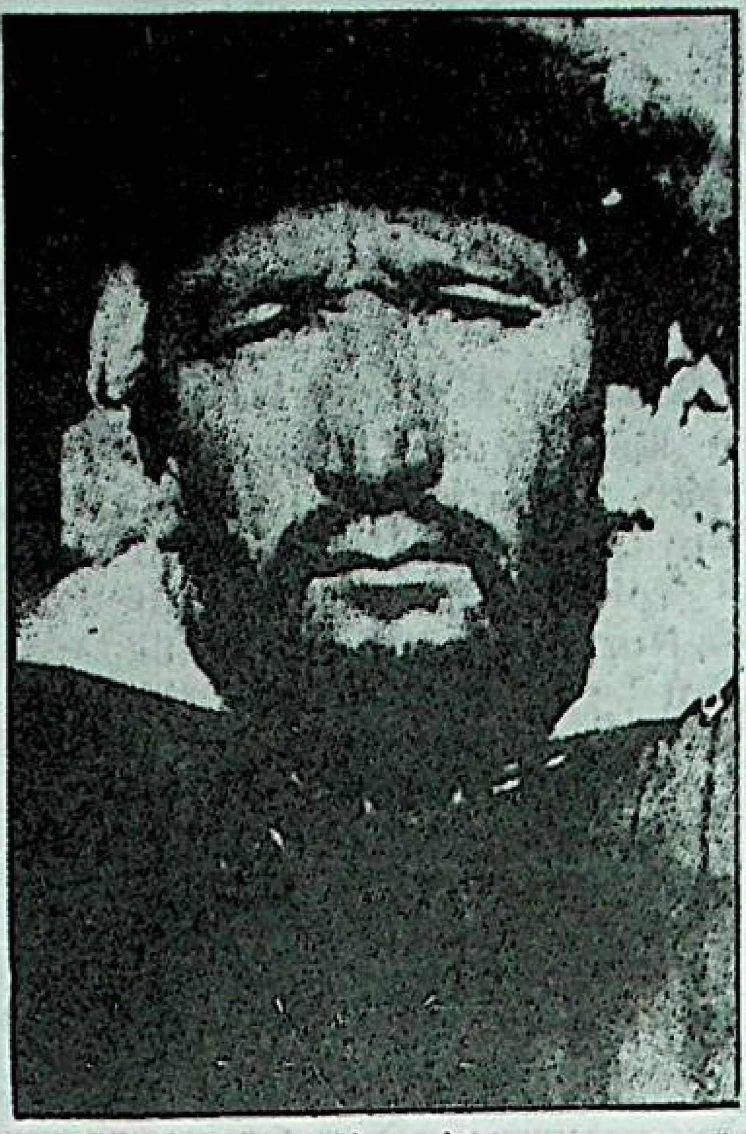

بۇ يىل، خىتاي ئىمپېرىيالىزمىنىڭ دەھشەتلىك زۇلمىغا قارشى خەلقنى قوزغاپ، تاكى بىر تال ئىنىقى قالغىچە خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى باتۇرلارچە كۆرەش قىلغان ۋە 51 - يىلى خىتاي ۋەھشىلىرىنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىپ باتۇرلارچە شېھىت بولغان ئوسمان باتۇرنىڭ ۋاپاتىنىڭ 43 يىللىقىدۇر. پۈتۈن شەرقىي تۈركىستان خەلقى ئۆزلىرىنىڭ بۈيۈك قەھرىمانىنى چەكسىز سېغىنىش ۋە ھۆرمەت بىلەن ئەسلىمەكتە.

مەشھۇر مۇجاھىت ۋە خەلق قەھرىمانى ئوسمان باتۇر 1899 - يىلى ئالتاي ۋىلايىتىنىڭ كۆكتوقاي ناھىيىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۇ، شەرقىي تۈركىستاندا يېتىشىپ چىققان ئەڭ بۈيۈك قەھرىمانلارنىڭ بىرىدۇر. مىللىي قەھرىمان ئوسمان باتۇرنىڭ ئۆلۈم ئالدىدىكى سۆزلىرى شۇلاردىن ئىبارەت: «مەن ئۆلۈشۈم مۇمكىن، ئەمما ... مېنىڭ خەلقىم تاكى پۈتۈن دۇنيا ئۆز مەۋجۇدىيىتىنى يوقاتقانغا قەدەر مۇجادىلىسىنى داۋاملاشتۇرىدۇ».

مەشھۇر مۇجاھىد ئوسمان باتۇر 1951 - يىلى 4 - ئاينىڭ 29 - كۈنى ئۈرۈمچىدە خىتاي ۋەھشىلىرى تەرىپىدىن شېھىت قىلىندى. ئەمما ئېسىل پاك روھى پۈتۈن شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ قەلبىدە مەڭگۈ ھايات! شېھىتلىرىمىزنىڭ قېنى ھەرگىز بىكارغا ئاقمايدۇ، شەرقىي تۈركىستان خەلقى باتۇر شېھىتلىرىمىزنىڭ ئىزىنى بېسىپ، ئۆزلىرىنىڭ ھۆرلىكى ۋە ئەركىنلىكى، شۇنداقلا ۋەتىنىنىڭ ئىستىقلالىيىتى ئۈچۈن ئالدىنقى كۆرەش قىلىدۇ!

ئوسمان باتۇرنىڭ شېھىت بولغانلىقىنىڭ 43 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن، لىدېرىمىز ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن باشچىلىقىدىكى بارلىق شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز ئوسمان باتۇرنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرى ۋە ئائىلە - تاۋاباتلىرىدىن گېزىت نامى بىلەن ھەممىگە سالام يوللايدۇ! جانابى ئاللاھتىن ئۇلارغا كۈچ - قۇۋۋەت ۋە بەخت - سائادەت تىلەيدۇ! ئامىن!

شەرقىي تۈركىستان بايرىقى مەككىدە

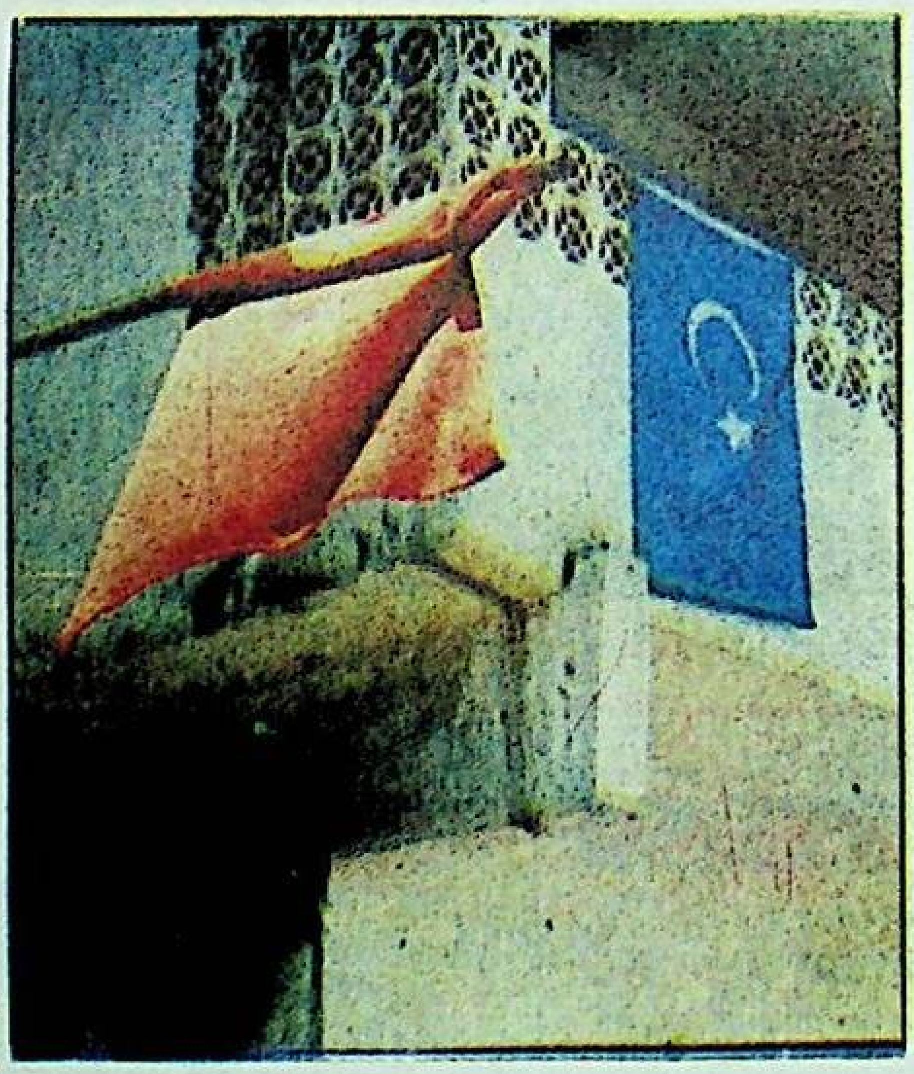

1993 - يىلى ھاجى مەزگىلىدە سۈيۈملۈك ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئاي - يۇلتۇزلۇق كۆك بايرىقى تۇنجى قېتىم مەككىدىكى ئاراپاتتا جەۋلان قىلىپ، ھەج قىلىش ئۈچۈن كەلگەن نەچچە مىڭلىغان شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىزنى چەكسىز ھاياجانغا سالغان ئىدى. بۇ يىل ھاجى مەزگىلىدە، شەرقىي تۈركىستانلىق ھاجىلار چوڭ شەكىلدە ئاراپاتتا شەرقىي تۈركىستان بايرىقى يەنە قايتىدىن جەۋلان قىلدى.

ئۆز ۋەتىنىنىڭ نۇرلۇق بايرىقىنى كۆرۈپ چەكسىز سۆيۈنگەن نەچچە مىڭلىغان شەرقىي تۈركىستانلىق ھاجىلار خۇدادىن بۇ بايراقنىڭ تېزرەك شەرقىي تۈركىستان ئاسمىنىدا جەۋلان قىلىشىنى تىلىدى!

گېزىت ئىدارە ھەيئىتىدىكىلەر:
گېزىتنىڭ قۇرغۇچىسى ۋە باش مەسلىھەتچىسى: ئەيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن
گېزىت مەسئۇلى: ئارسلان ئالپتېكىن
باش تەھرىر: پەرھات يۇرۇڭقاش
مۇئاۋىن باش تەھرىر: شاخەلىل بوزقۇرت
ئىزاھات: گېزىتىمىزدە ئېلان قىلىنغان ئەسەرلەرنىڭ مەسئۇلىيىتى ئاپتورلار ئۈستىدە. كەلگەن ماقالىلەر قايتۇرۇلمايدۇ.
گېزىتىمىز ئادرېسى: Yenikapı N. Kemal Cd. Yalı Mh. No. 79/2 Aksaray – İSTANBUL
تېلېفون: Tel : (0212) 586 07 51
فاكس: « 529 58 67 – 68